



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk Aarhog for Skive og Omegn



33. Bind - 1941

SKIVEBOGEN

Historisk Aarbog for Skive og Omegn

33. Bind - 1941



Skive

I Kommission hos Jungs Efterfølger
1941

Udgivet af
Historisk Samfund for Skive og Omegn

Redaktionsudvalg:

Dr. phil. *Guðmund Schütte*, Eskjær, Redaktør.
Lærer *Niels P. Bjerregaard*, Skive, Formand.
Otto L. Sørensen, Kasserer.

Skive Folkeblads Bogtrykkeri
1941

MARIE BREGENDAHL

Af Niels P. Bjerregaard.

„DET SKAL VÆRE FOLKETS FRYD
OG TAARER, SOM KLINGER I DEN
DANSKE DIGTERS RØST“.

Blandt mange andre Talemaader har vi i Danmark én, der siger: *En Profet er ikke agtet i sit Fædreland*. Sandheden i denne Sætning er — i alle Tilfælde for Jyllands Vedkommende — ikke til at benægte. Jyderne har baade Lyst og Evne til at pille ved dem, der ligesom rager et Hoved op over den jævne Befolkning, hvad enten de fremragende er Kvinder eller Mænd. „Hvorfor skal der gøres saa megen Stads af Jens Peter? Han er jo da ikke andet end en Husmandssøn fra Rønbjerg!“ er en Udtalelse, som vi alle kendes ved, naar bare Person- og Stednavn bliver ændret. Det er i og for sig vel ikke af Ondskab — ikke altid da — at dette siges, men mere Lyst til at holde vedkommende ved Jorden, sørge for, at han ikke taber Ligevægten, og prøve paa at holde ham fast ved den Slægt og det Folkelag, som han fra Fødselen af tilhører. Dette hindrer naturligvis ikke, at én eller anden, der i det praktiske Liv eller i Aandens Verden har gjort en større Indsats end de fleste, kan føle sig stødt over den Behandling, som hans Hjemegns Befolkning giver ham, og det kan være medvirkende Aarsag til, at én eller anden

Person føler sig mindre godt til Pas i sin Hjemstavn, selv om han havde Mulighed for at opslaa sine Telte der, og flytter til andre Egne for at finde mere hyggelige og fredelige Forhold at arbejde under. Til Tider ser vi ogsaa, at saadanne Bortflyttere i deres udgivne eller efterladte Erindringer ikke udtaler sig alt for mildt om deres Hjemstavns Beboere. Om det er det, der har gjort, at der saare sjældent findes Afhandlinger om kendte Mænd og Kvinder, der er født i Egnen, i vore egnhistoriske Selskabers Publikationer, skal der ikke gøres Rede for her, men kun peges derpaa. Det skal dog villigt indrømmes, at naar Tiden har kastet Glemselens Slør over saadanne fremstaaendes Aneforhold, kan deres Liv og Daad blive attraaværdige Emner for en Artikel til en historisk Aarbog.

Naar vi nu her, saa kort efter *Marie Bregendahls* Død, finder Anledning til at ofre hende en Omtale, er det af flere Grunde. For det første ønsker vi at give vore Læsere de almindeligste Oplysninger om hendes Liv og Levned, før saadanne Ting møjsommeligt skal samles fra offentlige og private Arkiver, hvorved et eller andet kan overses, der dog helst skulde med for at danne et Helhedsbillede, og for det andet ønsker vi at fortsætte den Linie, vi slog ind paa, da *Jeppe Aakjær* døde, nemlig saa snart gør ligt at fremhæve dem som hørende den Egn til, hvor deres Vugge har staaet. Vi har ingen Grund til at paastaa, at Marie Bregendahl ikke var agtet i sin Fødestavn; thi det var hun i høj Grad; men om Grunden er den, at hun helt fra sine unge Aar har været bosat — i Forhold til Danmarks Størrelse — langt fra sit Barndomshjem, eller om Fjends Herreds Befolkning vilde have været fordomsfri nok til at indrømme hendes Storhed, hvis hun havde

fæstet Bo iblandt dem og var blevet Omgangsfælle med dem, faar staa hen; thi det har vi ikke Materiale til at bedømme.

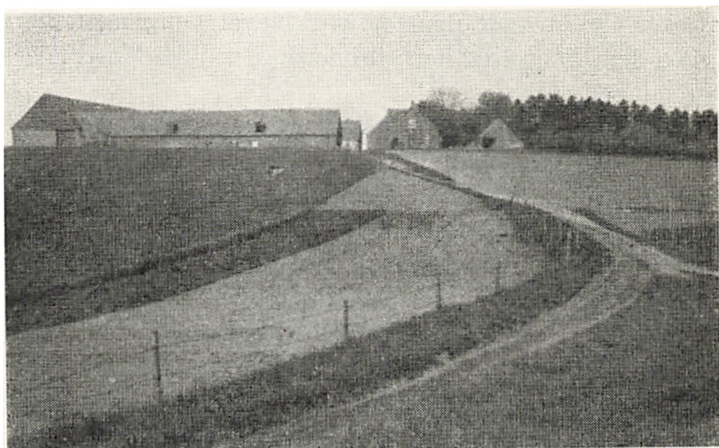
Marie Bregendahl er født paa Gaarden Bregendal, der ligger Sydøst for Fly i det vestlige Fjendsherred. Gaarden ligger paa det Højdedrag, der strækker sig fra Nord til Syd mellem de to Dalsænkninger, der gennemstrømmes af Karup Aa og Jordbro Aa. Der er fra Gaarden og dens Jorder vid Udsigt; mod Vest ned over Dalen, hvor Karup Aa snor sig mod Nord, mod Øst over til Davbjerg Daas, mod Nord over den store Hedeflade ind mod Skive og mod Syd over et højdækket, bakket Terræn. Det er en Egn med brede Sletter, langlige Bakker og vid Udsigt, et rigtigt jysk Landskab.

At en Gaard, der ligger paa en Bakke, har -dal i sit Navn, kan synes underligt; men den har før været anbragt i en nærliggende Dal, bevokset med Bregner. Deraf er Navnet opstaaet, og da den i 1800 blev nedbrudt og genopbygget paa Bakken, fik den — til Minde om sin tidligere Beliggenhed — Lov at beholde det gamle Navn.

Gaardens Beboere var i ældre Tid som Regel Fæstere, der ikke havde alt for godt ved at slaa sig igennem, at klare de mange Udgifter. Ejerforholdet er mere broget. Ja, engang var Bregendal endogsaa Kongeejendom; det ses nemlig i de gamle Skrifter, at *Kong Frederik den Anden* i Aaret 1578 afhændede den til Kansleren *Niels Kaas** til Taarupgaard, derved fik den altsaa en adelig Ejer.

I 1782 flytter en jævn Mand, *Ole Jensen*, ind paa Bregendal; han faar Aaret efter under den $\frac{16}{100}$

* Født paa Staarupgaard 1534, blev 1570 efter Johan Friis konstitueret som Kansler, men udnævntes først formelt i 1573; død $\frac{20}{100}$ 1594.



Selvejerskøde paa Bregendal, der altsaa fra den Tid er i Bondehænder, og som angives paa det Tidspunkt at være skyldsæt for 7 Tdr., 6 Skp. og 1 Alb. Bonde-skyld.

Ole Jensen var ældste Søn af den kendte Møller fra Trevad Mølle, *Jens Jensen*, der efter sin Fødeby bar Kendingsnavnet *Feldingbjerg**. Han var nemlig fra Sønder Feldingbjerg, hvor hans Forældre, *Jens Trogelsen* og *Mette Madsdatter*, havde en Gaard i Fæste.

Jens Feldingbjerg blev i 1748 gift med *Maren Olesdatter* fra Nørgaard i Søby. Hun døde imidlertid allerede næste Aar efter at have født en Søn, der i Daaben fik Navnet *Ole Jensen*.

Det er denne Søn, der i 1782 flytter ind paa Bregendal, og hvis Efterkommere — Gaarden var dog et kort Spand af Aar ude af Familiens Eje — endnu residerer der. Ole giftede sig 2. Februar 1774 med *Ane Olufsdatter* fra Søndergaard i Søby, og da deres Sønner døde som smaa, faldt det i en Datters Lod

* Se Skivebogen 1925, S. 86 ff.

at føre Slægten videre som Ejere af Gaarden. Det var Datteren *Mette Catrine*, som den 17. August 1806 ægtede *Peder Laursen*, født i Skalmstrup Mølle 1777. Næste Aar afstaar Ole Gaarden til sin Datter og Svigersøn, men baade Peder Laursen og hans Hustru dør i 1812. Deres ældste Datter *Ane Marie* var da kun godt 4 Aar gammel; hun var nemlig hjemmedøbt 22. September 1807. Gaarden bliver paa det Tidspunkt afhændet ved Auktion, og først 12 Aar senere flytter Slægten atter ind paa Bregendal, idet Ane Marie sammen med sin Mand *Søren Mogensen*, der var kommet fra Tastum, men ellers stammer fra Sønder Resen, da overtog Gaarden. Søren Mogensen døde af Svindsot i 1849, medens hans Hustru først lukkede sine Øjne for stedse i 1887.

Ægteparret havde en Søn, *Peder Sørensen*, f. 7. April 1829, d. 21. April 1906, der nu overtog Gaarden, og som den 21. December 1866 hjemførte *Ane Kathrine Christensen* (1845—1879) som Frue paa Bregendal. Hun var Datter af Gaardejer *Christen Christensen (Høj)* fra Lundgaard i Volling og *Karen Jensdatter Møller*, født i Hvidbjerg Møllegaard.

Peder Sørensen var en ægte Jyde. Med et skælmsk Blink i Øjet kunde han med ægte jysk Lune aflevere en kritisk Bemærkning; men han havde ogsaa Jydens Sejghed og Stejlhed, naar noget gik ham imod; i sin Optræden under Omgang med andre Mennesker var han særpræget, ja, endogsaa noget kantet. Den fælles menneskelige Egenskab at være i bedst Humør, naar man faar sin Vilje, var udpræget hos ham. Med de stærke Egenskaber, som han var i Besiddelse af, blev der altid lagt Mærke til, hvad han gjorde eller ikke gjorde under givne Forhold; det er derfor naturligt, at ikke alene Dat-

teren, men ogsaa Jeppe Aakjær har laant Træk fra denne stærke Skikkelse til deres Digtning.

I Samklang med den herskende Navneskik paa Egnen var Gaardens Ejere gerne blevet kaldt Bregendal; men i 1894 søgte Peder Sørensen om at faa Navnet som Slægtsnavn, hvilket naturligvis blev bevilget. Datteren, hvis Liv og Virke vi skal fortælle lidt om paa de næste Sider, opnaaede samme Ret i 1923.

Peder Bregendahl og hans Hustru havde otte Børn, hvoraf *Marie B.* var den ældste. Den yngstes Fødsel kostede Moderen Livet.

Marie B., der blev født den 6. November 1867, og saaledes kun var ca. 12 Aar gammel, da Moderen døde, fik tidlig lært at tage en Haand i ved Kvindernes mange indendørs Sysler og ved Husholdningen paa den ret store Gaard, hvad naturligvis bidrog til at give hende et vist Alvorsskær i en tidlig Tid, ligesom hun ogsaa derigennem tidligt modnedes til et sjældent alvorsfuldt Menneske, noget, der fulgte hende, saa længe hun levede. Men selv om de Pligter, som hun maatte paatage sig, var mange og lagde meget Beslag paa hendes Tid, saa fik hun dog eller tog sig Lejlighed til „med aabent Sind“ at følge de nye økonomiske og politiske Strømninger, Andelsbevægelsen og den politiske Opposition; baade den grundtvigske Højskolebevægelse og Halvfjerdsernes Digtning var Foreteelser, som hun ogsaa fulgte med den unges vaagne Interesse, men ogsaa kritiske Sans. Det siger sig selv, at denne Optagethed af det nye, der kom frem, maatte bringe hende i et noget spændt Forhold til Faderen, der var dybt forankret i den gammeldags Bondekultur og en noget egen-sindig Mand, der nok holdt af at give sine Børn et Vink om, hvad de burde tænke og mene, og hvor-

ledes de skulde opføre sig. Heller ikke den store Slægt i Fjends Herred og Salling saa med alt for milde Øjne paa de nye Idéer, som kom frem, og naturligvis heller ikke paa, at en Slægtning interesserede sig for meget for dem. Dertil kom saa Mødet med Jeppe Aakjær, som de noget gammeldags Bønder saa paa som en ung Fusentast; det gjorde Forholdet til Faderen og Slægten saadan, at Marie B. besluttede at tage sin Uddannelse i egen Haand. Hun forlod saa Fædrenehjemmet i November 1886 for at tage Plads som Husholdningselev paa Vrigsted Højskole ved Vejle. Skolen, hvis daværende Forstander var L. Malthesen, var et Pust fra én af de Bevægelser, hvis Virkninger hun nu og da var stødt paa hjemme, og hun indmeldte sig som Elev den følgende Sommer baade af Interesse for Højskolen og for at skaffe sig yderligere Uddannelse.

I de følgende Aar tjente Marie B. sit Ophold som Husbestyrerinde; men samtidig arbejdede hun stadig videre paa sin egen Uddannelse. I 1892 rejste hun til København, hvor hun etablerede et „jysk Pensionat“, som hun drev de følgende tre Aar. Den 11. Juli 1893 indgik hun Ægteskab med Jeppe Aakjær; men i Aaret 1900 enedes de om at gaa hver til sit, som det hedder paa godt Jysk. I Ægteskabet var der en Søn, den nuværende Landsarkivar Svend Aakjær, Viborg. Han blev overladt til Moderen, og i de nærmestfølgende 12 Aar var det hendes Hovedopgave at opdrage Sønnen. Samtidig styrede hun Huset for en Broder og fik ogsaa, som vi senere skal se, Lejlighed til at skrive en Bog — maaske to.

Fra 1912 og til sin Død levede hun — med de korte Mellemrum, som Rejser og Ophold paa Bregendal foraarsagede — i København. Paa Fødegaaarden havde hun et Arbejdsværelse, som hun gerne



lagde Beslag paa et Stykke Tid hvert Aar. Under disse Ophold kom hun sammen med Slægten, baade unge og ældre, og mangt et Træk som findes i hendes Bøger, har hun taget fra de lagttagelser, hun gjorde ved saadanne Lejligheder. I Selskab med jævnaldrende blev gamle Dages Oplevelser og Tildragelser genoplevet og genopfri-

sket, saa ogsaa de kunde bruges, naar hun sad i sin Arbejdsstue og skulde fæstne et eller andet Kulturtræk til Papiret for at danne Ramme om hendes Personer.

De smaa Rejser, som hun aarlig foretog til Hjemstavnen eller andre Egne af Landet, blev suppleret med Rejser i Udlandet. I 1901 og 1908 var hun paa Ture i Norge, i 1926 gjorde hun en større Rejse med Ophold i Berlin, Paris og London, og endelig foretog hun, da hun i 1928 var blevet tildelt *Tagea Brandts* Legat, en større Rejse gennem Tyskland og større Dele af Italien.

Besøgte man hende i hendes Hjem i København, traf man ikke alene den af litterære Arbejder travlt optagne Marie Bregendahl — siger én af hendes Kusiner — men man mødte ogsaa en indtagende og omsorgsfuld Værtinde, der forstod at gøre det hyggeligt for Gæsterne; hun var ret en elskelig Kvinde.

Sidste Sommer (1940) blev hun syg i Juli Maa-ned. Sygdommen tog snart en farlig Vending, og den

18. Juli maatte hun overflyttes fra sit Hjem i Amager Fælledvej 30 til Sundby Hospital, hvor hun fire Dage senere — den 22. Juli — bukkede under for Sygdommen, en ondartet Bughindebetændelse. Livsløbet var endt. I den Hjemstavn, som hun havde elsket saa højt og havde saa meget at takke for, blev hun stedt til Hvile paa Fly, hendes Fødesogns Kirkegaard den 27. Juli.

Hun var travlt beskæftiget med litterære Arbejder lige til det sidste, og der findes i hendes Efterladenskaber Ting, som maaske senere vil fremkomme. Hendes trofaste Læsere kan da maaske endnu engang faa en sidste Hilsen fra den hedengangne Forfatterinde.

Det dybe poetiske Sind hos unge Mænd og Kvinder, der senere selv kommer til at yde en Indsats i Litteraturens Verden, stilles paa et eller andet Tidspunkt i Ungdomsdagene over for poetiske Skatte, der nedfælder sig i deres Sind og bidrager til at forme deres aandelige Indhold.

Marie Bregendahls første Møde med Poesien fandt Sted allerede i Skoletiden. Den Sangbog, som brugtes i den Skole, som hun modtog Undervisning i, indeholdt mange gode Sange; men især fandt *Bjørnsens* Sange Vej til hendes Hjerte; dertil bidrog vel ogsaa, at hendes Moder var meget optaget af Bjørnsens Digtning, og Datteren maatte paa Moderens Opfordring tidt synge hans frejdige Sange. Det var ganske naturligt, at ogsaa Bjørnsens Bondefortællinger blev den vordende Forfatterindes foretrukne Læsning i den første Ungdom, og i hendes egen Produktion mærker man da ogsaa — bevidst eller ubevidst maa af gode Grunde lades uomtalt — den Opfattelse, at den rene, ophøjede Glæde kun kan opnaas gennem Savn, Lidelser og Taarer. Men ellers havde

hendes Læsning i Ungdommen, ligesom hos de fleste unge, der uden kyndig Ledelse søger at skaffe sig aandelig Næring, noget tilfældigt over sig.

I hendes Ungdomstid i Firserne var der ellers meget, der brød og gærede i det danske Folk. Høj-skolebevægelsen arbejdede sig dybere og dybere ned i Folkets brede Lag; den politiske Opposition mod Højres Militærpolitik greb mere og mere om sig, og det litterære Genembrud fra først i Halvfjerdserne trængte ogsaa stadig længere og længere ud; men hvor tilfældigt det kunde være, hvad en ung videlysten Pige paa Landet blev stillet Ansigt til Ansigt med i denne Tid, ses deraf, at Marie Bregendahl først blev opmærksom paa *J. P. Jacobsen*, da der ved hans Død stod en Artikel om ham i „Skive Folkeblad“; denne Forfatters Produktion blev ellers hendes første Møde med den moderne realistiske Litteratur.

Alle disse Bevægelser gik naturligvis ikke sporløst hen over et ungt, modtageligt Sind som Marie Bregendahls; men hun lod sig aldrig indfange af en Bevægelse i den Forstand, at hun fulgte den i tykt og tyndt; hun yndede selv at tænke over Problemerne, at udskille, hvad hun ikke kunde faa til at harmonere med hendes egen Anskuelse, og at beholde det, som for hende gav Livet rigere Værd. Naar hun formaaede at gøre det, staar det sikkert i Forbindelse med en medfødt Evne til at skelne ret fra vrangt, til at finde det lodige og lade det, der var befængt med Rag og Revne, ligge uænset. Hun blev derfor aldrig Partigænger, aldrig den blinde troende, der følger en Fører i alt; hun forbeholdt sig at tænke selv og blev derigennem en helstøbt Karakter.

I den aandelige Gæring, hvori Marie Bregendahl befandt sig ved at stifte Bekendtskab med alt det

nye, der brød og gærede paa alle Kanter, mødte hun i Efteraaret 1886 *Jeppe Aakjær*, der kun var et godt Aar ældre end hun selv var. Han var ladet næsten til Sprængning med alt det nye og moderne, og han aabnede hendes Øjne for tre Stormænd paa det moderne Aandslivs Omraade: *Georg Brandes*, *August Strindberg* og *Henrik Ibsen*. Paa en vis Maade kan man sige, at disse Føreres Værker og vel især Ibsens i de nærmest følgende Aar blev hendes aandelige Vejledere, men dog saadan, at hun inderst inde vedblev at være sig selv.

Efter at hun i 1892 var flyttet til København, vovede hun sig til de første Forsøg paa Forfatterbanen. Hun skrev en Tragedie; men ingen Forlægger vilde vove Pelsen, eller rettere sagt Pengene, der skulde til, for at faa Tragedien trykt, og bedre Held havde hun ikke med en Novellesamling. Hun prøvede nu med et mindre Arbejde, en lille Skitse, som hun gav Navnet „*Elviras Seng*“, og som hun — forsøgsvis — havde skrevet i den lette Stil, der blev brugt af *Peter Nansen* og *Gustav Esmann*. Skitsen blev i 1897 indsendt til „*Politiken*“. Den blev dog ikke optaget; men den indbragte hende en opmuntrende Udtalelse fra *Edvard Brandes*. I Tidsskriftet „*Vagten*“, der redigeredes af en Del unge Skribenter med *Mylius-Erichsen* som ansvarshavende Redaktør, og som udkom i Aaret 1900, debuterede Marie Bregendahl saa med en lille Fortælling „*Da Katten løb med Frikadellerne*“. Ogsaa denne var skrevet i den lette Genre.

I det af *Jeppe Aakjær* redigerede Tidsskrift „*Jydsk Stævne*“* saa hendes næste Fortælling Lyset.

* Dette Tidsskrift, der ved Fremkomsten blev stærkt kritiseret for dets jyske Holdning, naaede ikke ud over første Aargang, der udkom i 1902.

I denne Publikation, der bar Titlen „*Ved Lars Skrædders Sygeseng*“, er der ikke meget tilbage af den lette, moderne Stil fra Halvfemserne; Forfatterinden har der fundet ind til sin egen Stil, der vel nok senere blev mere prægnant, men ellers her viser sig med de bedste Kendemærker for hendes senere Produktion. Hun er ogsaa i denne Fortælling fundet frem til sit eget Stof. Det er Hjemstavnen, Fjends Herred, der danner Ramme, og det er de jævne Folk fra samme Egn og fra dens Byer, Skive og Viborg, der tages op til litterær Behandling.

Lars Skrædder er fuldt og helt Jyde; han har Jydens Resignationsevne over for alle Skæbnens Tilskikkelser; ganske vist havde han attraaet en anden og lysere Livsbane end den, der blev ham til Del; men han trøster sig med, at Forsynet eller Skæbnen, som har ment, at „det skulde nu ikke være saadan“, vel maa have formet hans Livsløb, saa det paa bedste Maade er blevet et Led i Helheden, er blevet medvirkende til, at Slægten i videste Forstand har faaet det bedst mulige ud af Tilværelsen; paa den Maade har hans Liv ikke været betydningsløst, og han kan ved Afslutningen sige med Terje Vigen: „Bedst var det, kanhænde, det gik, som det gik — og saa faar du ha' Tak da, Gud!“

Selv om man altid over for de Personer, som en Forfatter skildrer, skal være varsom med at udpege levende Modeller, saa nikker dog hver ældre Skivebo genkendende til den gamle Læge fra Fjordby, idet de udbryder: „Jo, jo, ham kender vi nok, den gamle Distriktslæge; ja, det var i de gode, gamle Tider, da han virkede iblandt os“.

I 1904 udsendte Marie Bregendahl sin første selvstændige Bog: „*Hendrik i Bakken*“. I denne fortsættes Linien fra „*Lars Skrædders Sygeseng*“ frem mod

fuldt afrundet Form og mod klarere selv om paa en vis Maade kortere Karakterisering. Med faa, men sikre Streger stilles Personerne frem, saa de fra første Færd virker som lyslevende Mennesker. Sceneriet et atter Fjends Herred; Gaarden, der gennem Beskrivelsen kommer til at staa for Læserens indre Øje næsten som et Maleri, er Fødegaarden „Bregendal“ paa Bakken Øst og Syd for Fly.

Personerne er i udvortes Fremtræden jyske; men selv om en Del af deres aandelige Habitus maa tilskrives Forfatterindens slaaende Kendskab til jysk Sæd og Skik og jysk Væremaade, saa er de dog inderst inde Mennesker, saadan som man finder dem overalt, hvor Mennesker færdes. Med andre Ord, selv om adskilligt slaar Læserne i Møde som værende god Hjemstavnsskildring, saa peger den psykologiske Udredning videre ud og gør Bogen til noget mere og større — Kunsten bag Masker og stedsprægede Sædvaner at finde det fælles menneskelige.

Hendrik holder af sine Stude; for de giver ham Anledning til at handle, hans kæreste Tidsfordriv. Han tager lidet eller intet Hensyn til sin egen Væremaade og Paaklædning, naar han udfolder sig paa Handelens Omraade. Han er tvær, næsten gnaven og i højeste Grad egensindig, hvorfor der oftest bliver taust og tyst omkring ham. Kvinder tækkes han ikke; selv Mariane, hans Kone, der i Ungdommen følte sig tiltrukket af hans noget robuste Mandighed og hans absolutte Retliniethed, fryser i hans Nærhed; hun aander op, og hendes Livslyst og Livsglæde toner frem i Samlag og Samvær med de unge, især naar Hendrik er fraværende. Ogsaa den gamle Bedstemoder er en herlig Fremtoning; hun er i rigt Maal belemret med det fælles menneskelige Træk,

der klæber ved alle Forældre, at deres Børn, baade Drenge og Piger, egentlig aldrig bliver saa voksne, at de kan helt staa paa egne Ben, saa længe Forældrene lever. Det er et fælles Træk, som egentlig kun svinder bort, hvor de unge drager bort fra Hjemmet i en tidlig Alder og først vender tilbage, naar Manddommens Virke har begyndt at sætte dem graa Haar i Hovedet. Hendriks Moder er ingen Undtagelse, hun er endogsaa et Pragteksempel af Arten, hun har haft Hendrik for sine Øjne, lige fra han var saa lille, at han laa paa hendes Skød, naar han blev svøbt, skulde hun saa ikke have Lov til at sige ham sin Mening, lade ham vide, hvilke Fejl han begaar, hun har jo dog Alderens, Erfaringens og Moderens Ret dertil. Ogsaa de unge er med noget jysk Præg over sig i Virkeligheden glimrende Almentyper, og det bør tilføjes, at Personerne af det saakaldte svage Køn er mesterligt fremstillede.

„Hendrik i Bakken“ fastslog paa én Gang i det danske Folks Bevidsthed, at Fjends Herred havde fostret en stor Forfatterinde, én, der kunde skildre dansk Bondekultur fra en Tid, da moderne Teknik endnu ikke havde gjort Ende paa de gamle patriarkalske Forhold, og da moderne Samfærdselsmidler endnu ikke havde bragt Byernes Overfladeliv og aldrig stivnende Fart ind paa Landsbyens Ene-mærker.

Selv om „Hendrik i Bakken“, grundet paa Forfatterindens Stilfærdighed og det noget triste, der hvilede over Bogen, ikke havde skabt Marie Bregendahl den store Læsekrede, saa var der dog adskillige, der ventede at høre Nyt fra hende; men de maatte vente længe; thi hun tav i otte Aar. Det var først i 1912, at hun udsendte sin næste Bog.

Grunden til denne lange Tavshed skal ikke efter-

forskes her, heller ikke om den har været til Gavn eller Skade for dansk Litteratur; her skal kun fastslaas den Kendsgerning, at Marie Bregendahls Læsere maatte vente otte Aar paa Forfatterindens næste Bog, „*En Dødsnat*“.

Med denne Publikation lykkedes det ikke alene for Forfatterinden at tilfredsstille den Læsekreds, hun havde vundet sig med „*Hendrik i Bakken*“, men ogsaa at udvide denne Kreds, saa den kom til at omfatte alle i Landet, der havde Sans for god Litteratur i inderligste Forstand.

Forfatterinden har en vis Trang, men ogsaa en forbavsende Evne til at skildre Mennesker, naar de staar overfor det skæbnetunge, naar det uafvendelige er over dem. I saadanne Øjeblikke falder Maskerne, det tillærte, den overfladiske Fernis, der ellers baade i Hverdagens Slid og Fridagenes og Festdagenes gennem Slægtled nedarvede og hævdvundne Væreformer dækker over mange smaa Særpræg, stryges pludselig af, og enhver optræder usminket med sine menneskelige Egenskaber, nedarvet gennem Slægten og fæstnet gennem Opdragelse.

Et saadant skæbnetungt Øjeblik skildres i „*En Dødsnat*“. Gaardens Kone ligger paa Sygelejet; hun har lige bragt en ny Borger til Verden; men nu ligger hun bleg hen; man ser paa hende, at Anstregelserne har været større, end hun har kunnet bære. Lægen bliver hentet. Kvinderne — ogsaa de tilkaldte — farer fra Sovekammer til Køkken og tilbage igen. En er sammenbidt og taus, en anden sorgbøjet og klynkende, en tredie viser sig at være befængt med hele Egnens Overtro, en fjerde er fatalistisk og udtrykker sig i sære Orakelsprog, kun den gamle Bedstemor, der allerede har fulgt sin Mand

og ti Børn til deres sidste Hvilested, synes uberørt, hun færdes scenevant i Dødsværelset og i de andre Rum; selv da Sønnekonen udaander, kan hun ikke afholde sig fra at lægge Planer for Husgerningen i de Dage, der vil komme. Den stejle, egensindige Mand, der intet anende kommer kørende hjem fra Marked, bryder derimod pludselig helt sammen; han glemmer alt, sætter sig, iført sin Kørekappe, stivnet af Sorg hen ved Hustruens Seng, hvor han er stumt Vidne til den forfærdelige Kamp mellem Liv og Død; først da Døden har sejret, bliver han atter sig selv nogenlunde mægtig. Ogsaa Børnene er taget med i Skildringen af de skæbnetunge Timer. De leger i Bedstemoderens Stue; men Legen gaar ikke som ellers; til Tider høres Moderens Skrig. Naar de prøver paa at tale sammen, kan de ikke holde Tankerne fast ved Emnet; men eet kan de — samles fortvivlede i en inderlig Bøn, og de prøver gennem Gisnen om, hvad der sker, og hvad der vil ske, at løfte en Flig af Forhænget, der skiller dem fra Fremtiden. Saa betagende rigtigt skriver kun den Digter, der ikke har nøjedes med at være Psykolog, men som har ønsket og er naaet til at blive Medvider.

Marie Bregendahl havde med „En Dødsnat“ faaet et saadant Tag i Læseverdenen, at hun nu fortrøstningsfuldt gik i Gang med Planlæggelsen af en Række Værker, der tilsammen skulde give et Billede af hendes Hjemegn i den Tid, der ligger forud for Landbrugets Industrialisering. Det blev til en anelig Række af Bøger, syv i alt. De er komponeret saaledes, at man udmærket med stort Udbytte kan læse en enkelt af Bøgerne; men den, der vil have det fulde Udbytte, maa naturligvis læse hele Rækken.

Det var med Forfatterindens Arbejdsmetode in mente, dyb Indleven i Emnet og fortrolig Samleven



*vort Flag, vort Folk, vort Land, vort Sprog, alt dansk hun skønned' paa;
og syntes hun, at over Fjend's var Himlen smukkeste blaa.
Fjend's hun voksed' op som Barn, i Fjend's sin Grav hun fandt,
et Land, hvis store Liniers Pragt dog stærkest Hjertet bandt.*

med Personerne, en stor Plan; men ikke desto mindre blev den gennemført paa 9 Aar, nemlig fra 1914—1923. Handlingen udspilles mellem vor sidste Krig og 1885. Sceneriet er det samme som i hendes foregaaende Bøger, en lidt afsides Egn i Jylland, hvor alt endnu gaar som i de gode, gamle Dage, altsaa gammeldags.

Serien sammenfattes under Fællestitlen: *„Billeder af Sødalsfolkenes Liv“*.

De enkelte Bøgers kronologiske Orden, der i øvrigt gerne kunde have været en anden uden at skade Helhedsbilledet synderligt, er følgende: *„Alvilda“* 1914, *„Peter Guldgraver og hans eneste Ven“* 1917, *„Tre gamle Kvinder“* 1918, *„Blandt de Unge“* 1919, *„I Fest og Trængsler“* 1921, *„Mens Aarene gik“* 1923 og *„Den gamle Provst“* 1923.

„Billeder af Sødalsfolkenes Liv“ er en Skildring af Sæd og Skik og aandeligt Liv paa Landet i Jylland før den Tid, da Industrialismen satte ind og dannede sociale Skel, altsaa i den gode, gamle, patriarkalske Tid, da hvert Sogn ikke alene „havde sine Trolde“, men sine Egenheder, som man ikke skulde lufte for Øjne af andre Sognes Beboere, men som man skulde holde i Hævd, fordi de var nedarvet fra Fædrene, og Forbindelsen med hedengangne Slægtled maatte opretholdes, saa de kunde hvile i Fred i deres Grave.

Johan Skjoldborg sagde engang, at i ethvert Menneske bor der baade en Stodder og en Konge, og kalder man paa Stodderen kommer han; men kalder man paa Kongen, kommer han. Den samme Opfattelse slaar én i Møde fra Marie Bregendahls Sødalsserie og da for Resten ogsaa fra andre af hendes Bøger.

Der findes i Værket en statelig Række af Kvinder,

som er skildret med en indgaaende Viden, et Kendskab, der maa virke slaaende paa enhver, som gennemlæser disse Bøger. Der er Typer lige fra de stejleste og haardeste til de blideste og ydmygeste, fra de mest egoistiske til de helt igennem altruistiske. Ogsaa de unge kan hun tage paa Kornet. Det er det erotiske, der skaber den evige Uro. De unge ved knap selv, hvad det er, der rører sig i dem; det er vanskeligt at gribe rigtigt, og Fejltrin er skæbnesvangre. „Lige Børn leger bedst“, og derfor gaar det som Regel galt for dem, der søger ud over deres egen Standskreds i Kærlighedsforbindelser.

Værket har mange herlige Naturskildringer, og Naturen er den, der findes omkring Fly i Fjends Herred, det er det vide Udsyn, de store Liniers Pragt og de rige Farvers Vekslen i Vinter og Vaar, i Sommer og Efteraar. Landet ligger i skiftende Belysninger, og det er — uden Læ, som det ligger — udsat for Vinden Hærgen fra alle fire Verdenshjørner. Om Vinteren stryger den barske Nordenvind omkring Huse og Gaarde, rusker i Lemme og Luger, trænger ind gennem hver en Sprække, og da kvier Fjandboerne sig ved at færdes ude, da samles Mændene til indendørs Syssel i Lo og Lade, i Huggehus og Stald, mens Kvinderne holder sig i de lune Stuer. Om Foraaret og Efteraaret kommer Vestenvinden — ofte ledsaget af silende Regn — brasende ind over Karup Aa for at flænse i Herredets sandmuldede Jord og flænge i Gaardenes og Husenes gamle Straatage; men om Sommeren blæser de blide Sonden- og Østenvinde Varme ned over Landskabet, daanende Varme, saa det kan blive tungt og træls med Arbejdet paa Mark og Hede, i Eng og Skov; men saa har Sommeren de dejlige Aftener, og en Sommeraften med dens Stilhed, Farvepragt og lune



Vejr, dens Lokken, Dragen og Koglen kan være saa vidunderlig, at Forfatterinden ligesom i tøvende Undring glemmer at give Maleriet Form i Ord: „En Rigdom af Farver, en Øjnes Pryd og Fest kunde ligge derover, selv i Dagenes almindelige Klarhed, men i de skønne Sommeraftener,

naar den synkende Sols Straaler faldt paa, da — — ak, da!”

Kulturskildringen er Hjemstavnens, og hvordan skulde den være andet. Forfatterinden er født i Fjends Herred, har levet sin Barndom og første Ungdom der, og hun er senere med kortere og længere Mellemrum vendt tilbage til denne Hjemstavn for med forskende Blik at undersøge, om nu ogsaa hendes Erindringer var rigtige, om Billederne skulde have forskudt sig, og med hendes Trang til altid at give det helt ægte, yde det helt rigtige, vilde et Forfatterskab af det Omfang og med det Præg, som hun har skabt, ganske simpelt være ugørligt, hvis hun ikke nøje fulgte det Kulturliv, som hun fra Barnsben var indlevet i og som voksen en integrerende Del af.

Men det væsentlige i hendes Forfatterskab, Menneskeskildringen, de sjælelige Udslag, er kun Hjemstavnens i den Forstand, at Rammen er fra

Fjends Herred; men ellers giver disse Skildringer i dybeste Forstand det almenmenneskelige. Dog er Personerne for største Delen Bønder, der har Almueverdenens Forestillinger, og som slæber rundt med en Sammenblanding af hedensk Tro, Kristentro, Skæbnetro og flere andre Slags Tro. Da det er Mennesket, som overalt har samme almene Træk, hun ønsker at præsentere for Læserne, giver dette en plausibel Forklaring paa, at hendes Udenlandsrejse saa at sige ikke har sat sig Spor i hendes litterære Produktion.

I 1935 udsendte Forfatterinden „Billeder af Sødalsfolkenes Historie“ i en samlet Udgave under Titlen „*Sødalsfolkene*“.

Ind imellem den planlagte Række af Bøger, der kom fra 1914—1923, fik Marie Bregendahl Tid til i 1920 at udsende en lille Skitsesamling „*I de lyse Nætter*“. Den, der af en eller anden Grund særlig interesserer sig for Naturbeskrivelse, bør ikke undlade at stifte Bekendtskab med denne lille Bog; thi derved vil han naa en inderlig Tilfredsstillelse.

Forfatterinden havde nu Størværket fra Haanden og kunde tage andre Opgaver paa sig, og hun laa heller ikke paa den lade Side. I 1924 udkom „*I Haabets Skær*“, fire Fortællinger, hvoraf den ene var hendes første Fortælling, efter at hun havde fundet sit eget Staasted, nemlig „Ved Lars Skrædders Sygeseng“, der som allerede nævnt første Gang var trykt i „Jydsk Stævne“. I 1926 fulgte „*Med aabne Sind*“. To smaa Pigers Oplevelse og Indtryk. Det er en børnepsykologisk Studie, hvor alt er skildret med en saa indgaaende Forstaaelse og en saa gribende Klarhed, at det virker paa Læseren med en saadan Styrke, at han føler, han ligesom lever med i det hele.

Samme Aar udsendte hun ogsaa „*Thora*“, en en-

kelt Fortælling, der beretter om en Kvinde af Almuen, som har ukueligt Kunstnerblod i sine Aarer, men som af sine Omgivelser og sin Slægt bliver betragtet som aparte som „grimme Ælling“.

Aaret efter udsendte hun en lille Samling Noveller og Skitser, „Naar Jul er nær“ samt „Den blinde Rytter“; men derefter var hun tavs i syv Aar. I 1934 kom saa første Bind af „*Holger Hauge og hans Hustru*“, *Roman fra en historisk Tid*, og andet Bind fulgte Aaret efter.

Imidlertid var Jeppe Aakjærs Erindringer udkommet, og Marie Bregendahl fandt sig foranlediget til i 1936 at udsende et lille Korrektiv dertil, „*Smaa Kommentarer til Aakjærs Erindringer*“, dog fik hun samme Aar ogsaa Tid til i „*Nordisk Læseklub*“ at udsende „*Møllen og andre Fortællinger*“.

Naturligvis havde Marie Bregendahl som enhver anden skønlitterær Forfatter ogsaa forsøgt sig i den bundne Stil, havde prøvet et Ridt nu og da paa den vingede Hest, og hvad hun ønskede frem for Offentligheden af disse Digte, udsendte hun i 1937 under den talende Titel „*Filtret Høst*“ med Undertitlen „*Spredte Stemninger og Udbrud*“. For Byernes Borgere, der til daglig slider Brostenene eller farer hæsblæsende hen ad de altid støvede eller i Regnvejr sølede, asfalterede Gader, hegnet til Siderne af høje Husblokke og kun med Udsigt til en smal Strimmel af Himlen op mellem Hustagene, og som kun kender lidet eller intet til Høstens terminologiske Udtryk, skal her tilføjes, at filtret Høst altid er en svær Høst, hvad Arbejde angaar, men ikke altid en god Høst, hvad Udbytte angaar.

Om den dybere Mening med Titlen „*Filtret Høst*“, er det naturligvis vanskeligt at udtale sig uden personligt Kendskab til Digteren; men der kan jo gæt-

tes, og lad os da gætte, at Titlen skal sige til Læseren : Det har været tunge sjælelige Stunder, der har frembragt disse Stemninger og Udbrud, og det har været et svært Arbejde at forme dem tilfredsstillende i den bundne Form, om Høsten giver saa mange Fold, som den efter dette burde gøre, faar Læseren afgøre. Der skal dog her straks tilføjes, at den Læser, der har fulgt Marie Bregendahl rundt blandt „Sødalen“s Befolkning, i egen Interesse ogsaa bør læse „Filtret Høst“, selv om det er en Kendsgerning, at de fleste Læsere forbistret nødtigt giver sig i Kast med en Bog, der er skrevet paa Vers.

Marie Bregendahls sidste store Hovedværk „Holger Hauge og hans Hustru“ er den danske Bondestands Udviklingshistorie i det sidste Par Menneskealdre. Forfatterinden havde ved Afstamning, Opvækst, Indleven og Medleven særlige Forudsætninger for at kunne skrive denne Bog. Naar den er blevet et saa fremragende Værk i de senere Aars danske Litteratur, skyldes det især Skildringen af de to Hovedpersoner, *Holger Hauge* og *Kirstine Vendelbo*. Han er en Bondesøn, som i Militærtjenesten har arbejdet sig frem til at blive Løjtnant, men derefter vender tilbage til Mulden og det fædrene Virke; han bliver Landmand. Kirstine er Barnebarn af en Hovbonde, som i Bøndernes Trældomsdage blev gjort til Krøbling ved at ride paa Træhesten. Hendes Viden om, at hendes Bedstefar blev baade uretfærdigt og nedværdigende behandlet har fostret i hende den Idé, at hun skal være én af dem, der skal være med til at føre Bondestanden fremad og opad mod økonomisk Frigørelse og politisk Ligestilling med andre Stænder, ikke saadan, at hun ønsker at arbejde sig ud af Bondestanden, tværtimod, den tilhører hun baade ved sin Fødsel og Arvsret. Egentlig synes hun

ikke selv, at hun er ærgerrig, hun ønsker bare paa sit Omraade, det huslige, at være den første blandt de fremmeste. Hendes første Mand, et ikke alt for godt Eksemplar af den Art, man kalder Mennesker, er død, og hun sidder ene tilbage med to Smaabørn. Saa gifter hun sig med Holger Hauge, og nu bliver hun i det skjulte den Raadgiver, der er i Stand til at føre den fra Byen tilbagevendte Løjtnant ind paa den Vej, der gør ham til Bonde og faar ham til at fæste Rod paa Bondejorden. Samtidig viser hun sig at være i Besiddelse af det Bondesind og den Taktfølelse, som man maa have for at blive optaget i Kredsen i det Sogn, man flytter ind i, og det er inden for Kredsen, at alt det bedste i den gamle Bondekultur findes. Manden har Energi, paa en vis Maade ogsaa Evne til at tage en Beslutning, ligesom han elsker at eksperimentere; men Kirstine ser, at der er Brist og Mangler, og kommer i Stilhed med sine Vink og Raad; Manden modtager dem knurrende og er i Sindet lidt ærgerlig over at skulle raades af en Kvinde; men hun venter hverken Tak eller andet; hun er veltilfreds, naar hun ser, at hendes Raad bliver fulgt, og det bliver de.

Tilsyneladende er Ægteskabet ikke lykkeligt. Holger Hauge er meget egoistisk, slet ikke fredelig af Natur, og han bliver stejl over det, der ikke behager ham. Han kan komme i Strid med Naboerne, naar de ikke straks vil gaa ind paa hans nye Ideer, som han mener vil gavne Helheden. Det er derfor ikke altid saa let at være Kirstine. Sine to Børn maa hun selv tage sig af; Manden mener, at de kommer ikke ham ved; men det, der stadig holder hende oppe, er, at hun ved hele Tiden, og Manden forstaar nu og da, at de egentlig lever et rigt Liv, fordi de lever sammen og udfylder hinanden.

Kirstine lever ogsaa et rigt Liv, fordi hun ser, at alt, hvad hun fra Ungdommen attraaede at være medvirkende til, lykkes, blomstrer frem for hendes Øjne. Bondestandens Fremmarch op mod en Plads i Solen, gør hun med og fryder sig over. Hun er Vidne til Andelsbevægelsens Sejr, hun oplever Systemskiftet, der hidfører det første Venstreministerium med en Bonde og en bondefødt Lærer som Indehavere af Ministertaburetter; men hun ser ogsaa, at næst efter trænger de organiserede Arbejdere frem, ogsaa de ønsker en Plads i Solen, ogsaa de ønsker at leve et Liv som Mennesker.

I halvtredsaars Alderen er Kirstine udslidt. Hun kommer paa Sygehuset, og her bølger hendes Sind frem og tilbage i Angst. Da hun og Holger blev gift, var de jævndrende; nu er hun nedbrudt; men han er stadig i sin bedste Alder, og Kvinderne synes om ham; hun lider Skinsygens martrende Kvaler, men finder Lindring for det saare Sind ved at være god mod Lidelsesfæller paa Sygestuen. Men Livet ebber ud, hun kommer hjem for at dø, og i den sidste Time gør hun sit Livsresultat op. Hun er, som hendes Mand har formet hende, og ham har hun saa at sige skabt paa ny. I fælles Virke har de rejst Gaarden, tvunget Markerne til at yde mere og mere, draget Hedestrækninger ind under Kulturens Plov, og med dette i Sindet, et Smil om Læberne og et Blik paa sine nærmeste gaar hun ind til den evige Hvile.

Holger Hauge staar tilbage; han maa fortsætte Livet; han har endnu Kraft og Energi til at tage store Tag; men det er, som om alt gaar daarligt for ham. Efterkrigstiden huer ham ikke, og han forstaar den ikke. Han funderer over, om det virkeligt er muligt, at det skulde blive bedre, naar Kvinder og

Mænd bytter Roller; men han kan ikke tro det, han kommer til det Resultat, at naar Mænd og Kvinder hver paa sit Omraade søger at dygtiggøre sig, søger at naa frem til de bedste Resultater, og de saa mødes og lægger Kræfter og Resultater sammen, saa naar man det helt rigtige; thi „En Mand er en Mand, en Kvinde en Kvinde, men et Menneske — *et Menneske* — det er en Mand og en Kvinde“.

Som allerede nævnt arbejdede Marie Bregendahl lige til sin Død paa et nyt Værk, og det kan tilføjes, at det netop var en Videreførelse af Emnet fra „Holger Hauge og hans Hustru“. Hvis Arbejdet er fremmet saa meget, at det kan udgives i Bogform, kan hendes Læsere vente endnu en sidste Hilsen fra Forfatterinden.

Marie Bregendahls Produktion betegnes af nogle som Hjemstavnsdigtning; men dette Udtryk dækker — som før sagt — ikke fuldt over, hvad hun har ydet. Det er Hjemstavns, altsaa Fjends Herreds Natur, hun har fremtryllet for vore Øjne; det er Sæd og Skik og Levemaade hos Beboerne i Fjends Herred, hun har brugt som den nødvendige Iklædning til sine Personer; men det dybe, det egentlige, det sjælelige Menneske, hun har taget op til Behandling, er Almenmennesket, der har hjemme overalt, hvor Mennesker bor og virker. Hun kan derfor med Rette — som hun har gjort i alt Fald et Par Gange — hævde, at hendes Personer ikke er Fjandboer alene, men ogsaa Folk fra andre Egne, ogsaa Københavnerne.

Hendes Digtning er heller aldrig traadt i Agitationens Tjeneste, den har ingen social Tendens og er derfor social Digtning i egentligste Forstand. Andre af vore Hjemstavnsdigtere har haft travlt med at reformere, at propagandere for en eller anden -isme,

hun aldrig, tværtimod; man faar den Opfattelse ved at læse hendes Værker, at hun ikke mener Fartens og Teknikkens Aarhundrede har gjort Menneskene bedre, og hvad nytter det saa: „Thi hvad gavner det dig, om du vandt den hele Verden, men tog Skade paa din Sjæl“.

Man har indvendt, at hendes Romaner ikke er spændende nok; og det er sikkert rigtigt, at den store Romansluger savner lidt Knaldeffekt; men det er netop det, Marie Bregendahl har fundet var for lidt at give. Hun ønskede ikke at skildre de unges „Tändelei im wunderschönen Monat Mai“, hun spurgte altid, om det blev til inderlig Gavn og Glæde for den enkelte og derigennem for Slægten og Slægterne, eller om det førte til Fejltrin, der senere i skæbnetunge og uafvendelige Øjeblikke bittert maatte fortrydes. Den Slags Fremstilling maa give Afkald paa de artistiske Spændingsmomenter; men den giver Livsvisdom.

Nogle mener, at hendes Sprog er tungt, og det skal villigt indrømmes, at den, der til daglig bevæger sig mellem maskeklædte og fernisoverstrøgne Mænd og Kvinder, der har ondt ved at tage ædeltprægede Ord, der dækker over Livets Alvor, i deres Mund, maa føle en helt anden Atmosfære slaa sig i Møde fra Marie Bregendahls Bøger. Men den, der blot en enkelt Gang har været ude for det skæbnetunge og uafvendelige og i et saadant Øjeblik har følt, at Ordene enten var for fattige eller maatte omstemmes, han vil nikke genkendende, han vil føle, at her siges det helt ægte, og mens Øjnene løber videre over Linierne, vil han undres over Forfatterindens ydmyge og taalmodige Indleven i Emnet, og han vil føle baade Ord og Sprogtone helt rigtige. At hendes Sprog — trods de mange Aars Ophold i Kø-

benhavn — ikke har faaet alt det jyske slebet af sig, er man som Jyde og naturaliseret Hjemstavnsbo i den samme Egn, som Forfatterinden er blevet født i, kun glad for.

Allerede ved sin første Fremtræden var Forfatterinden næsten paa sin Kunsts Højde, hvor hun holdt sig hele Livet igennem. Uanfægtet af alle de -ismer, som ogsaa hun i fuldt Maal stødte sammen med, blev hun fra først til sidst sig selv, blev den tro Skildrer af det indre, egentlige Menneske uden Tendens og uden Mode, altsaa helt igennem en Virkelighedsskildrer. Man kan derfor med fuld Ret kalde hendes Kunst realistisk, naar dette Ord tages i sin egentlige, oprindelige Mening og ikke, som det ellers tit bruges, som Betegnelse for en temporal Moderetning. Ja, hun er endogsaa saa langt fra alt hvad der kaldes Mode og Tendens og slavisk bundet Realisme, at den opmærksomme Læser finder, at hun nu og da har givet sine Personer et lille romantisk Strøg. Ikke saadan, at hun pynter og sværter, nej, det er kun hendes følende Hjerte, der i en eller anden Vemodets Skæbnestund ikke kan bringe det over sit Sind at lade dem løbe den haarde Line helt ud; men snart efter skriver hun videre i virkelighedstro Beretning, det var kun et kærtegnende Strøg over Haaret paa den nedbøjede, et medfølende Strejf; men intet lader sig ændre, og Livet staar ikke stille, fordi et Menneske — forskyldt eller uforskyldt — bliver trampet ned, det gaar videre paa sin af Skæbningen afstukne Vej, haster videre og videre paa sin uudgrundelige, evige Bane.

Marie Bregendahl blev i Sommer stedt til Hvile i sin Fødeegns Jord. Hun hviler, men ikke som tidligere for at fordybe sig i sig selv og sine Emner, for at gøre indgaaende Studier til det næste Frem-

stød; hendes Pen er lagt til Side; hun tier for bestandig; men det, hun har ydet, vil staa tilbage som levende Litteratur i lange, lange Tider. Fjends Herred og Salling har Lov til at være stolte af deres store Datter.

Naar der nu nedenfor tilføjes en Liste over Marie Bregendahls Publikationer, gør denne ikke Fordring paa at være fuldstændig; thi en eller anden Fortælling eller Historie, der har været indrykket i et Tidsskrift, kan være undgaaet min Opmærksomhed. Publikationer i Dagblade er der ikke gjort opmærksom paa.

I Listen er enhver Bog anført med Angivelse af første Tilsynekomst, men er den udkommet i flere Oplag, tilføjes dette umiddelbart nedenunder.

1900. *Da Katten løb med Frikadellerne.*

Trykt i Tidsskriftet „Vagten“.

1902. *Ved Lars Skrædders Sygeseng.*

„Jysk Stævne“, 1902.

1904. *Hendrik i Bakken.* Gyldendal.

2. Udgave 1927.

3. Udgave 1939.

1905. *Hendrik i Bakken.*

Kapitel af en Fortælling. Tilskueren. S. 158—168.

1905. *I Haabets Skær.*

Tilskueren, S. 795—806.

1912. *En Dødsnat.* Gyldendal.

2. Oplag 1912.

3. Oplag 1917.

4. Oplag 1927.

5. Oplag 1938.

1913. *I den dæmrende Nat.*

Tilskueren, S. 1063—1074.

1914. *Alvilda*. Gyldendal.
2. Oplag 1924.
1916. *Norsk Højsommer*.
Dansk Jul.
1917. *Peter Guldgraver og hans eneste Ven*. Aschehoug.
2. Oplag 1917.
1918. *Tre gamle Kvinder*. Aschehoug.
2. Tusinde 1918.
1919. *Blandt de Unge*. Aschehoug.
1919. *Ved Afrejsen*.
Tilskueren, S. 82—98.
1920. *I de lyse Nætter*. Aschehoug.
1921. *I Fest og Trængsler*. Gyldendal.
2. Oplag 1921.
1922. *Mens Aarene gik*. Gyldendal.
2. Oplag 1922.
1923. *Den gamle Provst*. Gyldendal.
2. Oplag 1923.
1924. *I Haubets Skær*: Fire Fortællinger. Gyldendal.
1926. *Med aabne Sind*. To smaa Pigers Oplevelse og Indtryk. Gyldendal.
2. Oplag 1936.
1926. *Thora*. Gyldendal.
1927. *Naar Jul er nær*. Noveller og Skitser. Aschehoug.
1927. *Den blinde Rytter*. Gyldendal.
2. Oplag 1937.
1927. *Borghild*.
Tilskueren, S. 88—89 og 155—163.
1927. *Stine Poder*.
Tidsskrift for dansk Folkeoplysning, S. 117—125 og 183—190.
1929. *Desemberbilleder*.
Tidsskrift for dansk Folkeoplysning, S. 117—120.
1929. *Martsvinter*. Digt.
Tidsskrift for dansk Folkeoplysning S. 298—299.

1934. *Holger Hauge og hans Hustru*. I Del.
Roman fra en historisk Tid. Jespersen og Pio.
2. Oplag 1934.
1935. *Holger Hauge og hans Hustru*. II Del.
2. Oplag 1938. (Tidens berømte Romaner).
1935. *Søndalsfolkene*.
Samlet Udgave af „Billeder af Søndalsfolkenes Liv“
m. m.
I. Del: Alvilda. Blandt de Unge. I Fest og Trængs-
ler.
II. Del: Peter Guldgraver og hans eneste Ven. Laust
Vinding og hans Arv. Paa Gyvelgaarden. Tre
gamle Kvinder. Den gamle Provst. Afslut-
ningen. Gyldendahl.
1936. *Smaa Kommentarer til Aakjærs Erindringer*.
Nyt nordisk Forlag.
1936. *Møllen og andre Noveller*. Nordisk Læseklub.
Flensteds Forlag, Odense.
1937. *Filtret Høst*. Spredte Stemninger og Udbrud.
Gyldendal.
1939. „*Sidelys over et dansk Forfatterskab*“.
„Politiken“s Kronik 11. Marts.

Ogsaa Udlandet har søgt at stifte Bekendtskab med dansk Digtning gennem Marie Bregendahls Produktion, hvilket kan ses af efterfølgende Oplysninger* om Oversættelser. Listen gør ikke Fordring paa at være fuldstændig.

- I. „*Hendrik i Bakken*“ er oversat til Hollandsk:
„*Een hongerende Ziel*“. Utrecht 1906.
- II. „*En Dødsnat*“ er oversat til Tysk:
„*Eine Todesnacht*“. München 1920.
„*Frau Anne Gram*“. Berlin 1930.

* Landsarkivar Svend Aakjær, som har skaffet mig disse Oplysninger og forskellige Data, bringer jeg her-
ved min bedste Tak. Bj.

- III. „*En Dødsnat*“ er oversat til Engelsk:
 „*A Night of Death*“ i Serien Novels of the North“. 1935.
- IV. „*Blandt de Unge*“ er oversat til Tysk:
 „*Jungvolk*“. Braunschweig 1927.
- V. „*Peter Guldgraver*“ er oversat til Tysk:
 „*Der Goldgräberpeter*“. Braunschweig. 1928.
- VI. „*Holger Hauge og hans Hustru*“ er, en Del forkortet, oversat til Tysk.
 „*Holger und Kristine*“. Leipzig 1938.
- For Øjeblikket er der endvidere indledet Forhandlinger om Oversættelse af „*Holger und Kristine*“, altsaa den tyske Udgave, til Hollandsk og Tjekkisk, samt om Oversættelse af andre af Marie Bregendahls Bøger til Tysk.
-

Nedenstaaende Henvisningsliste, der følgelig kunde gøres meget længere, skal kun være et Fingerpeg for dem, der ønsker at læse mere om Marie Bregendahl og hendes Digtning.

- Andersen, P. M.: Den danske Realskole, 15. Oktober 1940.
- Andersen, Vilhelm: Det danske Folks Historie, VIII, 1929, S. 591—592.
- Bjerregaard, Niels P.: Jul i Skive, 1940.
- Bomholt, Julius: Dansk Digtning fra Industrirevolutionen til vore Dage, 1930. S. 116—118, 239—242.
- Bregendahl, K. K.: Skive Folkeblads Julenummer, 1940.
- Brix, Hans: Nationaltidende, 12. November 1923.
- Brønsted, Sigurd: Bavnem, 1937. S. 807—816.
- Bukdal, Jørgen: Dansk national Kunst, 1929. S. 293—304.
- Böök, Fr.: Svenska Dagbladet, Marts 1913.
- Christensen, Thomas: Husmanden, 36. Aarg., S. 71—73, 103—104.
- Frederiksen, Emil: Moderne dansk Litteratur i Natur och Kultur, Stockholm. 1931. S. 76—78.
- Gad, Lily: Gads danske Magasin, 1917—18. S. 252—253.

- Gandrup, Richardt: Døgnet og Tiden, 1926. S. 77—82.
Gandrup, Richardt: Dansk Udsyn, 1938. S. 117—126.
Geismar, Oscar: Nordisk Digtning i Nytiden. I. 1920. S. 290—292.
Gravlund, Thorkild: Den ny Tid, 1924. S. 48.
Hesselaa, Peder: Marie Bregendahl. Tidens Digtere. 1939.
Jensen, Hans: Den nye Litteratur. V. S. 55—58.
Jensen, Jens Marinus: Mennesker. 1931. S. 23—30.
Jensen, Jens Marinus: Læsning, 1925. S. 59—64.
Jørgensen, Jørgen: Køng Højskoles Aarsskrift, 1933. S. 35—40.
Lambæk, C.: Ugens Tilskuer, 15. Juni 1918.
Munk, E.: Dansk Udsyn, 1922. S. 127.
Nicolajsen, K. K.: Tilskueren, 1927. S. 249—257.
Nielsen, N. C.: Dansk Udsyn, 8. Aarg. S. 185—193.
Schmidt, August F.: Dansk Udsyn, 14. Aarg. S. 372—387.
Skovrup, Ejnar: Aarsskrift for Gymnastikhøjskolen i Olle-
rup, 1928.
Skovrup, Ejnar: Tidsskrift for dansk Folkeoplysning, 1927—
28. S. 54 ff., 116 ff.
Spur, Erik: Højskolebladet, 1937. S. 671—674.
Stangerup, Hakon: Levende dansk Litteratur. 1940. S. 96 f.
Thomsen, Ejnar: Tilskueren, II, 1937. S. 316—323.
Thomsen, Ejnar: Dansk Litteratur efter 1870. 1935.
Thyregaard, A.: Aar bog for Salling Ungdomsskole, 1940. S. 27—28.
Undset, Sigrid: Gads danske Magasin. 31. Aarg. S. 547—
557.
Undset, Sigrid: Selvportrætter og Landskabsbilleder. Asche-
houg. Oslo. 1938. S. 55—77.
Undset, Sigrid: Bonniers Litterära Magazin VI. 1937. S. 541.
—547.
Berlinske Tidende 20. November 1921. Aalborg Venstreblad
27. Oktober 1923. Nationaltidende 2. Oktober 1927. Ti-
dens Kvinder 10. Novbr. 1927. Politiken 11. Marts 1939.
Skive Folkeblad 4. Novbr. 1927, 23. Juli 1940, 29. Juli
1940.



SKIVE HAVNS FORHISTORIE

FRA 50ERNES OG 60ERNES SKIVE

Af P. Schou, Skive.

Sejladsen paa Skive i tidligere Tider.

Nulevende Skive-Borgere betragter det sikkert som en Selvfølge, at Byen har en Havn, og dog er Havnen ikke ældre, end at de rigtig gamle vil kunne huske tilbage til Tiden, før Havnen blev anlagt.

Som en Slags naturlig Havn havde man imidlertid for mange Aarhundreder siden *Skive Aas* dybe Munding. Aaen var nemlig da betydelig bredere end nu og derfor mere sejlbar. Det menes, at man i sin Tid — maaske i den sene Middelalder — ad kunstig Vej har ændret Aaens Hovedløb i mere vestlig Retning for at komme nærmere ind til den faste Jordbund i Stedet for de lave, sumpede Bredder ved det østlige Løb (Gammelaa). Den nye Arm af Aaen skulde da være den, der nu løber forbi Gammel Skivehus, medens „Gammelaa“ løb gennem Skive Holme, hvor nu Jernstøberiet ligger. Dens Vand er nu ledet gennem Lilleaa forbi Jernbanehotellet.

Men ogsaa *Stranden ved Krabbesholm* blev brugt som Lade- og Losseplads, hvad der bl. a. fremgaar af,

at Krabbesholms Bygmester, *Iver Krabbe*, i Aaret 1561 krævede Afgift af Skibe, der lagde til der. Ladepladsen laa nemlig paa Herregaardens Grund paa det Sted, hvor Skovbækken løber ud i Fjorden.

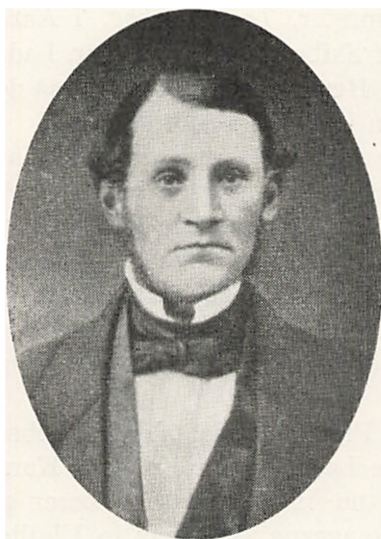
Sejladsen paa Skive blev imidlertid gennem Aarhundreder stærkt hæmmet af de berygtede *Grunde ved Løgstør*. Fra det 18. Aarhundrede kendes flere Indberetninger, hvoraf dette fremgaar. Saaledes skrev Amtmand *Rosenkrantz* i 1725, at Byen „ingen synderlig Commerce til Søen drive, eftersom Skibe af nogen stor Drægtighed ikke kan komme over Løgstør Grunde“.

I 1743 indberettede Provst *Hasse*: „Ved Krabbesholm er det sædvanlige Ladested for Kongens Korn, som fra Skive Amtstue indskibes. Her losses og lader ogsaa Aalborgkaagerne. Det har to Ulejligheder: 1. Der er ingen sikker Havn... de faa Fartøjer, der tilhører Skive, maa om Vinteren lægge op i Nyekjøbing; det vilde være ønskeligt, om Havnen kunde udvides saa meget, at de kunde ligge her; Penge fattes. 2. Lycksør Grunde, der gjør, at alle Fartøier maa losses af Kaager og Baade paa Fjorden“.

I Pontoppidans berømte „Atlas“ (1768) fortælles det, at „...hidindtil har man losset og ladet ved Bredden af Limfjorden, men nu bliver Aaen ved Borgernes berømmelige Omsorg opmudret, indplanke- og gjort sejlbar, at de kan gaa lige op til Byen, lade og losse ved Broen, og finde i Aaen en beqvem og sikker Havn“.

Ved *Bleghaven* neden for Broen (hvor nu Diges Trælasthandel ligger) havde Byen nu Lade- og Losseplads for Baade og Pramme.

Men det var dog et for lyst Billede, Pontoppidan tegnede af Fremtiden. I 1780 klagede Fiskerne over,



P. E. Dige.

at Aaen var fuldstændig spærret for Fartøjer, idet Prokurator Lund paa Skivehus og Grev Tramp paa Krabbesholm havde sat Pælespærringer op i Aaen, hvorved Fiskerne blev tvunget til at fortøje deres Baade nede ved Stranden. Klagen hjalp intet, Øvrigheden gav Herremændene Ret.

Man klarede sig altsaa gennem Aarhundreder, saa godt

man kunde, uden en virkelig Havn. Men Gang paa Gang dukkede der Planer frem om at faa anlagt en saadan. Imidlertid gik Aarti efter Aarti, uden at man kom Virkeliggørelsen af nogen af disse Planer nærmere. En usandsynlig stor Række af Vanskeligheder taarnede sig nemlig op paa Vejen til Virkeliggørelsen. Der var i Skive megen Uenighed mellem de forsigtige Naturer og Optimisterne med de højtflyvende Planer, og blev der endelig her truffet en Afgørelse i Spørgsmaalet, var de høje Autoriteter af en hel anden Opfattelse i Sagen, hvorefter man i Skive kunde begynde forfra.

Havnekommissionens første Tid.

I 1846 — paa det Tidspunkt, da Enevælden i Danmark laa i de sidste Krampetrækninger — rettede Borgerrepræsentationen i Skive gennem Stiftamt-

mand Breton i Viborg en Anmodning til „Generaltoldkammer og Commercekollegiet“ om at faa en lokal Havnekommission, der kunde overveje, hvor en Havn bedst kunde anlægges. — Ministeriet bifaldt Planen, og Havnekommissionen blev en Kendsgerning.

Dens første Formand blev Prokurator *Chr. Øllgaard*, der var konstitueret som Byfoged, idet den lidet afholdte Byfoged *Horn* havde forladt Byen, og hans Efterfølger endnu ikke var kommet hertil.

De øvrige Medlemmer blev: Købmændene *Mikkel Thorup*, Nørregade 32 (Selchaus Gaard), *Frederik Friis*, Adelgade 14, *P. Lund*, Vestergade 7, og *Peter Elisæus Dige* i „Brogaarden“.

Denne Kommissions Arbejde i de første Aar, og de Planer, der da tumledes med, skal her kun omtales i korte Træk, da cand. mag. I. C. Hansen i Juli 1934 har fortalt herom i nogle Kroniker i „Skive Folkeblad“.

I Skive ønskede man en Havn tæt ved Byen, eventuelt i Forbindelse med en Kanal gennem Engene; men Ministeriets sagkyndige „Kanal-, Havne- og Fyrinspektør“, Kaptajn *Leth*, som kom til Byen for at se paa Forholdene, turde ikke anbefale Anlæg af Havn andetsteds end ved den gamle Ladeplads ved



Mikkel Thorup.

Krabbesholm. Han tilraadede at lægge en Mole ud i Fjorden ved den nordre Side af Ladepladsen, og fra Molens yderste Ende en Arm mod Syd paa 40 Fods Længde og Bredde.

Men Havnekommissionen i Skive var aldeles ikke tilfreds med dette Forslag, efter hvilket man ingen Vinterhavn fik og ingen Plads til Kølhaling og Reparation af Smaaskibe. — Derfor udarbejdede den et nyt Forslag om en Havn 70 Alen bred og 80 Alen lang. Dette Forslag sendtes i 1847 til Ministeriet, og den nævnte Kaptajn Leth udarbejdede et Over-slag over Bekostningen, som ansloges til 12,000 Rdl.

Men da denne Plan forelægges ved et Borgermøde for at faa Kommunegaranti for Laanet, forkastes Forslaget med 24 St. mod 8.

Købmændene Friis og Dige tilbyder nu at overtage Anlægget privat, og Købmand Thorup gaar ogsaa med. Paa et nyt Borgermøde vedtoges imidlertid Garantien for de 12,000 Rdl. med 20 St. mod 17.

Men nu strandede Sagen paa *Dalsgaard* til Krabbesholm, der ikke vilde forhandle om Afløsning af sin Ret til Losse- og Ladeafgifter.

En ny Byfoged i Skive, den 34-aarige Kammerjunker *Willemoes*, tager imidlertid Sagen op og foreslaar i 1846 Ministeriet at gøre Aaen sejlbar for store Pramme og indrette en Anløbsplads ved den store Bro.

Paa Foranledning heraf sendte Ministeriet Vandbygningsinspektør, Justitsraad *Carlsen* til Skive, og Resultatet af hans Besøg blev et nyt Projekt. Justitsraad Carlsens Forslag, som var et af dem, Diskussionen vedblev at staa om en Række Aar, gik ogsaa ud paa „at benytte den forbi Skive flydende Karup Aa til en Forbindelse mellem Kjøbstaden og

Fjorden". Men i øvrigt giver de eksisterende Dokumenter paa dette Punkt (Carlsens Forslag) kun mangelfuld Oplysning.

Den følgende Tid optages af Strid om, hvorvidt Skibe, der lossers ved Sallings Kyster, skulde betale Afgift til en eventuel Havn ved Skive. Alene denne Mulighed rejste en sand Storm af Forbitrelse i Landkommunerne —

hvad der vel egentlig ikke var saa meget at sige til. — Af almindelig benyttede Ladepladser paa den Tid — i 1848 — nævnedes f. Eks. Astrup Vig og Branden. — Men ogsaa ved Humlegaard i Krejbjerg, Lysen, Nymølle, Selde Vig, Eskjær og Taarupgaard lagde Skibene til.

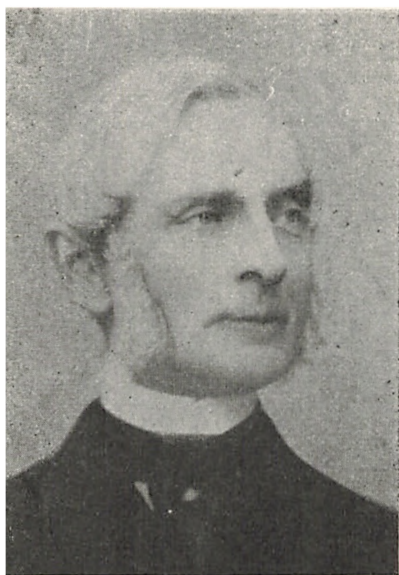
Oppositionen fra Landkommunerne slog denne Gang Sagen ihjel.

— — —

Den 10. April 1851 lykkedes det Byfoged Willemoes at faa en foreløbig Overenskomst med Proprietær Dalsgaard, hvorefter denne skulde have en bestemt Sum udbetalt. Men Dalsgaard betingede sig, at der hverken maatte bygges Pakhuse eller Privatboliger paa Pladsen, og det vilde hverken Amtmanden eller Borgerrepræsentationen gaa med til, og saa var man atter lige vidt.



Fr. Friis.



Byfoged Fr. Chr. Willemoes.



Apoteker N. Nielsen.

„Og Bjerget barslede...”

Der skulde løbe meget Vand i Stranden ved Krabbesholm, før Skive fik sin Havn. — I det følgende vil der paa Grundlag af Arkivstudier m. m. blive gjort Rede for de forskellige Faser i 50erne og 60erne i Striden om Havneanlæggets Beliggenhed.

I Sommeren 1852 indsendte „Apoteker Nielsen*) m. fl. af Skive Bys Indbyggere en Ansøgning til Ministeriet om, at Spørgsmaalet om et passende Havneanlægs Tilvejebringelse saa nær som muligt ved Byen paa ny maatte blive taget under alvorlig Overvejelse og givet til Genstand for en teknisk Undersøgelse”.

Den 30. Juli s. A. svarede Ministeriet gennem Amtet, at den førnævnte Havneinspektør, Kaptajn

*) N. Nielsen, der var Apoteker i Skive fra 1847 til 1868.

Leth, paa den givne Foranledning vilde komme til Skive for at foretage en omhyggelig Undersøgelse af Spørgsmaalet og navnlig for ved Boringer at overbevise sig om Grundens Beskaffenhed.

Denne Undersøgelse fandt ogsaa Sted, og den 29. Oktober 1852 indgav Kaptajn Leth en skriftlig Beretning til Ministeriet, hvori det bl. a. hed:

„Det var først ved de af Landinspektør *Erichsen* i 1847 foretagne Boringer i Fjordbunden imellem Karup Aa og Krabbesholm Ladeplads, at man er kommet til Kundskab om, at der under det øverste Sandlag paa denne Kyststrækning *overalt findes løs Bund i en betydelig Dybde*. — Forud ansaas det for givet, at Grunden havde tilstrækkelig Fasthed, hvilket foreliggende Projekter til et Havneanlæg ved Krabbesholm, fremsendt i August 1846 af Havnekommissionen noksom udtaler, og som den af mig i September s. A. udarbejdede Plan med Overslag er bygget paa.

Efter at jeg nu ved gentagne Boringer paa forskellige Steder i Grunden har overbevist mig om, at Underlaget overalt var for svagt til at bære Jordfyld af nogen Betydenhed, kommer jeg til det Resultat, at der efter mit Skøn *ikke vil være andet end at tilraade at opføre en aaben Pælebro ved Byens nuværende Losseplads ved Krabbesholm*, og tillader jeg mig at fremsende Tegning samt Overslag paa 5564 Rdl.

Kaptajnen nævner derefter, at „Dampskibet „Limfjorden“**), som i Aar er sat i Fart paa Fjorden,

**) H. P. Priors Postdamper „Limfjorden“ gik mellem Aalborg og de mindre Limfjordsbyer. Den 7. April 1858 kom den første Gang til Skive og derefter hver anden Dag, hvorved Skive fik sin første regelmæssige Dampskibsfart.

og hvis regelmæssige Anløb saa meget ønskes i Skive, skal kunne tilløbe den omhandlede Bro“.

Men hvad sagde man nu i Skive til, at de ret store Havneplaner syntes at skulle resultere i — *en Pælebro?*

Herom fortæller Leth selv, at han benyttede Lejligheden til at fremlægge det mistrøstige Resultat „ved et Møde paa Raadstuen i Skive med Havnekommissionen, Communalbestyrelsen og flere andre Mennesker, som var tilkaldt, og da man nødig vilde give Slip paa Planen om en Havns Indgravning i Engen, hvorom der allerede foreløbig var confereret med en Civilingeniør, saa kunde jeg naturligvis intet have at erindre imod, at man fremdeles benyttede andres Raad og Vejledning i en for Byen saa vigtig Sag. Men uanset hvad Kommunen i saa Henseende tror at kunne gaa ind paa, anser jeg det i alle Tilfælde for nødvendigt, naar nu regelmæssig Dampskibsfart skal kunne ventes til Byen, at der opføres en passende Anlægsbro ved Krabbesholm Ladeplads, hvortil Vejen nu ogsaa allerede er givet en væsentlig Forbedring“.

En Havn ved Bleghaven?

Men Havnekommissionen og Borgerrepræsentationen i Skive lod sig ikke nøje med Kaptajn Leths Besked. De „søgte andres Raad og Vejledning“, idet de den 26. August 1852 henvendte sig til Ingeniørfirmaet „English, Hanssen & Walenn“. Dette var aabenbart et engelsk-dansk Selskab, idet dets Visitkort saa saaledes ud:

English, Hanssen & Walenn
Civil Ingenieurs

81 L. Kjøbmagergade
Kjøbenhavn

71 Mark Lane
London

Disse Ingeniører var blevet kendt ved et Forslag samme Aar til „Løgstør-Canalen“*). De blev anmodet om, „at en af D'Herrer vilde ulejlig sig med at foretage en Rejse hertil for at yde Byen Bistand med Hensyn til en Plan for et Havneanlæg“.

Civilingeniør Hanssen, den ene af Firmaets Indehavere, rejste til Skive, og det følgende Aar 1853 sluttedes med ham „Akkord om Affattelse af en Plan og et Overslag til Anlæg af en *Havn ved selve Byen i Skive Aa og en Kanal herfra til Limfjorden*“.

Den gik ud paa: „*at grave en Canal gennem Engene nord for Aaen til den saakaldte Bleghaven, hvor Havnebassinet skulde være. Ved en Sluse skulde dette sættes i Forbindelse med Aaen for at skaffe frisk Vand ind i Bassinet. Canalen forsynes med en Trækvei, og til Beskyttelse for at Renden fra Canalmundingen til Seildybet ei skulde tilstoppes med Sand, vilde et Faskinbolværk være at anlægge...*“

Anlægget blev af Ingeniørerne anslaaet til at ville koste 25,584 Rdl.

Denne Plan lod til at vinde Tilslutning i Byen, og Kommunalbestyrelsen androg Ministeriet om Tilslutning til at optage et Laan til Arbejdets Udførelse og forhørte sig om, hvorvidt de nødvendige Grunde uden videre kunde eksproprieres.

Ministeriet sendte Planen til Erklæring hos de tidligere nævnte: Leth (der nu var blevet „General-

*) „Frederik den Syvendes Kanal“, der indviedes 13. Juli 1861, ophævede de store Vanskeligheder, som de omtalte Grunde ved Løgstør foraarsagede.

krigscommissair“) og Vandbygningsinspektør Carlsen.

De to Herrers Erklæring gik ud paa, at de ikke fandt den ommeldte Plan tilstrækkelig gennemarbejdet, og at det maatte forventes, at den opgivne Sum vilde blive overskredet i en betydelig Grad, hvorfor de ikke kunde „approbere Planen i dens nuværende Skikkelse“.

Ministeriet kunde derfor heller ikke „approbere“, at Kommunen optog et Laan til det nævnte Anlægs Udførelse.

Ministeriet tilføjer, at da „man fremdeles holder paa, at den attraaede Forbindelse med Limfjorden tilvejebringes paa den i denne Plan antydede Maade, vil det være nødvendigt, at denne revideres og completeres“.

Med denne Erklæring syntes Regeringen i det væsentlige ogsaa at have taget Livet af denne Plan.

— — —

Nogle Aar efter rettede Ingeniør Hanssen i det københavnske Dagblad „Flyveposten“ (populært kaldet „Lyveposten“) et Angreb paa Ministeren, paa Justitsraad Carlsen og paa Skive Havnekommission for deres Stilling til hans Forslag. I Artiklen hedder det:

„I Aaret 1853 forfattede vi efter Opfordring af Skive Communalbestyrelse en Plan til et Havneanlæg, hvortil denne By høiligen trængte, — og vort Forslag, der var beregnet til at koste ca. 24,000 Rdl., blev eenstemmig antaget af Byens Borgere, og et Andragende indgivet til Ministeriet om Tilladelse til for Communens Regning at optage et Laan til Arbeidets Udførelse. I denne Anledning forlangte Ministeriet Hr. Justitsraadens Erklæring, som gik ud paa, at



Parti fra Krabbesholm Strand.

- 1) den foreliggende Plan var hensigtsmæssigere og bekvemmere end de tidligere fremkomne Planer, men at den ikke kunde udføres forsvarligt for den calculerede Sum og
- 2) at Bekostningen var meget for stor i Forhold til Byens nuværende Skibsfart og Handel.

Og dog kunde Byen netop ikke trives af Mangel paa en Havn! Som Følge af denne Erklæring nægtede Ministeriet Byen Tilladelse til at bruge deres *egne Penge* til at udføre Anlægget, og først efter flere Aars forgjæves Anstrengelser, da Communen tilbød Justitsraad Carlsen selv at udføre vor Plan, først da fik man Tilladelse til at optage et Laan og at udføre Arbejdet.

Ved denne Leilighed kunde der mulig være Anledning til at minde Havnecommissionen, om den ikke snart fandt det passende at give Communens Bor-



Byfoged P. E. Smidth i Shive.
Efter Maleri af hans Son Maleren Hans Smidth.

gere nogen Underretning om den i den seneste Tid foretagne Nivellering og Calculering til et Havneanlæg bliver til Virkelighed, eller maaske ogsaa den sidste Plan, hvad vi rigtignok have hørt fortælle uden at ville troe det, er overgivet til Forglemmelse“.

Stilstand.

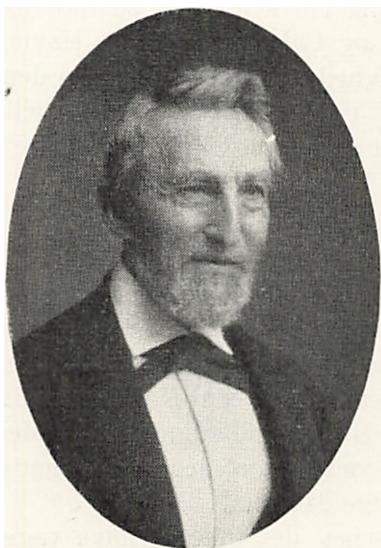
Mens „English & Hanssen“s Plan var aktuel, skiftede Byen atter Byfoged, og Havnekommissionen dermed Formand, idet *Philip Edv. Smidth**) i Slutningen af 1853 overtog Embedet. Han var Byfoged i Skive til 1877 og naaede altsaa som Havnekommissionens Formand at se Havnen blive indviet. — Men det synes ikke at have været ham, der var Kommissionens mest initiativrige Medlem.

De følgende Aar synes der ikke at have været megen Fart i Arbejdet for et Havneanlæg. — Dog ser det ud til, at Justitsraad Carlsen har været i Skive i 1856, hvorefter han den $11/3$ nævnte Aar sender en Betænkning og et Kort, der angiver, hvor Havnen efter hans Mening bør ligge.

Hverken Betænkningen eller Kortet er, saa vidt jeg har kunnet se, opbevaret — beklageligt nok. Det synes imidlertid at fremgaa af senere Kommentarer, at Justitsraad Carlsen stadig tænker sig Aaen som et Led i Havneanlægget, men dog saaledes, at selve Havnebassinet kommer til at ligge *uden for* Aaen.

I Oktober samme Aar faar Havnekommissionen et nyt Tilbud, denne Gang fra Ingeniørfirmaet *Carlé & Kaufmann*, København, som er villige til at

*) Af „Handelen i Skive gennem Tiderne“ faar man det fejlagtige Indtryk, at Byfoged Smidt var Havnekommissionens Formand fra dennes Oprettelse, hvilken Misforstaaelse herved rettes.



Toldforvalter Hans Gustav Lillenskiold.

overtage Udførelsen af Arbejdet for 48,200 Rdl. og vilde i saa Fald paabegynde det i Foraaret 1857. Man vil se, at man nu er oppe paa et omtrent dobbelt saa stort Beløb som ved „English & Hansen“s Tilbud. — Det fremgaar af „Carlé & Kaufmann“s Skrivelse, at deres Tilbud ogsaa „overskrider noget det af Hr. Justitsraad Carlsen udarbejdede Overslag“.

Havnekommissionen synes ikke at have interesseret sig synderligt for det sidste Forslag; det eneste, man senere ser derom, er, at Firmaet d. 2. December s. A. beder om et Svar paa sit Tilbud.

Lillenskiold tager fat.

Den 9. Februar 1858 kom der en ny Mand ind i Havnekommissionen, nemlig „Toldoppebørselcontrollleur“ (Toldforvalter) *Hans Gustav Lillenskiold*. Han synes at have været Kommissionens primus motor lige fra den Dag, og indtil Kommissionen endelig kunde se sine Bestræbelser kronet med Held.

Lillenskiold blev straks valgt til Kommissionens Næstformand og Regnskabsfører; han var aabenbart en Mand, der vilde have Orden i Sagerne. Fra nu

af skulde der føres nøjagtig Protokol*) over Kommissionens Forhandlinger — i hele 10 Aar fra 1848—1858 var der overhovedet ikke indført noget i Protokollen —, og desuden anskaffede man en „Copibog og Journal“ for Kommissionen.

Kommissionens øvrige Medlemmer var paa det Tidspunkt Prokurator *S. Munksgaard* (som opførte den Ejendom, hvor nu I. Buemanns Forretning ligger, og hvis Sagførerforretning senere indehavedes af Fr. Rosenthal, nu af Hugo Schrön), Købmand *Jens Sørensen*, Vestergade, Manufakturhandler *F. C. Behrens*, Adelgade, og Konsul *Fr. Friis*, Adelgade 14.

Lillienskiold var inde paa den Tanke at lade grave en Kanal „udenom Tagholmen“**) og lade den ende i Nærheden af Skive Bro, eller maaske længere ude i Byfogedlodden ved Viborgvej, over for den senere Banegaard. — I det første Møde, hvori han deltagte, anmoder han om at faa Kommissionens Bemyndigelse til at lade undersøge, „om det ikke vil være hensigtsmæssigere og billigere med et saadant Projekt“ end med det af Carlsen stillede Forslag.

Kommissionen giver L. Bemyndigelsen, idet den vedtager at lade ham anmode Entreprenøren for Løgstør Canal, Ingeniør *G. H. A. Krøhnke*, om at rejse til Skive for at undersøge Sagen.

Dermed kom en ny sagkyndig ind paa Arenaen. Den 11. Juni s. A. var Ingeniør Krøhnke i Skive, undersøgte Terrænet og erklærede sig villig til at

*) Det er morsomt nok den samme Protokol, der blev indviet af Kommissionen ved dennes Nedsættelse i 1846, som stadig anvendes til Forhandlingsprotokol af Skive Bys Havneudvalg. Den kan altsaa snart holde 100 Aars Jubilæum.

Se paa Kortet Side 55 yderst tilhøjre, hvor Aaen løber ud i Fjorden mellem Nordre- og Søndre-Tagholm.



Landmaaler Lorentz Lund Erichsen.

udarbejde et Overslag til et Havneanlæg ved Skive By.

Krøhnke saa samme Dag paa Carlsens tidligere nævnte Kort og antydede paa dette, hvor han mente, Havnebassinet burde ligge, nemlig *i selve Aaen* i Modsætning til Carlsens Forslag, der jo gik ud paa, at det skulde ligge uden for Aaen.

Kommissionen syntes aabenbart, at dette var en tiltalende Tanke, men anmodede dog Krøhnke om tillige „at udarbejde *en subsidær* Plan og et Overslag, der sluttede sig noget nærmere til Justitsraad Carlsens med Hensyn til Havne-Bassinet“.

Samtidig anmodede man Landmaaler Erichsen om at foretage de nødvendige Nivelleringsarbejder og Pejlinger.

Imidlertid synes man kort efter Sammenkomsten

med Krøhnke at have faaet Betænkeligheder med Hensyn til den Størrelse, som han havde tænkt sig for Havnebassinet, og med de dermed følgende Omkostninger. Paa et nyt Møde den 3. Juli hos Controlleur Lillienskiold (som boede i „Taarnet“ i Frederiksgade) vedtog man, at Bassinets Længde skulde være 300 Alen (hvad der var mindre end Krøhnke havde antydnet), og at som Følge deraf en større Del af Aaen skulde benyttes som Kanal. — Dog skulde Nivelleringen foretages baade med Ingeniør Krøhnkes oprindelige Plan samt med den ovenfor ommeldte noget forandrede Plan, og ogsaa med Inspektør Carlsens Plan for Øje.

Krøhnke skrev herom til Kommissionen allerede den 7. Juli, at han i og for sig ikke kan have noget imod den nævnte Forandring, naar det er Meningen, at man vil indskrænke sig til det, man antager for tilstrækkeligt for den nærmeste Fremtids Tarv; men han vil dog i hvert Fald give Kommissionen et Overblik over, hvad der spares ved denne Formindskelse, og hvad man senere vil blive nødt til at anvende, naar det skulde vise sig, at det første Anlæg ikke var tilstrækkeligt.

Den 26. Juli afleverede Landmaaler Erichsen*) sit Kort med Resultatet af den foretagne „Nivellementsforretning“, og Dagen efter holdt Kommissionen atter Møde, hvor man fastholdt Bestemmelsen om Bassinets Størrelse.

Hidtil synes man at have været enige i Kommissionen; men paa det sidstnævnte Møde blev der, vist nok af Lillienskiold, stillet et Forslag, som gik ud paa at anmode Krøhnke om at „modificere en af

*) L. L. Erichsen, en Søn af den tidligere nævnte Landinspektør F. C. A. Erichsen.

Planerne saaledes, at Omkostningerne ved Havneanlægget ikke blev højere end 35,000 Rdl. foruden Ekspropriationen". — Dette Forslag fik Kommissionen til at gaa midt over, idet Byfoged Smidth, Lillienskiold og Købmand Jens Sørensen stemte for det, medens de øvrige Medlemmer, Prokurator Munksgaard og Købmændene Behrens og Friis stemte imod, idet de mente at kunne gaa til 40,000 Rdl. Da Formandens Stemme var afgørende, var Forslaget *vedtaget*.

(For øvrigt synes Krøhnke ikke at have taget Hensyn til denne Anmodning, for da hans Overslag kom, lød det subsidiært paa 40,000 Rdl.).

Kommissionen angribes.

Mens Kommissionen venter paa Krøhnkes Plan, kommer den d. 30. August 1858 ud for et indsendt Angreb i „Skive Avis“, hvilket Blad netop var begyndt at udkomme nævnte Aar som Byens første lokale Dagblad.

Indsenderne, der skriver under Mærket „6 + 7“, har antagelig været to af Byens Købmænd.

Indsenderne skriver:

„Havnespørgsmaalet i Skive er et gammelt, meget gammelt og meget omtvistet Punct. Det er mange Aar siden, der traadte en Havne-Commission eller Havne-comitee sammen for at virke til Anlægget af en Havn her ved Byen, men til Dato har man kun seet og følt dens Virksomhed ved, at den aarlig bebyrder Byen med Udgifter til Affattelse af Planer til Nivelleringer, Opmaalinger, Beregninger og deslige Ting, uden derfor at komme Maalet — en Havn — et Skridt nærmere; thi naar man troer Sagen bedst igang og fordelagtigst stillet, støder den altid paa Indvendinger, Fordomme og, hvad der



Kort fra 1847 over Arealet mellem Skive By og Fjorden. Man ser bl. a. Åen (midt i Billedet), Engene, „Ladepladsen“ (øverst til højre) og „Byfogedlodden“ (nederst til venstre). Kortet er tegnet af Landinspektør E. C. A. Erichsen og er stillet til Rådighed af dennes Sonne-Datter-Søn, Hr. Otto L. Sørensen, Skive.

endnu er værre, paa gammel Slendrian, der ikke bekymrer sig om, at Byen Aar for Aar gaar tilbage, dens Handel lidt efter lidt hensygnen og dens Indvaanere forarmes af Mangel paa en Havn, denne en Byes Livsaare — naar de blot kunne have „Fred og Ro“ og ei tænke paa Dagene, der komme, men kun paa den idag, og lade Efterkommerne sørge for sig selv, saaledes som de har gjort.

Det er en daarlig Anskuelse af en Sag og kan mindst anvendes paa Anlæg af en Havn, der sikkert frem for noget andet straks vil give Byen et livligere Udseende, Handelen et betydeligt Opsving og skabe driftige og dygtige Haandværkere, der ved den forøgede Freqvents til Byen bedre og lettere kunne finde Afsætning af deres Frembringelser“.

Indsenderne imødegaar den Tro, at en Havn ikke vil kunne betale sig, thi: „da der aarlig kommer mellem 350 og 400 Skibe hertil, kan det næppe slaae fejl, at Havnepengene ved en efter Omstændighederne moderat Taxt kunne bringes til den fornødne Størrelse, og dette Antal af Skibe kan man nok gjøre sikker Regning paa vil blive meget forøget, da det er en bekjendt Sag, at man under de nuværende Forhold er nødt til at afsende og modtage en stor Deel Varer over Land, som man ellers vilde lade gaae med Skibsleilighed, mulig ogsaa at Anlægget af en Havn vil bevirke, at Kornafskibningen paa Kysten idetmindste for en Deel vil ophøre. Det er især Foraar og Efteraar, at man dybt føler Savnet af Havn, thi paa disse Tider, da man paa andre Havnepladser har den livligste Færdsel, ser man kun meget faa eller slet ingen Skibe her, da Skibsførerne ei ville udsætte sig for de mange Farer, som Losning og Ladning her ved Byen medfører, uanset den Tid, der gaaer tabt ved Godsets Omlosning i

Pramme og ved at mulige Storme i flere Dage reent kan forhindre Losning eller Ladning“.

Indsenderne fortsætter deres udmærkede Indlæg for en Havns Betydning for Skive saaledes:

„Men een Ting maa ikke tabes af Sigte, og det er den indirecte Fordel, Byen vil have ved et Havneanlæg, navnlig *Skibsprovisioneringer* og ogsaa *andre Indkjøb*, som Skibsførerne og deres Folk vilde gjøre, naar de vare nærmere ved Byen; *den arbejdende Classe* vilde ved Havnen i Regelen finde stadig Beskjæftigelse, istedetfor at den nu for en Deel ligger Byen til Byrde“.

Indsenderne imødegaar i deres lange og grundige Indlæg ogsaa Frygten for, at et Havneanlæg ikke skulde kunne bestaa i en længere Aarrække og hævder, at „English & Hanssen“s og Vandbygningsinspektør Carlsens Planer om en Havn ved Blegghaven meget godt kunne lade sig udføre.

Til Slut opfordres Havnekommissionen „...paa det Indstændigste i den allernærmeste Fremtid at gjøre Alvor af Sagen og ikke lade det blive ved — — en Havn paa Papiret“.

Lillienskiold tager Handsken op.

Den 3. September besvarede Lillienskiold dette Indlæg, ligeledes i „Skive Avis“. Efter at have redegjort for Kommissionens Arbejde i Aarets Løb og efter nogle polemiske Bemærkninger fortsætter Toldforvalteren, at man „ikke efter de nuværende Handelsconjunkturer tør opstille saa høi Havnetaxt, som kunde indbringe, hvad der udfordredes til de Overslag, man hidindtil er i Besiddelse af“, og at han anser Sagen for saa vigtig, at alt nøje bør overvejes.

I øvrigt slaar Toldforvalteren fast:

„Faa Byer have saa store Vanskeligheder at bekæmpe som Skive:

- 1) en Ekspropriation saa bekostelig, at hele Havneanlægget i flere Byer ikke har kostet mere.
- 2) en lang og kostbar Gjennemgravning igjennem Enge af en daarlig Bund.
- 3) store Bekostninger for at forhindre Sand og Tang fra at stoppe Renden“.

Toldforvalteren tør ikke love, at Arbejdet paa Havneanlægget kan begynde det næste Foraar (meget fornuftigt, for det varede nemlig 10 Aar endnu).

„Men det er vel ogsaa et Spørgsmaal om man ikke bør have et Aars Erfaring for at see, hvor stor Indflydelse *Pengecrisen**) vil udøve paa den calculerede Havnetaxt“.

Toldforvalteren slutter med at oplyse, at Tolden, som i 1857 udgjorde over 26,000 Rdl., syntes at ville blive omtrent halveret i det indeværende Aar.

Polemiken fortsættes.

„6 + 7“ kommer igen og angriber bl. a. Toldforvalteren stærkt for Planen om at lægge Havnen paa den anden Side Tagholmen, hvad de kalder et fortvivlet Projekt. Hovedsagen er, erklærer de: Korteste Vej til Seildybet i Fiorden, og Havnebasinet saa nær ved Byen som muligt. „Hvis man vil lægge Havnen et ikke kort Stykke fra Byen ved Viborg Landevej, kunde man lige saa godt entrere paa Generalkrigscommissair Leths proponerede Pælebro ved Krabbesholm“.

Efter Imødegaaelsen af forskellige af Lillien-skiolds Betragtninger fortsætter „6 + 7“:

*) Krisen 1857, der over Hamborg („H. Pontoppidan & Co.“) bredte sig til Jylland og ogsaa mærkedes føleligt i Skive.

„Faa Byer have med Hensyn til Handei og industrielle Anlæg — hvilke tildeels er ubenyttede — en saa gunstig Beliggenhed som Skive, i Midtpunktet af Limfjorden, ved et meget stort og tildeels velhavende og frugtbart Opland. Den maa, naar de hæmmende og besværlige Baand, der nu nedtrykker den i Tilbagegangens Sløvhed, er fjernet, og dens umiddelbare Forbindelse med Havet sikret, Tid efter anden igjen stige og blive en blomstrende Handelsstad... Men *de Mænd, der nu sidder i Havnecommissionen gjøre vi ansvarlige for, at man ved en saa fordømmelig Handlemaade ikke leger med Byens Velfærdsanliggende*“.

I Lillienskiolds andet Indlæg meddeler han, at Planen om at lægge Havnen uden for Tagholmen er opgivet, og han bestrider, at Byen gaar tilbage.

I øvrigt vil det føre for vidt at fordybe sig mere i denne Diskussion; men den er ikke uden Interesse til Forstaaelse af de Synspunkter, der kom frem her i Byen i denne Sag.

(Fortsættes i næste Skivebog).



RAMSING BY OG DENS BEBOERE FOR GODT 50 AAR SIDEN

Af fhv. Smed i Ramsing I. C. Christensen.

Jeg vil i det følgende søge at fortælle, hvad jeg kan huske, og hvad der af paalidelige Folk er mig meddelt.

Oprindelig laa alle Gaarde i en Række fra Vester-gaard og til Østergaard, ialt 18, hvoraf 2 eller 3 har været Halvgaarde. Søndermarken var delt i flere smaa Lodder, hvoraf der til de fleste af Gaardene hørte en Parcel. Det samme var Tilfældet med den saakaldte Nørre-Hede. Disse Arealer er senerehen udstykket og afhændet til andre, som har fæstet Bo. Foruden det nævnte Antal Gaarde var der 4 a 5 Huse, som laa spredt hist og her. Hvad Byens Fysiognomi angaar, var her ikke gjort meget for at pynte op i Landskabet.

For det første var Bygningerne mestendels gamle og for manges Vedkommende maadeligt vedligeholdet. Af Træer var her saa godt som ingen, saa Blæsten havde frit Spillerum. Derimod var her en Mangfoldighed af Mergelgrave, og det særegne ved disse var, at de laa lige op ad Vejen, saa naar det var mørkt, var det ingenlunde uden Risiko at færdes ad denne Vej. Fra Julius Dalsgaards og indtil Ramsing Mølle var der ikke mindre end 6 af disse Huller.

Hvad det økonomiske angaar, saa var Folk i Ramsing hverken fattige eller rige. Indtægterne var smaa; men Udgifterne var saa nogenlunde derefter. Kommuneligningen lød paa 8000 Kr., og andre Skatter i Forhold dertil. Nu er Kommuneligningen paa ca. 60,000 Kr. Lønningerne var ej heller særlig afskrækkende, en Karl fik i aarlig Løn 250 Kr., en Pige maatte være velfornøjet med 100 Kr. Jeg selv har tjent som Hyrdedreng, og som saadan oppebaaret 10 Kr. samt et Par Træsko i Løn for Sommeren; det var i Aaret 1872.

Da jeg kom til Ramsing i Foraaret 1881 som Smedemester, var det mest ældre Mænd, som sad ved Gaardene; men eftersom Tiden gik, kom yngre Kræfter til, og disse unge indsaa godt, at skulde vi klare enhver sit, maatte vi have større Indtægter. Dette her med en 4 a 5 Køer og en halv Snes Smaastude samt nogle faa Svin, kom vi ikke ret langt med. Der var kommet til at lyde Røster om, at Landbruget nødvendigvis maatte lægges om i et andet Spor, og det, man særlig var inde paa, var Mejeridrift. Disse Røster var ikke gaaet de yngre af Ramsingboerne uhørt forbi, og en skønne Dag blev der sammenkaldt til Møde for at tale med hverandre om Sagen. Resultatet af dette Møde blev, at kun 12 Mand af de tilstedeværende havde Mod til at vove Forsøget. Disse 12 Mænd fortjener at mindes, hvor for deres Navne optegnes her: Lærer Primdal, Peter Lundgaard, Jens Kirk, Kresten Østergaard, Jens Rasmussen, Laust Nielsen, Rasmus Thomsen, Kresten Thomsen, Mads Petersen, Kr. Sørensen, Søren Sørensen og Niels Rasmussen.

I 1885 blev Ramsing Andelsmejeri bygget, det første i Viborg Amt.

Nu maa vi gaa nogle Aar tilbage i Tiden for at

faa Lejlighed til at stifte Bekendtskab med de enkelte Beboere, og vi vil da begynde med at se indenfor hos Folkene i Vestergaard.

Her bor Anders Sørensen, der blev gift med Datteren i Gaarden, Kirstine. Anders Sørensen var Broder til de to mere bekendte Broderpar Søren og Kresten Sørensen; de stammer fra Andrup. Anders Vestergaard, som han til daglig blev kaldt, var ikke af dem, der førte an, han holdt meget af at være i sit Hjem, her var nok for ham at tage Vare paa. Han havde ikke som hans Brødre meget med offentligt Arbejde at bestille. Han var en Omgang Medlem af Sogneraadet, ellers overlod han for øvrigt gerne til andre at tage sig af de Dele. Anders var maa-ske nok lidt for gammeldags, han satte ikke stor Pris paa alle de nye Ideer, som var fremme i den Tid. Til Gengæld var han en Mand, man til enhver Tid kunde stole paa.

Herfra gaar vi til Jens Peter Laursen; han boede der, hvor nu Martin Jensen bor. Til den Ejendom har tidligere hørt den Jord, som Alfred Larsen besidder. Naar man agter sig ind til Jens Peter, vil det være raadeligst at gøre sig saa lille som muligt, da man ellers let risikerer at blive skalperet. Her er nemlig ualmindelig lavt mellem Gulvet og Bjælkelaaget; men heldigvis er Husets Beboere smaa Mennesker, saa de og Huset passer godt sammen. Jens Peter havde arvet Ejendommen efter sine Forældre. Hans Fader var foruden det, han var Landmand, tillige Hjulmand, hvilket vil sige, at han var saa meget Karetmager, at han kunde lave en almindelig Arbejdsvogn. Jens Peter har sikkert altid gaaet derhjemme med Undtagelse af den Tid, som medgik til hans Soldatertjeneste. Han var med i Krigen 1864, hvorom han fortæller adskilligt, og han var

ikke daarlig til at gengive sine Oplevelser. Han fortalte uden at prale af egne Bedrifter.

Jens Peter var ikke saa ubetydelig, som han godt kunde se ud til; han havde ret gode Kundskaber; men han var meget gammeldags, det nymodens passede ham ikke. Han var en Periode Sogneraadsmlem, endogsaa en kort Tid Formand, hvilken Værdighed det den Gang var meget vanskeligt for en Husmand at opnaa. Det varede mange Aar efter den Tid, inden en Husmand fik Sæde i Raadet. Man regnede ikke meget med Husmændene den Gang; faa var de, og Interesse manglede de. Senere har Husmændene godt nok forstaaet at gøre sig gældende. For øvrigt blev den første Husmand indvalgt i Forstanderskabet, som det den Gang kaldtes, ved Valget 14. December 1855; Christen Søndergaard hed han, og mærkværdigt nok blev han valgt af de højstbeskattede i Kommunen. (Meddelt af A. Sidelmann).

Nu maa vi op og se ind hos Svenning Jensen, han bor her lidt østen for. Det skulde gaa underligt til, om Manden ikke træffes hjemme, i det mindste en af Mændene, for der er nemlig ikke mindre end tre Mænd, hvilket ganske vist ikke hører til det helt almindelige.

Først bør nævnes Ole Stampe, af hvem Svenning Jensen i sin Tid fik Gaarden. Ole Stampe var gift med en Faster til Svenning Jensen. Dernæst Svenning Jensen, som er den, der foreløbig har Skødet paa Gaarden. Det varede ikke ret længe før den tredie Mand, Svenning Jensens Søn, Ole Svenningsen, overtog Gaarden. Ole Svenningsen havde allerede været gift i nogle Aar, hans Hustru hed Ane og var fra Balling. De havde en Søn, opkaldt efter Svenning Jensen, saa nu var her altsaa fire Genera-

tioner paa samme Tid i Gaarden; dette turde vel nok kaldes nogenlunde enestaaende.

Om Ole Stampe ved jeg ikke andet end, at han var en brav Mand, og at han levede bravt længe, han døde først efter at have levet i 91 Aar. At Ole Stampe flere Aar efter sin Død kom til at spille Hovedrollen i en Scene, som opførtes i Forsamlingshuset, var han selvsagt uskyldig i, og nu maa ej heller nogen regne mig det til Last, at jeg fortæller, hvorledes dette gik til. I Forsamlingshuset var en Afholdstaler kommen til Stede. I sin Tale kom han til at sige, at for hver Snaps et Menneske drak, forkortede det derved sit Liv med et Aar.

Denne Udtalelse foranledigede en af Tilhørerne til at spørge, hvor gammel han troede, Ole Stampe kunde være blevet, i Fald han ikke det meste af sit Liv havde nydt en Snaps daglig til sin Mellemmad. Herover stod Taleren og grundede lidt, som om han var i Færd med at gøre Regnstykket op. Han havde sikkert faaet Fornemmelsen af at være geraadet lidt for vidt; men det var jo Ole Stampe, som var blevet Aarsag til, at Taleren stod i Stampe.

Ved Ole Stampes Begravelse var der selvfølgelig mange Mennesker samlet, og da det var lidt koldt i Vejret, glædede man sig til at skulle ind at have den varme Suppe. Man blev enig om, at man vilde vejes forinden for at se, hvor meget de kunde veje bagefter. Det viste sig, at de fleste tog omkring $1\frac{1}{2}$ Pd. paa; men Thomas Andersen tog 5 Pd. paa i Vægt, og dette vakte naturligvis baade Mistro og Forundring.

Svenning Jensen var hele sit Liv igennem et arbejdsomt og dygtigt Menneske, han gav nødigt op, flere Aar efter at hans Søn havde overtaget Gaar-

den, blev han ved med at passe Kreaturerne. I sine Velmagtsdage havde han haft meget med Sognets Anliggender at bestille. Nu kom derimod Sønnen, der baade havde Tid og Evner, der kom til at arbejde med de Dele. Han var i en lang Aarrække Sogneraadets Formand.

Foruden Sønnen Ole havde Svenning Jensen og hans Hustru Ane Katrine en Datter, som var og forblev ugift. Hun blev i Hjemmet til sin Død. Maren hed hun; men baade af Familien og Tjenestefolkene blev hun til daglig benævnt „Faster“. Denne Datter var Husets gode Aand, og derfor bør hun mindes. Naar der af en eller anden Grund var blevet en Kurre paa Traaden, hvilket næppe undgaas i noget Hjem, allermindst, hvor baade unge og gamle skal færdes sammen, var „Faster“ altid tilrede med et forsonende Ord, og der blev ikke lang Uenighed, hvor „Faster“ fik et Ord med i Laget.

Den Svenningske Slægt er gammel i Gaarde. Den første af Slægten, som fik Gaarden, den Gang en Fæstegaard under Bustrup ligesom alle de øvrige Gaarde i Ramsing, var Tipoldefader til den nuværende Ejer, Gerhard Svenningsen.

Kun faa Alen her Østen for laa tidligere en Gaard, som beboedes af Søren Knud. Da Manden døde, solgte hans Kone, Johanne, Gaarden med Undertagelse af Stuehuset til Søren Bertelsen, som lagde den sammen med sin egen, og deraf blev den Gaard, som nu Kresten Østergaard besidder.

Johanne og Søren Knud havde en Søn og en Datter, som begge døde i forholdsvis ung Alder. Datteren blev gift med Carl Skomager, som vi alle kender, og som bor i et lille Hus i Ramsing By.

Lidt længere mod Øst, inden vi naar hen til Kresten Madsen (nu hans Søn Marius Madsen) har

oprindelig den Gaard ligget, som nu Jens Peter Vestergaard ejer, men den var flyttet ud paa sin nuværende Plads længe før jeg kom til Sognet.

I Marius Madsens Gaard boede Niels Jensen, oftest kaldt Niels Ramsing. Bynavnet var blevet ham tildelt ved de Randers Dragoner. Han var to Gange gift, anden Gang med en Datter fra Vestergaard. Med Ane, som hun hed, havde han en Datter, der blev gift med Kristian Madsen, der den Gang var Murer, men som nu blev Landmand, og det fortsatte han med, indtil han for faa Aar siden solgte Gaarden til sin ældste Søn Marius Madsen.

Efter endt Soldatertjeneste tjente Niels Jensen en Tid paa Bustrup, hvor han gjorde det ud baade som Kusk og Tjener for Hr. Mathias Skov. Han fortalte adskilligt om denne Herremands Meriter. Disse var af en saadan Beskaffenhed, at de helst maa være døde med Manden. Skov var en i alle Maader snavs Person. Han solgte Gaarden samme Dag, den brændte, til en Baron Adler i 1869, hvorefter han flyttede her fra Egnen. Ingen savnede ham, med mindre det skulde være hans Svirebrødre.

I Hans Hesselunds Gaard boede Clemmen Pedersen, med hvis Datter Kristian Baunsgaard fik Gaarden; men han boede ikke her i mange Aar, idet han solgte Gaarden til Jens Rasmussen fra Andrup, der var gift med Thomas Andersens Datter Ane Kirstine. Jens havde blandt andre mindst lige saa gode Egenskaber den, at han gerne vilde træde andre lidt paa Tæerne, og naar han havde været rigtig heldig hermed, lo han nok saa smørret. Gik det derimod ud over ham selv, som jo nok kunde hænde, fandt Jens Spøgen mindre morsom. Det var nu slet ikke, fordi Jens var mere onskabsfuld end andre dødelige, at han ikke godt kunde holde sig i Skin-

det, det var ham nu engang i Blodet runden. Kom man derimod til Jens om en eller anden Tjeneste, som han var i Stand til at yde, var det unødvendigt at spørge to Gange. Baade Jens og hans Hustru var tjenstvillige Mennesker.

Laust Nielsen var Mand i den Gaard, hvor nu hans Søn Aage bor. Hans Hustru Mette var fra Kurup i Lem. Laust Nielsen havde modtaget Gaarden af sine Forældre, til hvem han svarede Aftægt; men de gamle, Niels Jeppesen og hans Hustru, købte en lille Ejendom, den, som nu Niels Iversen ejer. Niels Jeppesen vilde være sin egen Mand.

Laust og Mette havde ikke saa faa Børn; men de var begge dygtige Mennesker, saa Armod skulde de nok se at holde fra Dørene. Bygningerne var gamle og faldefærdige; men Tid efter anden, efter-som Pengene var lagt til Side, blev nye opførte, et Hus ad Gangen og til sidst Stuehuset, det var nu ogsaa paa høje Tid med dette. Det maa vel nærmest betragtes som et Mirakel, at det gamle Hus ikke ved et indtræffende Tilfælde styrtede sammen og derved foraarsagede, at hele Personalet var kommet til at ligge mellem Ruinerne. Sagen var den, nogle Arbejdere havde i nogen Tid været beskæftiget med at nedbryde det gamle Kirketaarn. Disse Arbejdere havde baaret sig saa underfundigt ad at underminere Taarnet i den ene Side. Foretagendet var aldeles ikke uden Risiko, men meget Arbejde kunde derved spares. Endelig en Dag, som man hos Laust Nielsen sad omkring Bordet og spiste, faldt Taarnet med Bulder og Brag, saa voldsomt og stærkt, saa alt deromkring liggende rystede. At Folkene inde hos Laust Nielsen fik en Forskrækkelse i Livet, er tilgiveligt. Efter at Forskrækkelsen for en Del havde tabt sig, og da Spektaklet ikke gentog sig, vovede

Folkene sig ud for at se efter, om noget usædvanligt var hændet, hvilket absolut maatte antages. Ved at vende Blikket op efter Kirken var samtidig Gaaden løst. Det gamle Kirketaarn var ikke mere. Imidlertid var Sindene kommen i Ligevægt, og Resten af Maaltidet indtoges uden Afbrydelse.

Laust Nielsen var en resolut Mand, han var ikke længe om at betænke sig. Skulde han f. Eks. købe et Kreatur, stod han ikke og pruttede i det uendelige, som saa mange har for Skik. Han bød rask det, han syntes var passende, og dermed færdig. Spurgte Sælgeren, om han ikke vilde give mere, svarede han som oftest med at sige: „A vel enda eth gi dæ mihr, skal a saa ha en?“

Hans Hustru var ham en god Støtte, hvilket ikke mindst han selv erkendte. Hun var maaske lidt streng; men hun var trods alt en god Husmoder.

Der omtrent, hvor Mejeriet nu ligger, har tidligere ligget en Gaard. I den boede en Mand ved Navn Søren Østergaard, han solgte den til sin Nabo Thomas Andersen, som lagde den sammen med sin egen. Thomas Andersen boede der, hvor nu Thomas Thomsen bor. Igennem mange Aar og lige til sin Død var Th. Andersen Sognefoged. Ved hans Begravelse var bl. a. Herredsfoged Just Thiele til Stede. Han var udstyret med trekantet Hat samt en lang Slire ved Siden.

Th. Andersen havde ikke saa faa Børn. Den tredie ældste af Sønnerne Kresten Thomsen overtog Gaarden, saa vidt jeg husker var det i Aaret 1883. Han blev gift med en Pige nede fra Skanderborgeggen. Hun hed Ane og blev Kr. Thomsen en god Hustru. De havde tre Børn, en Søn og to Døtre. Ane døde længe før Manden, som overdrog Gaarden til sin Søn Thomas Thomsen; men han levede ikke ret man-

ge Aar derefter, han forblev i Gaarden hos Sønnen til sin Død.

Inden vi begiver os længere mod Øst, maa vi standse ved den gamle Skole. Her residerede paa daværende Tidspunkt Lærer Primdal og hans Hustru Marie samt en stor Børneflokk, vel at mærke af egen Avl. I Skolen var der for øvrigt heller ikke saa faa, saa Degnen og hans Hustru havde fuldt op at tage Vare paa. Det kneb med at faa Indtægterne til at balancere med Udgifterne. Indtægterne var smaa og faa, hvorimod der af Munde, som skulde mættes, var mange.

Lærer Primdal var to Gange gift, begge hans Hustruer var Døtre af Søren Klausen i Andrup. Hans første Hustru hed Karen, og med hende havde han to Børn. Resten af Flokken, i alt tolv, kunde han takke Marie for, hvilket han sikkert ogsaa gjorde.

Trods det at baade Primdal og hans Hustru begge var økonomisk sparsommelige Mennesker, kneb det som nævnt med at skaffe det nødvendige til saa mange Mennesker. Primdal begyndte at indse, at med saa smaa Indtægter kunde det ikke blive ved med at gaa. Til Embedet hørte nogle faa Tønder Land middelmaadig Jord. Pengelønnen var meget lille, højest regnet 1000 Kr.; men Primdal var ikke saa lidt Landmand, og han besluttede sig nu til at komme i Besiddelse af mere Jord for derved muligvis at forøge sine Indtægter, og da Tilfældet førte med sig, at Kurupmanden, som han blev kaldt, netop ønskede at afhænde nogle Tønder Land fra sin Gaard, købte Primdal 10 Tønder Land af Manden. Derpaa lod han straks efter Bygninger opføre, men maatte foreløbig blive boende i den gamle Skole med sin Familie, indtil den ny Skole blev opført, hvilket skete for Skolens Vedkommende 1902.

Nu skulde det altsaa vise sig, om det kunde gaa med dette her Landeri. Det gik imidlertid, og det gik endda godt. Degnen klarede enhver sit, og Familien led hverken Sult eller Nød, selv om de ikke absolut blev fodret som Fedegæs.

Primdal var ikke alene en dygtig Landmand, hvilket ingen sikkert vil bestride, derimod var der nok enkelte, som mente, at han tog sig for lidt af Skolen til Fordel for sit Landbrug. Dog er hertil at sige, at det var vitterligt, at Børnene i Ramsing Skole var fuldt ud lige saa vel oplyste som Børn i andre Skoler.

Lærer Primdal var et interesseret Menneske. Naar et eller andet Nyt, det være sig aandeligt saavel som materielt, skulde sættes i Gang, var han altid blandt de første til at gribe Sagen an. Han og Jens Kirk var i flere Aar førende i Ramsing.

Efterhaanden som yngre Kræfter kom frem, vilde disse have et Ord med at sige, og det maatte de gamle jo finde sig i. Ramsingboerne (i Særdeleshed enkelte) havde en egen Lyst til, naar det ikke var andet og bedre at samtale om, da at smaaævles og ærte hinanden med, hvad man kunde finde paa. Disse smaa Fægtninger havde aldeles intet at betyde. Stikkene, man gav hinanden, efterlod ingen Braad. Naar en eller anden Sag kom paa Dagsordenen, skulde Ramsingboerne nok vide at staa sammen.

Der, hvor Chr. Godsk og Ane bor, huserede dengang, her er Tale om, den saakaldte Kurupmand. Hans Døbenavn var Niels Chr. Nielsen. Det var ham, som allerede nævnt, der solgte det meste af sin Gaard til Primdal. Den Ejendom, som Primdal her fik sig, er den samme, som nu hans Søn Ingeman Primdal bebor. Hertil maa dog bemærkes det, at

til Ejendommen er senere en hel Del mere Jord tilkøbt.

Kurupmanden blev ved med at udstykke af sin Gaard, indtil han ikke havde mere tilbage end et lille Stykke. Herpaa byggede han det Hus, hvor Skomager Bysted bor. Her levede han Resten af sit Liv. Niels var ikke af dem, man ved nøjere Kendskab kom til at sætte Pris paa. Han var belemret med nogle ufine Tilbøjeligheder. Næst efter Kvindfolk, hvem han med Undtagelse af sin Hustru satte megen Pris paa, var det hans største Fornøjelse at drikke Folk fulde. Kunde han ved saadanne Lejligheder faa Held til at snyde i en Handel, var han særlig tilpas. Trods sin Griskhed efter Penge sparede han ikke paa Brændevin. Det var ham en sand Nydelse at se Drikkebrødrene ligge døddrukne under Bordet. Selv taalte han en urimelig Mængde af denne Vare. Han var et stort stærkt Skrummel Mandfolk. Der kunde blive adskilligt mere at berette om denne Mands Meriter; men jeg vil foretrække at lade disse uomtalt.

Den Ejendom, hvori nu Marinus Gade bor, er Resterne af en Gaard, som tidligere tilhørte Peter Sørensen, og som han først i 80erne afhændede til sin Søn Mads Petersen. Denne var gift med en Søster til Jens Kirks anden Hustru; men han maatte gaa fra Gaarden grundet paa Pengevanskeligheder, han havde raget sig ind paa for mange Kautionsforpligtelser. Jens Kirk og Lærer Primdal købte det meste af Jorden, som de delte broderlig mellem sig.

Her lige midt imellem Jens Møllers og Marinus Gades Ejendom, lidt i sydlig Retning, har der ogsaa ligget en Gaard. Her boede, først jeg kan huske, en gammel Mand Jens Vestergaard, senere boede der en Mand, som hed Niels Klausen og flere. Gaarden

blev Tid efter anden udstykket. For faa Aar siden var her endnu en lille Ejendom tilbage af den oprindelige Gaard. Efter at denne havde skiftet Ejere nogle Gange, købte Jens Kirk Ejendommen, som laa ham særlig bekvemt. Det eneste, som staar til Minde om, hvor denne Gaard har ligget, er nogle Træer, som staar og kæmper mod Vestenvinden.

Jens Kirk var Ejer af den Gaard, hvor nu Jens Møller bor. Han havde købt Gaarden af Laust Sørensens Enke, til hvem han maatte svare. Aftægt, saalænge hun levede. Pengesummen, han skulde give, var ikke stor, men Ejendommen var til Gengæld meget forsømt, saa Jens fik nok at slide med, heldigvis havde han ogsaa Kræfter dertil. Han var en Kæmpekarl; der gik mange Sagn om denne Mands overordentlig store Legemskræfter; nogle var vel lidt overdrevne.

Jens Kirk giftede sig i en ung Alder med Mette Stampe fra Rødding. Hun blev efter faa Aars Forløb angrebet af en svær Sygdom, som foraarsagede hendes tidlige Død. Blandt Børnene, hvoraf der ikke var saa faa, var der ogsaa Sygdom, saa det var ikke saa lige til at holde det hele gaaende under disse Forhold, men Jens tabte ikke Modet. Han gjorde adskillige Ejendomshandler, han købte her og solgte der, indtil han fik samlet en udmærket Gaard. Faa Aar efter sin Kones Død giftede han sig anden Gang med Ane, en Pige fra Otting. Med hende havde han to Døtre, hvoraf den ældste Datter Jenny blev gift med Landmanden Christian Kristoffersen, medens den yngste Karen blev gift med daværende Lærer Madsen i Ramsing, nu Thisted.

Eftersom Tiden gik, blev det bedre for Landbruget, og da saa endelig Krigen kom, steg Ejendomspriserne til det helt fabelagtige. Jens Kirk ind-

saa nu, at eftersom Forholdene stillede sig, maatte det fornuftigste sikkert være at sælge Gaarden. Han var jo ikke ung mere, og af Slid havde han haft sin Part, og nu solgte han saa Gaarden, hvorefter han købte den Ejendom, hvori Slagter Pallesen nu bor. Her var han dog ikke boende ret længe, og Grunden til det var, at Datteren Jenny blev gift, og hun og hendes Mand flyttede til Randerseggen, og Jens og Ane flyttede med. Ejendommen solgte han til Slagter Pallesen.

Nu skulde man jo tro, at vi var skilt fra Jens og Ane for stedse; men nej om vi var. Ganske kort Tid efter var de gamle her igen, og nu endelig blev de her. Jens købte den gamle Skole, og her blev han til sin Død. Hans Enke, Ane, bor endnu samme Sted sammen med en Datter.

I Østergaard boede Mads Østergaard og hans Hustru Mariane; men da Manden døde, giftede Enken sig igen, denne Gang med en Enkemand ved Navn Niels Andersen, som i daglig Tale blev kaldt Niels Villadsen; hvorfor er der vist ingen, der ved. Han var oprindelig Snedker og blev gift første Gang med en Husmandsenke. Niels var ikke saa lidt forfængelig, han kunde nok lide at komme med i Gaardmandslauget, og nu lykkedes det for ham, da han blev gift med Mads Østergaards Enke. Han blev derved Stiffader til Jens Kirk og hans Søsken. Disse omtrent halvvoxne Børn satte ikke stor Pris paa denne Stedfortræder, som nu kom til at bo i nærmeste Nabolag til Jens Kirks.

Niels Andersen havde ingen Børn med nogen af sine Hustruer. Derimod havde han Børn nok uden for Ægteskabet. Niels var ikke af de gode Børn, han drak og turede med de allerringeste Pak. Til sidst gik det ham som Wessel skriver: „Han ingenting

bestilte gad, til sidst han gad ej heller leve". Den sidste Røverstreg, han begik, var, at han hængte sig, og dermed er hans Saga ude.

Østergaard blev afhændet til den nuværende Ejer Laust Skov, der kom fra Ottinge, og for hvem Gaarden kort efter brændte. Den gamle Gaard laa længere mod Vest og lidt i Syd nede i en Lavning. Inden vi forlader Østergaard, kan jeg ikke undlade at fortælle nogle enkelte Træk om en meget ejendommelig Person, som hed Lars Kurup, og som var Karl eller Arbejdsmand i Østergaard i flere Aar.

Lars var ingen smuk Mand, han var som saadan nærmest mislykket. Hans Fysionomi var ikke tiltalende. Næsen var mindst det halve for lang, og Mundpartiet, særlig Underlæben, var alt for kolossal. Øjnene saa man ikke meget til, eftersom han paa Grund af ualmindelig Nærsynethed holdt dem sammenknebnede og stirrede nedefter for ikke at falde over et eller andet. Naar hertil kom, at han som oftest gik med en gammel spidspullet Hat trukket godt ned i Nakken og med Pandehaaret hængende ned til Øjenbrynene, vil man nok kunne indse, at Manden ikke tog sig videre godt ud, hvad det ydre angik. Han kom som Følge heraf til at se langt dummere ud, end han var. Thi Lars var slet ikke saa dum, han var lige saa forstandig som de fleste. Derimod gjorde man ham mindre Uret ved at antage ham for at være noget enfoldig, hvilket somme undertiden benyttede sig af.

Lars Kurup tjente i Østergaard, inden Sønnen i Gaarden, Kresten Østergaard, endnu var flyttet fra Hjemmet. Han og Lars logerede ude i Staldkammeret, og dette laa lige op ad Hestestalden. Lars og Kresten havde baade Kammer og Seng tilfælles. Lars havde blandt flere gode Egenskaber denne, at han

havde ualmindelig stærke Nerver, og som Følge der-af var han ikke let at bringe ud af Ligevægt. Det ærgrede Kresten, at han aldrig kunde faa Held til at jage Lars en Forskrækkelse i Livet. Han agerede Spøgelse, og hvad andet han kunde hitte paa, men alt forgæves, Lars tog ikke Spor af Hensyn til slige Puslerier. Endelig indtraf et Tilfælde, som kom Kresten til Hjælp, men dog uden hans Medvirkende. Det var en Nat, allerbedst som Lars og Kresten laa og sov, at Kresten vaagnede ved at høre noget pusle inde i Kammeret, og da han havde faaet Øjnene rigtig aaben, ser han ved Hjælp af Maaneskinnet en Skygge bevæge sig oppe paa Loftet. Han fik ikke Tid til at alarmere Lars; thi i det samme giver denne et Brøl fra sig, som om nogen var i Færd med at tage Livet af ham. Samtidig blev der en farlig Spektakel inde i Kammeret, saa det lød, som om hele Huset ramlede sammen. Da endelig Spektaklet var holdt op, og Forskrækkelsen saa nogenlunde havde fortaget sig, vovede begge sig ud af Sengen for at undersøge, hvad der kunde være Aarsag til Maløret. Det viste sig da, at den gamle Følhoppe var Skyld i det hele. Denne var sluppet fri af Grimen og havde anvendt Friheden til at undersøge Lokaliteterne. Til sidst var den saa havnet inde hos de to sovende Mennesker. Den var kommet til at staa med Mullen lige over Hovedet paa Lars. Idet den nu havde staaet og gloet lidt paa ham, faar den i Sinde at snuse til ham for nærmere at undersøge Kalorius. Herved er den kommet til at puste Lars lige ind i Ansigtet, hvilket bevirkede, at han var lige ved at kvæles, og i denne Aandenød er det da, at han giver det store Skrig fra sig, som samtidig gjorde Øget saa forskrækket, at dette for rundt i Kammeret for at komme ud igen, hvilket ikke foregik uden stort Ra-

balder. Nu havde Kresten da endelig haft den Glæde at opleve, at Lars kunde ræddes. Om Glæden var særlig stor i det givne Øjeblik, derom maa man have Lov til at tvivle.

Engang skulde Lars og hans Broder, som hed Kresten og var lige saa nærsynet som Lars, hente en Stige omme ved Kirken. Stigen var baade lang og tung; men begge Brødre var kraftige Karle, saa de mente nok, det skulde gaa. De fik ogsaa godt nok Stigen anbragt paa Skuldrene, men det gik ikke. Ikke ud af Stedet kom de, endskønt de hev og sled, det bedste de kunde. Omsider kom Lars i Tanker om, at der maa være Fejl ved Opstillingen. Han raaber da til Kresten — se hinanden i Mørket og i den Afstand kunde de ikke — „Vi vender maaske forkert“. Ja, det kunde jo være, og nu vendte de sig, men Stigen var lige opsternasig. Endelig bliver de da klar over, hvad der er i Vejen, og nu vendte sig kun den ene af dem. Denne sidste Omdrejning bevirkede, at nu lod Stigen sig transportere.

Peder Lundgaard var Mand i den Gaard, hvor nu Esper Espersen (Lundgaard) bor. Han var gift med Lars Sørensens Datter Karen, der var Enke efter Thomas Espersen, Esper Espersens Fader. Lars og hans Hustru Dorte blev boende i Gaarden, efter at Svingersønnen, Peder Lundgaard, havde overtaget Gaarden, til disse svarede Peder Aftægt.

Lars Sørensen havde i sine Velmagtsdage været en ret dygtig Mand. Gaarden havde han Tid efter anden samlet af flere tilkøbte Parceller. Han var heller ikke ubevidst om egen Duelighed. Han satte ikke synderlig Pris paa de nye Metoder, den yngre Slægt var begyndt at slaa ind paa. „Dete hær skal pinnæde nok gaa skidt jen tidavs. Hær kjøber di Sand i Sækkevis og smier paa æ Mark, endda vi selv

har rigelig nok af den Vare. Og Gud maa vide, hvad det er for noget Stads, der nu skal proppes i æ Kreaturer. Nej, paa den Maade klarer du den ikke bitte Peder", tænkte Lars ved sig selv. „Men læ no kons æ Kaal prøv sæ, han blyver nok kloger mæ æ Ti." Hermed slog Lars sig foreløbig til Ro i Haab om, at han skulde nok faa Ret. Imidlertid som Tiden gik og Peder fremdeles blev ved med at klare enhver sit og lidt til, begyndte Lars at se med lidt andre Øjne paa den ny Mand i Gaarden. Han var maaske ikke saa helt taabelig endda, og skønt Lars var svært oplagt til at ævles, saa holdt han sig dog i Skindet over for Peder. De to kom godt ud af det med hinanden. Lars var i det hele taget ikke slet saa brøsig, som han gav Udseende af.

Peder Lundgaard var Mand i Gaarden i mange Aar. Han og Karen havde ikke saa faa Børn, saa her var nok at tage Vare paa baade ude og inde. Men foruden at passe Bedriften havde Peder forskellige offentlige Hverv. Særlig havde han meget med andres Regnskaber at bestille. Han havde en vis Færdighed i at behandle Tal, hvorfor han blev meget afbenyttet som Revisor.

Da Peder og Karen var ved at være hen paa Tiden, solgte de Gaarden til dens nuværende Ejer, en Søn af Karens første Ægteskab; men ved Salget af Gaarden forbeholdt Peder og Karen sig Ret til Husly Resten af deres Dage. Ikke mange Aar efter døde Karen, og nu flyttede Peder Lundgaard ned til Gerhard Svenningsen, der var gift med hans Datter Kathrine. Der tænker jeg, han bliver, indtil han gider ej længer leve.

Der hvor Elias Olesen har boet, boede en Enkekone. Jeg ved ikke, hvad hun hed, eller med hvem hun havde været gift. Ejendommen har forandret

sig meget siden den Tid, den var da ikke saa lidt mindre, end den nu er.

I Svejgaard boede Jens Chr. Svejgaard og Gjertrud Kirstine Larsen. Jens Krænsen, som han nævntes, var ikke saa lidt aparte, han var sygelig baade paa Legem og Sjæl. Folk fandt undertiden Fornøjelse i at holde Grin med ham. Naar der blev sagt til ham: „Du ser daarlig ud Jens.“ „Ja, a mo hjem aa i Sæng“, og saa kilede han af hjemefter, det bedste han kunde. Sønnen Povl Svejgaard fik Gaarden efter ham, men ogsaa han er død og borte, og hans Enke gift igen, hun har Gaarden.

I den Ejendom, hvor nu Niels Sørensen bor, boede en Mand ved Navn „bette Mads Jensen“, men ellers ved jeg ikke noget om Manden.

I Karl Larsens Ejendom boede Kresten Andersen og lidt længere mod Nordvest, der hvor nu Elenius Jensen bor, boede Jakob Andersen; de var begge Brødre til Thomas Andersen, som allerede er omtalt. Lige Vest for i Evald Nielsens Ejendom, boede Povl Yvl; saadan blev han kaldt; han var gift med en Søster til Lars og Kresten Kurup. I Gert Thomsens Gaard boede Søren Østergaard. Han var en gammel gerrig Knark, som knap undte sig selv Føden. Han solgte Ejendommen til Thomas Andersen, vel sagtens en Søn af Rasmus Thomsen, som boede der til sin Død, og efter hvem Sønnen Gert Thomsen fik Gaarden.

Peder Chr. Jørgensens Gaard var oprindelig kun et Boelssted, som ejedes af Peter Jørgensen, Fader til den nuværende Ejer, som ved Jordkøb har bragt Ejendommen op til sin nuværende Størrelse, en middelstor Gaard. Faderen blev boende i Gaarden, som det var Skik og Brug dengang.

Jens P. Vestergaards Ejendom har før, som alle-

rede anført, ligget lige ved Siden af Marius Madsens Gaard, men er for mange Aar siden flyttet ud paa sin nuværende Plads. I den Gaard boede Søren Jensen, som blev kaldt Vestergaard, som Følge af at han kom fra Vestergaard i Oddense.

Sønnen Jens P. Vestergaard fik Gaarden efter sin Fader, og Familien har beholdt Navnet Vestergaard som Slægtsnavn.

De fleste af alle de mindre Ejendomme, som ligger derude i Nørre Ramsing, er for største Delen bygget af Kristian Smed, som lige saa snart han havde opført en, solgte denne og begyndte paa en frisk, saa jeg tør ikke give mig i Kast med at udrede alle disse Traade. Selv boede han i Visholm; men efter at han bosatte sig der, holdt han op med at bygge; dog nogen god Landmand var han langt fra. Ejendommen var paa samme Størrelse som nu, men der havde han kun to radmagre Køer og en gammel udslidt Krikke samt nogle faa Kvier, som han aldrig lod bedække, grundet paa at det kostede Penge, og hvad der var sparet, var efter hans Mening ogsaa tjent. Man vil nok heraf kunne skønne, at hans Landbrug ikke har været et Mønsterlandbrug. Om han var mere dygtig til sit Haandværk, kender jeg ikke, han var allerede en gammel Mand, da jeg lærte ham at kende.

Navnet havde han faaet efter sin Haandtering, idet han var Smed, før han blev Landmand. Det fortælles om ham, at naar en kom i Smedien for at skulle have et eller andet lavet, kunde Kristian altid finde paa noget til Vedkommende at udrette, imens han lavede Smediearbejdet færdigt. „Jøsses bete do, ka do eth ligh rænn ud aa tæsk en Par Tvellinger det Staan, at staaer di Ploujar“. Jo, den gamle Smed forstod at regne den ud.

Kristian var ingen fattig Mand, hvad efter det skildrede nærmest maatte forventes. Nej, han havde ikke saa faa Tusinder paa Kistebunden. At han havde tjent sine Grunker ved Ejendomshandler, er meget sandsynligt.

Til Visholm har oprindelig hørt en stor Del af den Jord, som ligger der omkring, bl. a. den Jord, hvorpaa de to Ejendomme ligger, som henholdsvis N. C. Nielsens Enke og Laust Kaastrup bebor.

I Thorvald Refgaards Gaard var Jakob P. Pedersen Mand. Han købte Gaarden af sin Svigerfader, Knud Sørensen, der var Sognefoged gennem mange Aar og en af de første Bondemænd, der blev Formand for Forstanderskabet, som Sogneraadet den Gang kaldtes.

Gaarden laa tidligere i umiddelbar Nærhed af den gamle Skole. Fra hans Gaard er den Jord købt, som blev tillagt Skolen, og som forvoldte Haasum- og Ramsingboerne mange Kvaler, inden den Sag gik i Orden. Knud Sørensen lod Gaarden flytte hen, hvor den nu ligger; men da Jakob Pedersen overtog Gaarden, var den meget forfalden. Nogle af Bygningerne var faldefærdige, og af Kreaturerne var der faa og smaa. Al den Jord, som laa nærmest omkring Gaarden, laa uopdyrket hen, bevokset med Lyng og alskens Ugræs.

Jacob fik snart Ploven i Jorden, og nu maatte Lyng og Siv bukke under. Jakob var ikke saa lidt foran sin Tid, hvad Landbruget angik. Han var en af de første, der rigtig tog fat paa Roeavl og fik efter faa Aars Forløb Ejendommen drevet op til at være et Mønsterlandbrug. Han holdt en forholdsvis stor Kobesætning, og for at kunne fremstille en finere Vare end det saakaldte Bøndersmør, som maatte sælges for en meget lille Pris, anskaffede

han sig en Haandcentrifuge. Ved Hjælp af denne blev det ham muligt at opnaa samme Pris som Herregaardssmørret kostede, hvilket ikke var saa lidt mere. I Landbruget var Jakob ikke bange for at prøve, hvad der kom frem af nyt. I Politik derimod satte han ikke stor Pris paa det nye; han var paa dette Omraade meget konservativ, og selv om Estrup ikke just var hans Ideal, saa var han dog den Mand, han turde stole paa, der vilde Land og Folk godt. — Derimod var de fæle Socialister ham en Skræk; fik disse ret meget at sige, vilde det snart være ude med Danmark baade aandeligt og materielt. Imidlertid var det hans Haab, at dette aldrig vilde eller kunde ske. Hvad om, han fik Lov at se op i Dag? Almindelig Valgret var efter hans Opfattelse en fuldstændig Urimelighed. Vilde man heraf slutte, at denne Mand sikkert ikke havde meget til overs for de smaa i Samfundet, vilde man tage meget fejl og gøre Manden stor Uret. Trods sin noget herskesyge Natur, var han dog et ejegodt Menneske, som baade i det aabenbare og i det skjulte gjorde godt imod mange Mennesker. Et Par enkelte Træk af Manden skal her omtales, da det beviser paa en smuk Maade, hvilket godt Hjerte, han havde til at hjælpe. Han stod engang som Tjenestekarl i Laden i Refsgaard og kom tilfældigvis til at høre nogle Smaapiger, der stod udenfor og udfrittede hinanden angaaende, hvad de skulde iklædes til den forestaaende Konfirmation. Der var en iblandt dem, der meget spagfærdig svarede, da hun blev spurgt: „A faar ingen ny Kjoul.“ Hun fik alligevel en ny Kjole, og det var Jakob, som gav hende Pengene til den.

Her boede en Gartner, som havde et Glasøje, der ved et Uheld var gaaet i Stykker, og Manden syn-

tes ikke, han havde Raad til at anskaffe et nyt. En Dag, han mødte Jakob, siger denne til ham: „Du skulde faa dig et nyt Glasøje.“ „Ja, jeg vilde ogsaa gerne have et; men jeg har ikke Raad til det“. „Hvor meget koster et saadant Stykke Glas“, spurgte Jakob. „For det sidste jeg fik, gav jeg 20 Kroner.“ „Naa ja, her har du 20 Kroner, køb dig saa et Øje igen.“ Der var selvfølgelig ikke Tale om et Laan, Pengene gav han Manden. Jakob var af den Slags Mennesker, det vilde være rart at have mange af.

I Møllen boede Enken efter Laust Grundvad. Hun hed Karen, og det sagdes om hende, at hun drak, og at det ikke var det rene Vand eller Kaffe, hun drak, men at hun kom passende med Brændevin i Kaffen. Jeg, som boede saa nær ved Møllen, mærkede nok somme Tider, at Karen havde en lille Hund i Rebet. Hun holdt en Møllersvend til at passe Møllen. Naar Folk den Gang kom til Mølle, var det atid Skik, at de blev budt ind paa en Snaps, nu om Stunder gaar det ikke saa ruttet til. Ved Møllen blev i flere Aar afholdt Dyrskue af Husmandskøer, og for at de mødte ikke skulde staa hele Dagen og spytte af en tør Hals, var det arrangeret saa viseligt, at Karen blev antaget til at beværte Gæsterne. Det gik undertiden lidt haardt til ved disse Dyrskuer. Ikke saadan at forstaa, at Folk blev Uvenner og kom op at slaas. Nej, med Venskabet var der som oftest ingen Ting i Vejen. Derimod indtraf det ikke saa sjældent, at en og anden havde drukket temmelig mange af Karens Kaffepunche, og som der er sagt: „Naar Vinen gaar ind, gaar Viddet ud“, viste det sig ogsaa her at holde Stik. Engang havde Viddet i den Grad forladt en Mand, at han glemte at tage sin Ko med hjem igen. I Stedet for trak han af med en mægtig stor Bjørn. Denne var ikke saa lidt vrang-

villig. Manden vilde helst gaa midt paa Vejen; men Bjørnen vilde med Vold og Magt i Grøften, saa Manden havde nok at gøre med Bæstet.

Den gamle Mølle brændte 1885, men samme Aar opførtes en ny og større, den samme som staar i Dag. Faa Aar efter solgte Karen Møllen til Niels Madsen, som var Møllersvend hos hende. Møllen er siden blevet handlet en Del med, indtil Niels Kristensen, som kom fra Skive Østermølle, købte den, saa vidt jeg husker, gav han 11,000 Kr. for den. Niels var Møller her til sin Død. Den Gang han købte Møllen, var der saa godt som ingen Jord dertil. Den Jord, som nu hører til Møllen, har han købt senere hen. Niels var dygtig i sit Fag, og der var ingen Fiksfakserier ved Manden. Enhver Sæk blev vejjet ind og ud. Han var en redelig Mand i al hans Færd. — Niels var ikke af dem, der brød sig om at have med andres Sager at bestille, hverken paa den ene eller anden Maade. Han passede sit og lod andre passe deres. Man skulde ikke høre Niels tale ondt om nogen, og han holdt ikke af, at andre befattede sig dermed. Niels var af de stilfærdige, han var bange for at tage Ansvar, han manglede Selvtillid. Niels var ikke saa lidt klogere, end han selv troede (en Fejl, som kun de færreste lider af). Han var en god Mand for sit Hjem, og han var en god Nabo. Niels døde for faa Aar siden, men hans Enke Dorthea besidder Ejendommen den Dag i Dag.

Æ bette Mand, som han til daglig blev nævnt, han hed ellers Peder Krestian, boede der, hvor Jens P. Nielsen bor. Ejendommen var den Gang ikke saa lidt mindre. Bygningerne laa noget længere mod Syd. Paa Ejendommen holdtes kun en Ko og et Faar. Trods Ejendommens Lidenhed, sad Peder og Johanne her og skrabede Penge sammen. Penge var for de

to Mennesker det eneste, som havde virkelig Værdi, og for rigtig at kunne nyde Glæden ved disse, passende de altid paa at have rigeligt af dem i Huset. Herved blev der ganske vist et Rentetab; men det fik ikke hjælpe, undvære den Glæde, de fandt i at sidde og stable og føle paa disse blanke Tokroner, kunde de ikke. Pengene gemte de paa de mest forunderlige Steder. Hovedparten laa i en Cigarkasse, som stod paa en Hylde over Køkkenbordet. Heri var der til enhver Tid mindst 200 Kr. i ene 2 Kr. Stykker. Andre smaa Beløb laa i Skuffer hist og her, Seddelpenge holdt de ikke af. Fik de endelig en saadan, skulde de snart sørge for at faa den byttet med mere klingende Mønt. Hvem af de to, der var mest pengegridsk, kan det være vanskeligt at afgøre. Derimod var der paa andre Omraader ikke saa lidt Forskel paa dem. Johanne var ikke blottet for menneskelige Følelser, hun havde sine gode Sider. Om Peder havde nogen, var de i det mindste vanskelige at faa Øje paa. Han var et lille onskabsfuldt Asen. Da han var bleven gammel og ikke længere kunde færdes ude, men maatte holde sig inden Døre, sad han gerne ved Vinduet og saa efter, hvem der gik forbi, og naar saa en kom, som han havde et godt Øje til, hvilket han havde til de allerfleste, saa sad det gamle Skrog der og anstrengte sig med at række Tunge efter den, der gik forbi. Det hændte undertiden, at vedkommende kom til at kaste et Blik ind ad Vinduet og saa Pejrs sidde der med Tungen langt ud af Halsen, da kunde man godt være i Vildere med, om man skulde le eller græde over Staklen. Engang var Peder blevet ikke saa lidt syg, og de talte nu med hinanden om, om de skulde lade Lægen hente eller sende Bud efter Præsten. Om sider blev de enige om at sende Bud efter Præsten.

Det vilde koste alt for mange Penge at faa Lægen i Huset, hvorimod Præsten var ganske gratis. Der gik saa Bud efter Præsten, og han lod heller ikke vente længe paa sig; men han anede selvfølgelig ikke, at han skulde agere Læge. Præsten ventede jo derimod, at Peder Kristian vilde tale med ham om helt andre Ting. Da Præsten er kommen ind til Peder og har sagt Goddag, spørger han ham om, hvordan han har det. „A haar saa møj sølle baade paa den jen aa den and'n Maar. A døver især mæer aa faa Aavning. Di skull wahl eet veed en Raa for det, Hr. Pasto“. „Derom maa De tale med Lægen“, sagde Præsten. „Skidt mæ æ Dokto, han gjør eet anne Gaun end aa træk Folks Pæng“. „Der var ellers ikke andet, De kunde ønske at tale med mig om?“ „Næh, jov, der er jo de, te dem unng Folk, vi haar faat i æ Hus, dem er a grumme misfornøjer mej“. „Saa-aa, hvad har De da at klage paa dem?“ „Jouw a haar møj, haar vi enda saa eet læt dem faat vaa Pæng, de er de, der ærgre mæ aalmejist“. „Jeg har da ellers hørt, at de unge gør alt muligt for at være Dem tilpas“. „No, haar Di høt de, ja da ær'et misæl en møj stuer Løwn, de kan a betrow Dem“. „Naa ja-ja. Jeg mærker nok, at De er en meget syg Mand, Peder Kristian, og jeg tror ikke, at jeg formaar at hjælpe Dem. Farvel, Peder Kristian, og god Bedring“. Og dermed gik Præsten.

I den Gaard, som nu ejes af Kresten Østergaard, boede Søren Bertelsen, der allerede er omtalt som den, der ved Køb bragte Gaarden op paa sin nuværende Størrelse. Han var baade Landmand og Købmand. Da han mærkede, at Ramsingboerne begyndte at tale om Oprettelse af en Brugsforening, var Søren Bertelsen, som den smarte Handelsmand han var, til Rede med at tilbyde sine Butikslokaler

i Udleje til Foreningen. Disse Lokaler laa i den vestre Ende af Stuehuset, og her startedes da Ramsing Brugsforening 1880.

1884 solgte Søren Bertelsen Gaarden til Kresten Østergaard, og saa maatte Brugsforeningen flytte. Samme Aar lod Søren Bertelsen det Hus opføre, hvori nu Slagter Pallesen bor. Herind i det nye, rummelige og velindrettede Hus flyttede saa Brugsforeningen med alle sine Pakkenilliker. Efter faa Aars Forløb tilbød Søren Bertelsen Brugsforeningen Ejendommen imod, at denne overtog et Laan, som stod i Ejendommen. Jeg husker ikke nøjagtigt, hvor stort; men det var imellem 4 a 5000 Kr. Dette Tilbud modtog Brugsforeningen med Tak; thi Ejendommen var ikke saa lidt mere værd. Søren Bertelsen flyttede til Skive, hvor han boede til sin Død; men baade han og hans Kone ligger begravet paa Ramsing Kirkegaard. Paa deres Gravsted er rejst en Mindesten, som er bekostet af Brugsforeningen, og denne yder aarlig nogle Kroner til Gravstedets Vedligeholdelse.

I 1919 solgte Brugsforeningen Ejendommen til Jens Kirk for 11,000 Kr.; samme Aar opførtes den nuværende Brugsforeningsbygning paa Hjørnet af Korsvejen til Volling, Vejby og Haasum.

Niels Sørensen boede der, hvor nu Anton Jensen bor. Han var gift med en Datter fra Stengaard i Haasum. Hans Hustru var mange Aar yngre end han. Niels var blevet noget forkælet i visse Retninger, og heri var hans Moder ikke uden Skyld. Faderen var død længe før. Naar Niels ikke var bleven gift, før han var bleven en halvgammel Karl, saa var det ogsaa Moderens Skyld, han burde have været gift mange Aar før. Det uheldige var, at Pigen var fattig, og som Følge deraf vilde Moderen paa ingen Maade have hende til Svigerdatter. Og

hvad „Mutter“ ikke vilde, det vilde Niels heller ikke.

Niels var ikke i Tvivl om, at Moderen vilde ham det bedste, og naar hun var imod Forbindelsen, kunde det ikke falde ham ind at gøre Indsigelse; Moderen stod for ham som Idealet af en Kvinde og en Mor, et Ideal, som næppe fandt sin Lige. Han talte gerne om denne Moders Fuldkommenhed, og ikke mindst, naar hans Hustru hørte derpaa. Hun var forøvrigt en gammel flink Kone, og dermed turde det væsentligste være sagt om hendes Fuldkommenhed, hun gavnede ikke sin Søn nær saa meget, som baade han og hun antog. Det vilde uden Tvivl have gavnet Sønnen mere, om han i sine unge Aar var sluppet fra al den moderlige Ømhed og i Stedet faaet Lov til at komme ud blandt fremmede for at faa lært at gaa paa sine egne Ben. Niels var slet ikke dum; men ved altid at gaa derhjemme ved denne gamle fuldkomne Moder blev han en underlig Kannis.

Fordi Moderen var imod hans Giftemaal, blev han først gift efter hendes Død. Med hans Kone, Johanne Marie Pedersen, havde han 2 Børn, men hun døde kun 47 Aar gammel og var meget yngre end han, der døde 2 Aar efter hende, og da var han 68 Aar gammel.

Niels solgte Gaarden og byggede samme Aar det Hus, hvor nu Hans Simonsens Enke bor. Efter at de var flyttet herom, kom han jævnlig om til min Kone og mig. Somme Tider kom han syngende og dansende ind i Stuen, saa man maatte tro, han var helt ovenud tilfreds med Tilværelsen; men dette var nu ikke altid Tilfældet. Niels var ikke saa lidt drevnen i Forstillelsen. Til andre Tider kunde Niels være helt melankolsk, og da græd han over Verdens Daarligheder og over sine egne i Særdeleshed. Han

kunde spille lidt paa Violin, og naar Utilfredsheden var ved at tage Magten fra ham, tog han dette Instrument ned fra Væggen og satte sig til at fantasere derpaa. At denne Musik ikke var lystelig at høre paa for andre Mennesker, er en Selvfølge; men det var jo ogsaa kun for egen Fornøjelse, han spillede.

Til Slut skal fortælles om, hvordan han slap ud af Verden. Det var ved 9-Tiden, Niels kom ind til os. Vesten var knappet op, og han talte om, at han ikke godt kunde faa Luft nok. „Hvad er der i Vejen med dig?“ Vi var vant til ikke at tage Niels helt alvorlig til enhver Tid. „Ja, hvad er der i Vejen? a skal jo til aa dø“, og dermed stak han af, lige saa hurtig han var kommen. Vi tænkte ikke videre herover. Morgen derefter kom der Bud, om jeg ikke vilde komme derom, Niels var død. Han laa i sin Seng, som laa han og sov. Havde Livet været ham trang, blev til Gengæld Døden ham let. De ligger begge begravet paa Ramsing Kirkegaard; men ingen har værnet om deres Grav. „Hop“, som han blev nævnt, grundet paa hans hoppende Gangart, stammede fra Selde. Han blev derfor undertiden kaldt „Hoiseld“. Lige meget hvilket Navn man brugte, han satte mindre Pris paa disse Benævnelser. For øvrigt var hans Navn Jens Kristian Nikolajsen, og for den, som ønskede at staa paa en god Fod med „Hop“, var det ikke uklogt at tiltale ham med hans Døbenavn, allerhelst Nikolajsen, for han var ikke saa lidt ærgerrig og vilde godt gælde for en fin Mand. Dette var nu ikke saa ganske let for „Hop“. Der var, som ogsaa vil fremgaa af det følgende, ikke meget fint ved Manden. Hvad det forhadte Navn „Hop“ angik, saa blev det senere hen bedre og mere fint, fordi han havde været saa heldig at erfare, at der i Ringkøbing var en Amtmand, som hed Hoppe. Og da „Hop“ bl.

mange andre rare Egenskaber ogsaa havde denne, at han var en stor Løgnehal, saa fortalte han uden at blinke, at de to, han og Amtmanden, var nære Slægtninge, og man bare begik den Fejl ikke at udtale Navnet „Hop“ rigtigt. Han fortalte ogsaa, at han havde en Broder, som var Præsident i Amerika. Jov, æ „Hop“ var af meget fint Papir.

Det værste ved Manden var, at han var aldeles blottet for Kundskaber af enhver Art. Han kunde hverken læse eller skrive, ikke engang sit eget Navn kunde han kradse ned. Han kunde tyde lidt af, hvad der var trykt. Man sagde ganske vist om ham, at han læste lige godt, hvad enten Avisen vendte op eller ned, men heri gjorde man ham dog Uret.

„Hop“ var gift to Gange. Fra hans første Hustru var han blevet skilt efter at have faaet Hold paa hendes Penge. Hvordan han havde baaret sig ad med at snyde sig fri for at betale til hendes Underhold, er ligesaa vanskeligt at forstaa som saa meget af, hvad „Hop“ præsterede; hun kom i alle Tilfælde til at bo i Krejbjerg Fattighus. Nu havde „Hop“ faaet saa mange Penge paa Haanden, at han kunde købe en lille Gaard i Ramsing. Denne Gaard var en mindre Del af den Gaard, som nu Kr. Østergaard besidder, og laa længere mod Syd. „Hop“ solgte Gaarden til Søren Berthelsen, der, som allerede er fortalt, byggede Gaarden op, hvor den nu ligger, og bragte den op paa sin nuværende Størrelse. „Hop“ købte derimod den Ejendom, hvor nu Julius Dalgaard bor.

„Hop“ var ikke alene Landmand, han var ogsaa Kvaksalver og kurerede baade paa Dyr og Mennesker, men heldigvis mest paa Dyr. Hvorledes han har faaet Privilegium paa at agere Dyr læge, for han havde nemlig lovlig Ret dertil, er ikke let at forstaa efter hans Kvalifikationer at dømme. Han var heller

ikke meget søgt som Dyrlæge, hvor man havde nogenlunde Kendskab til hans Duelighed som saadan. Derimod var han meget søgt og hans Anseelse stor længere borte. I Særdeleshed var han meget søgt, hvor det maatte antages, at Dyret var forhekset, hvilket paa den Tid ikke saa sjældent var Tilfældet. I den Henseende var „Hop“ berømt viden om. Kunde han ikke magte Djævleskabet, var der sikkert ingen, der kunde. Naar „Hop“ ved et saadant Tilfælde kom til Stede og skulde til at gaa i Gang med Uvæsenet, passede han paa at omgive sig med saa megen Mystik som muligt. For det første blev de tilstedeværende strengeligt paabudt om at forholde sig fuldstændig tavse. Ingen maatte sige et Ord, imens det hele stod paa; thi i saa Fald vilde det hele være spildt Ulejlighed. Dernæst fremtog han noget af sin Lomme, indpakket i et Stykke Avispapir. Indholdet har selvfølgelig været en Slags Heksepulver. Dette stoppede han saa ind ved Døre og under Loftet hist og her, mens han samtidig gik og mumlede nogle uforstaaelige Ord. Naar han var færdig dermed, svor han dyrt paa, at naar man nu passede vel paa, at den første fremmede, som lod sig se i Gaarden, ikke fik Lov til at komme ind i Kostalden — thi han vilde næppe Folkene her noget godt — skulde han indestaa for, at det forheksede Dyr nok skulde komme sig.

Engang blev „Hop“ hentet til en Pige i Nærheden af Holstebro. Pigen led af Ringorme, eller hvad det nu var for noget Skab. „Hop“ saa lidt paa Pigen: „Ja, ja, min bette Pige, nu faar vi se, hvad vi kan, dette her er ikke saa let at faa Bugt med. Medicin kan ikke alene klare det“. Og nu forlangte han en Stue, hvor han og Pigen kunde være ene. Da han saa kom ind ene med Pigen i Stuen, bød han hende

at trække af alt Tøjet. Da hun havde afført sig Tøjet paa Særken nær, krympede Pigen sig ved at gaa videre; men „Hop“ forlangte, at hun skulde staa aldeles nøgen for ham, saa at „Hop“ kunde stille Diagnosen. Og da han har staaet og betragtet hende tilstrækkeligt længe, giver han sig til at stryge hende med Hænderne over hele Legemet, samtidig med at han fremmunlede sin sædvanlige Trylleformular. Herefter forsikrede „Hop“ hende, at naar hun nu smurte sig godt ind i noget Svinefedt, eller hvad det nu var for noget, han havde hos sig, skulde hun nok blive fri for den Plage.

„Hop“ kunde en Del mere end Folk i Almindelighed. Han kunde stille Blod og standse løbske Heste. En Sværm Bi kunde han faa til at lægge sig, hvor han vilde. Om han kunde vise igen, ved jeg ikke; med derimod pralede han ikke saa sjælden af sine overordentlige Færdigheder, som han dog somme Tider drev vel vidt. Engang blev han hentet til et Kreatur, som havde Forstoppelse, og det hjalp ikke, hvor meget Medicin han hældte i Dyret. „Hop“ tog, da der ikke var andet at gøre, et Stykke Spanskrør, stoppede det ned gennem Halsen paa Dyret og helt igennem det, saa det stak helt ud af Endetarmen, hvorefter det af Forstoppelse forpinte Dyr for det første fik Aabning, og for det andet, som var endnu mere mærkeligt, Dyret fik ikke mindste Mén af Behandlingen. Dette Kunststykke vilde sikkert ikke enhver Dyrlæge kunde gøre „Hop“ efter.

„Hop“ var ikke altid lige heldig, og det vilde jo ogsaa være for meget at forlange. Engang blev der sendt Bud efter ham fra Vejby, om han ikke kunde komme og se til en syg Stud. „Hop“ kommer derover, og da han er kommen ind i Gaarden, og ingen er til Stede til at tage imod ham, gaar han hen i

Kostalden, hvor han jo nok kan tænke sig til, at det syge Dyr er at finde. Han træffer Vogterdrengen og spørger ham, hvor den syge Stud stod. Drengen, som var en stor Spøgefugl, svarede, idet han peger paa en hel anden Stud: „Den staar der“. „Hop“ undersøger selvfølgelig Dyret, og da han er færdig med Undersøgelsen, erklærede han, at Dyret skal prøve et Middel, han meget anvendte, og som bestod i, at han skar Hul paa en Halsaae og lod Blodet løbe, indtil han var sikker paa, at alt det usunde Blod var løbet ud, hvorefter han bandt om Saaret. Som „Hop“ nu allerbedst staar og forbereder sig til Operationen, kommer Manden ind i Kostalden, og da han ser, hvad det er, „Hop“ er i Færd med at foretage sig, raaber han til ham: „Den Stud fejler sku ingen Ting, det er den oppe ved æ Laadar, der æ syk“. „Saa skulde da osse Fanden kom ætte den snotte Dreng. Hvor bløw han aa, a skal hjælpe den Fyr“, men Drengen havde hjulpet sig selv. Da Jeppe, som Manden hed, kom ind ad den ene Dør, gik Drengen ud af den anden, og det hjalp ikke, hvor meget „Hop“ bandede. Han havde lidt et Nederlag, som ikke saa let lod sig bortforklare.

Hvad „Hop“s private Liv angik, kunde der maaske nok være et eller andet, som vilde have Vanskelighed ved at staa for streng Kritik. Han var absolut ingen Kvindehader, og da hans anden Hustru Maren ingen Børn skænkede ham, sørgede han derfor paa anden Maade at skaffe sig Afkom. „Hop“ havde været saa heldig at have faaet en Tjenestepige, som var ham meget venligsindet; her var ikke Tale om Snerperi eller den Slags Ting. Med hende havde han 2 Sønner. Baade hun og Drengene blev i Gaarden i mange Aar; men omsider kom Maren dog i Tanker om, at dette her var temmelig meget af det gode. Hun

gjorde Fordring paa, at Pigen og den ene af Drengene, Niels hed han, skulde ud af Gaarden. Den anden Dreng, Peder, vilde hun beholde, og da „Hop“ nok var klar over, at med Maren vilde det ikke kunne gaa som med hans første Kone, besluttede han sig til at bygge et Hus til Pigen, Kristiane hed hun, og Niels. Huset blev bygget dernede, omtrent hvor Niels Olesens Enke bor. Hvordan det herefter forholdt sig med „Hop“ og Kristiane, tør jeg ingen Mening have om.

Trods det, at „Hop“s hele Liv og Levned vidnede om, at han var et meget ugudeligt og raat Menneske, var han dog fræk nok til ved visse Lejligheder at optræde som baade from og gudfrygtig. To Gange aarlig lod han spænde for Stadsvognen, og han og Maren kørte da i fineste Stads op til Kirken — han endog med høj Hat — for at deltage i Altergangen; her var Tjenestepigen mærkelig nok ikke med.

Det traf sig engang, jeg var omme hos „Hop“s i et eller andet Ærinde, at „Hop“ gav sig af med at lære en lille Pige „Fadervor“; hun var en Slægtning af „Hop“. Barnet havde meget ondt ved at udtale Ordene rigtig, hvor ofte „Hop“ end gentog dem. Da han havde herset med hende en lille Tid, uden nævneværdigt Resultat, udbryder han i sin Fortvivlelse herover: „Herregud Maren, det er Fandenbrækme da ogsaa forfærdeligt, kan du ikke engang lære dit „Fadervor“!“

„Hop“ var paa dette Tidspunkt, her er Tale om, en ret velstaaende Mand. Han ejede sin Gaard kvit og frit og havde tillige 12,000 Kr. at tage Renter af. Men „Hop“ er imidlertid blevet baade gammel og svagelig. Sønnen, Peder, havde faaet Skødet paa Gaarden og stod for Styret, og baade han og Maren havde fuldstændig taget Magten fra „Hop“. Det nyt-

tede ikke, at han bandede og skældte ud aldrig saa meget over Peders Styremaade, Maren var altid rede til at forsvare Peder, og hun kunde godt engang imellem faa i Sinde at lade „Hop“ vide, at baade hun og Peder var uden Skyld i, at Peder blev sat ind i denne Jammerdal. „Hop“ var herefter nærmest at beklage. Pengene, han havde skrabet sammen, var for længst sat til, og Peder var færdig til at sælge Gaarden, hvad Dag det skulde være.

„Hop“ havde sikret sig en lille Aftægt, og han og Maren boede i et lille Aftægtshus paa den anden Side af Vejen. Da Peder kort efter fik Gaarden solgt, flyttede han ind til de gamle. Da „Hop“ stadig maatte ligge i Sengen, blev det med Tiden nødvendigt, at Maren fik lidt Hjælp. Af Peder fik hun ingen Hjælp, han fjttede rundt hér og dér og gjorde ikke anden Nytte i Huset end at æde og drikke. Maren fik en Pige paa 11—12 Aar til at hjælpe sig i Huset og ved alt, hvad der var at gøre. Hun skulde bl .a. ogsaa hente Vand fra en Mergelgrav lidt Østen for. En Dag var hun saa uheldig at falde i det dybe Hul, kunde ikke redde sig selv op igen og druknede. Da Pigen blev for længe borte, maatte Peder om at se efter, hvor hun blev af. Han saa straks, hvad der var sket, og det første, han gjorde, var, at han gik hjem og fortalte det passerede, dernæst gik han om til Søren Berthelsen og bad om at laane Brandstagen til at trække den druknede op med. Søren Berthelsen, som var meget forsigtig med sine Ting, sagde jo: „Pas paa, at du ikke brækker Skaftet, det er ikke stærk“, og dette lovede Peder. Jeg var tilfældigvis til Stede, og Peder bad mig om at følge med, hvad jeg ogsaa gjorde, endskønt jeg nok kunde regne ud efter alt det, som Peder havde berettet, at Pigen forlængst var død. Vi fik ogsaa Pigen halet i Land,

og jeg hældte en Del Vand af hende. Imidlertid var Hans Simonsen og Kristian Dam kommen til Stede, og de to bar saa Pigen hjem. Idet „Hop“ hører, de kommer med Liget, raaber han, førend Mændene er naaet ind i Stuen: „Saa I et æ Spand, aa hinne Træsko, fandt I dem? De var en Par hiel nøj“. De to Mænd følte sig meget ilde berørt af denne Tiltale og svarede ikke paa „Hop“s Spørgsmaal, men lagde den lille Pige paa Sengen og gik stille deres Vej. Jo „Hop“ blev sig selv lig lige til det sidste. Han døde faa Aar efter, og begge ligger de begravet paa Ramsing Kirkegaard, hvor der findes en velbevaret Gravsten over dem.

Magnus Møllers Ejendom har oprindeligt hørt til den Gaard, som Gerhard Svenningsen ejer, men er oprindeligt oprettet af Svenning Jensen, der boede der, indtil han overtog Ole Stampes Gaard. Sin egen Ejendom solgte han, sandsynligvis til Jens Kr. Henriksen, kaldet „Gademanden“. Han boede i alt Fald her saa længe, jeg kan huske tilbage; men han ejede kun Halvdelen af Gaarden, idet hans Svoger, Søren Hedegaard fra Mors, ejede den sydlige Halvdel. Omkring 1882 byttede „Gademanden“ sin Part af Ejendommen med Hans Simonsen, der faa Aar efter købte Søren Hedegaard ud, saa nu blev den oprindelige Ejendom atter samlet. Hans Simonsen gav ikke mange Penge for Ejendommen; men han skulde yde en aarlig Sum til Hedegaard, saa længe denne levede. Det kneb haardt nok, særlig i Førstningen, for Hans at svare Udgifterne. Og Søren Hedegaard, som den gode Sjæl han var, gottede sig ved Tanken om, at han nok kunde leve saa længe og tære paa Hans Simonsen, at denne maatte nødes til at give tabt. Dette Haab, han i sit stille Sind havde næret, fik han imidlertid ikke opfyldt. Som Tiden gik, havde

Hans faaet Ejendommen drevet op til at give et rigtigt godt Udbytte, saa han havde ikke Vanskelighed ved at betale enhver sit. Søren Hedegaard saa nu, at Slaget var tabt paa dette Omraade, han søgte derfor at fortrædige Hans paa alle andre Maader, indtil han til sidst maatte opgive sit skønne Haab. Søren Hedegaard plagedes ilde af Misundelsens Sygdom, han taalte ikke at se, at det gik hans Medmennesker godt. Denne Sygdom kan være meget slem, men desværre for Søren var det ikke hans eneste Plage. Hans Griskhed var lige saa stor og slem. Dette gjaldt ikke alene, hvad Penge angik, men alt, hvad brugelig kunde være. Gaves der f. Eks. en Lejlighed for ham til at kunne faa Lov til at æde og drikke gratis, saa aad og drak han værre end et forslugent Svin. Folk fandt undertiden Fornøjelse i at give ham saa meget Brændevin at drikke, at han døjede med at gaa hjem paa sine vaklende Ben. Han gik nemlig paa Gaasemaner, Tæerne vendte indefter, og da Fødderne var store, og Træskoene selvfølgelig derefter, var det mere end underligt, at han ikke faldt oftere, end han gjorde. Endelig døde han, og dermed var alle hans Genvordigheder i denne for ham triste Verden endte.

Der, hvor nu Johannes Sørensen, Søndermarken, bor, boede fra først af en Søn fra Vestergaard, Jens Vestergaard. Da han skulde til at giftes, blev der bygget til ham og hans Kone her. De boede her i flere Aar; men med Tiden maatte han afstaa Ejendommen til en anden. Han havde haft en stor Børneflokk, og naar dertil kom, at Ejendommen ikke blev drevet paa allerbedste Maade, kunde det jo let komme til at knibe haardt for Jens. Han fik et lille Hus bygget nede under Bakken, omtrent lige over for Niels Olesens Enke paa den østre Side af Vejen.

Huset er det samme, som staar endnu, og her boede han til sin Død.

Jens Vestergaard havde deltaget i Krigen 1864, hvorom han gerne fortalte, særlig naar han havde faaet en lille Hund i Rebet, hvilket kunde hænde for Jens engang imellem. Det var i Særdeleshed om Kiel og Altona, han fortalte, og jeg slutter deraf, at han har været taget til Fange.

Jens Vestergaard var to Gange gift. Hans første Kone var fra Rødding; hans anden Hustru var en Søster til Kresten Astrup, som boede her i Ramsing og døde for faa Aar siden.

Lige Vest derfor boede Niels Sørensen Brand, en Halvbroder til den yngre Niels Sørensen, som boede i Anton Jensens Gaard, og som foran er omtalt. Slægten skal stamme fra Hans Hessellunds Gaard, og Navnet Brand er hans Moders Efternavn. Niels Brand var en Slider, han gravede Vejgrøfter og satte Jorddiger, som dengang — efter Folks Erfaring — var det eneste brugelige Hegn. Denne Maade at hegne paa anvendte man baade i Mark og om Kaalgaarde, Datidens Haver, saa der var altid Arbejde nok til Niels; derimod var det meget smaat med Daglønnen. Jeg har ingen kendt, om hvem man med større Sandhed kunde sige, at han var slidt op, end gamle Niels Sørensen Brand. Han var slidt baade krum og skæv, og dog hørte man ham aldrig beklage sig over Tilværelsen. Han var en stille og trofast Natur, som fortjener at mindes. Det er fra ham, at Slægten har sin bekendte Dygtighed, en Dygtighed, som er blevet bekendt langt ud over Sognets Grænser gennem Bogen om dygtige og anerkendte Husmænd.

Sønnen, Søren Sørensen, overtog Ejendommen, da han blev gift, mod at yde sine Forældre Husly og Pleje paa deres gamle Dage. Til Ejendommen er se-

nere købt en Del mere Jord, og andre og større Bygninger er opført af Sønnen, som endnu lever der og selv passer Ejendommen, kun hjulpen af en Datter, som nu holder Hus for ham, efter at hans Kone døde for faa Aar siden.

Lidt Vest herfor laa et lille gammelt Hus, hvori der i mine Drengedage boede et Par gamle Menneſker. Manden hed Mogens Møller, og Konen hed Kirsten, begge med Tilnavnet „Pip“. Disse Folk maatte man helst omgaas med lidt Varsomhed; der kunde ellers let hænde noget med en, som man ikke skøttede om. Sagen var nemlig den, Folkene her havde Ord for at kunne baade hekse og trolde. „Hop“ var det rene Vand ved Siden af de to. Særlig Kirsten var en ren Pulverheks. Mogens Pips overnaturlige Evner bestod hovedsagelig i, at han kunde vise igen, naar noget var blevet borte, og hvad der ellers kunde være af andre Smaapillerier. Kirsten derimod kunde sine Ting til Gavns. Hun kunde efter Godtbefindende omskabe sig til hvad som helst, der i det givne Tilfælde passede hende. Naar man f. Eks. saa en Hare i Nærheden af Huset staa og spidse Øren, skulde man passe paa at dæmpe Stemmen saa meget som muligt, for at Kirsten ikke skulde faa at høre, hvad der blev talt om, for det var uden Tvivl hende, der stod derhenne og lyttede. Hun skulde altid gaa og luske omkring for at faa noget at volde ondt med, den lede Heks. Til andre Tider omskabte hun sig til en stor Skruptudse. Hvad hun i den Mundering var ude efter, var man ikke klar over, men at det ikke var for at gøre godt, var man ikke i Tvivl om. Engang var det nær gaaet galt med Kirsten. Hun var som sædvanligt ude for at observere, om der ikke skulde være et eller andet brugeligt Nyt at faa fat i, og var da som altid i Hareskikkelse. Nu skulde

det netop træffe sig saa uheldig, at Manden, der hvor hun den Dag var ude for at lytte, havde et ladt Gevær staaende, og da han ser en Hare staa ude i Kaalgaarden og mimre sig i Grønkaalen, snapper han Bøssen og fyrer den af efter Morten, men han maa ikke have taget rigtigt Sigte, for Haren løb alt, hvad Remmer og Tøj kunde holde. Den haltede ganske vist paa det ene Bagben, men undgik heldigvis at blive et Bytte for Jægeren. Mærkeligt nok, Dagen efter laa Kirsten til Sengs. Mogens fortalte, at hun havde stødt sit ene Ben. Jow, vist saa. Nej, nu vidste man godt nok, hvad der var Aarsagen til, at Kirsten laa i Sengen.

Naar Kirsten var ude i „Guds Navn“ for at tigge til Husholdningen, var hun meget skikkelig, vel at mærke, naar Almissen var rundelig. Hændte det, at hun kom et Sted, hvor man var i Færd med at kærne Smør, skulde Konen i Huset nok sørge for, at Kirsten fik baade i Pose og Sæk, vel vidende, at Kirsten var Kone for at mage det saadan, at af denne Fløde blev der intet Smør, hvor meget der end blev stampet deri. Ja, alt dette er jo nu saa længe siden, og jeg kunde tænke mig, at een eller anden kan døje med at antage det hele for den rene og skære Sandhed. Hertil vil jeg kun sige, at om der er Løgn iblandt, saa er det ikke i min Hals.

Der er endnu mere at fortælle om disse to Mennesker og deres nærmeste, og det er af mere naturlig Art, selv om det ikke er af det allerhyggeligste.

De fleste her paa Egnen har sikkert hørt Tale om en Person, som gik under Navn af „Mestertyven“. Kresten Rasmussen hed han. Til denne var Mogens Møller Morbroder, og for at kunne operere i sin Bestilling, havde han Ophold hos Mogens og Kirsten. Her skjulte han baade sig selv og Tyvekosterne. Ste-

det laa jo meget passende og afsides. At Mogens og Kirsten paa den Maade blev Hælere, anfægtede selvfølgelig ikke dem det mindste. Kresten betalte naturligvis rigeligt for Husly og Pleje. Med Tiden drev Kresten det temmelig vidt, særlig var det galt i Krigsaaret 1864. Han erhvervede sig nogle Medhjælpere, og nu begyndte han at gaa temmelig haardt paa. Det var ved at gaa lidt for meget paa Røvermaner. Nu maatte Politiet da endelig til at tage sig af Banden. Det kneb haardt nok med at faa Fyrene fanget. Politistyrken bestod hovedsagelig af kun en Mand, saa den civile Befolkning maatte yde sin Assistance.

Tyveknægtene havde Skjulesteder hist og her, og selv om man ogsaa opdagede Opholdsstederne, var det ikke uden Risiko at fange an med slige Godtfolk. Endelig fik man langt om længe alle Tyveknægtene fanget. De var alle villige til at bekende saa nær som Anføreren. Han var meget durkdreven og fuldstændig paa Højde med Situationen. Han tænkte som saa: Man bliver ikke straffet, fordi man stjæler, men kun fordi man er dum nok til at bekende, og dette stod han fast paa. Han benægtede alt, og det hjalp ikke, at man fik en Assessor fra København herud for at faa Sandheden ud af ham, Kresten agerede stadigvæk den uskyldige. Der blev sagt, at Kresten blev meget haardt behandlet af denne Assessor. Men Kresten blev sine Fortsætter tro, men blev dog dømt alligevel, Indicierne mod ham var saa overvældende, at han altsaa blev dømt uden at have tilstaaet. Efter udstaaet Tugthusstraf rejste han til Amerika, hvor han, efter hvad jeg har hørt fortælle, fortsatte i samme Branche. Udgifterne til hans Rejse derover blev bekostet af Haasum og Ramsing Kommune.

Mogens og Kirsten havde en Søn, Kristen Mogens hed han, men blev særlig i sine yngre Aar kaldet „æ Pipdreng“. I Elleveaarsalderen gennemgik han en svær Sygdom, som blev Aarsag til, at han for Resten af sit Liv blev aldeles stokdøv. Han havde som Følge deraf ondt ved at klare sig uden offentlig Hjælp, og ved dette kviede han sig. Han holdt det da ogsaa saa nogenlunde gaaende, indtil han naaede til at kunne faa Aldersrente. Han var meget nøjsom, og jeg har ikke kendt et mere samvittighedsfuldt og redeligt Menneske end denne Mand. Han var i allerhøjeste Grad bange for at gøre Uret, og jeg mener at turde sige, at dette gjaldt over for baa- de Gud og Mennesker. Kristian var ikke saa lidt mere aandeligt udviklet end Folk, som ikke rigtig kendte ham, kunde vide Besked med. For øvrigt var hele denne „Møllerslægt“ udrustet med en temmelig god Forstand, Kristian var ikke den mindst skarp-sindige af Slægten, og han havde anvendt sine Evner paa en bedre Maade end dem, hvorfra han stammede. Kristian var en Hædersmand.

Nede paa Engdraget laa et lille Hus, ja, det ligger der endnu, og Niels Rasmussen og Maren bebor nu Huset, men denne Gang her er Tale om, var Huset Bolig for langt højerestaaende Personer. Her residerede Søren Konge med samt hans Dronning Karoline. Slottet blev kaldt „æ Konghus“. Søren Konge flyttede senere hen om til Sønder-Lem, hvor han i mange Aar var Røgter i Kæmpegaarden. Ja, Kong Søren var saamænd meget jævn og ligefrem en Mand; der skal ikke siges ham andet paa.

Som før omtalt blev Kirketaarnet nedbrudt i 1879, og samme Aar opførtes det nuværende. Det gamle Taarn var opført af Kampesten, hvorimod det nye blev bygget af brændte Sten. Stenene af det gamle

Taarn, som ikke anvendtes i det nye, blev solgt til Folk heromkring i Byen. I Gerhard Svenningsens Gaard er der f. Eks. mange af disse Sten indmuret, ligeledes hos Aage Nielsen. Det var en Mand fra Viborg, der havde Arbejdet med Opførelsen af Taarnet. Da det endelig blev færdigt, var her ikke saa ganske lidt at rydde op; men det tog Tid at faa det hele væk, man tog det ikke saa nøje med, hvordan det saa ud paa Kirkegaarden. Kom man den Gang ind paa Kirkegaarden, fik man ikke særligt Indtryk af, at det var paa en Kirkegaard, man befandt sig. Det eneste, som kunde minde herom, var to Kors. Det ene af Jern, det andet af Træ. Jernkorset stod til Minde om Mads Østergaard. Trækorset stod i det sydvestlige Hjørne, men over hvem, aner jeg ikke. Alt herinde laa hen i Græs med allehaande Slags Ugræs. En enkelt bitte Tue kunde man hist og her støde paa; men man kunde ikke med Sikkerhed afgøre, om det var et virkeligt Gravsted eller ikke. Her var selvfølgelig hverken Gange eller Stier; ikke et Træ af nogen Art var plantet her inden for disse fire Stendiger. I det hele taget var der ikke meget, der mindede om, at man befandt sig i de dødes Have. Imidlertid er her foregaaet en prisværdig Forandring, som tjener dem til stor Ære, der førte an i dette Stykke Arbejde.

Samme Aar, Kirketaarnet blev bygget, blev tillige Forsamlingshuset opført. Æren for dette Foretagende tilkommer dog ikke udelukkende Ramsingboerne alene. Naar Huset netop kom til at ligge i Ramsing, beroede dette paa, at Ramsing laa som det centrale Punkt for Sydvestsalling, og Huset kunde med Rette den Gang kaldes „Sydvestsalling Forsamlingshus“; thi Huset blev nemlig bygget paa Aktier, og Folk fra de omkringliggende Sogne var Aktiehavere.

Enhver Aktiehaver fik udleveret et Aktiebrev lydende paa det indskudte Beløb. Brevene lød paa, at Pengene skulde forrentes med 4 pCt. Aktierne skulde indfries paa den Maade, at der aarlig skulde finde Lodtrækning Sted, hvor saa de heldige vilde faa deres Aktiebeløb udbetalt. Brevene var underskrevet af hele Bestyrelsen.

Den første Bestyrelse for Forsamlingshuset bestod af: Lærer Laursen i Hem, Præsterne Blichfeld i Balling, Schrøder i Haasum og Monrad i Lem, samt Gaardmand Hans Kr. Nielsen i Rødding. Der blev ikke afholdt saa overvættes mange Møder, men til Gengæld var Huset til disse Møder stuvende fuldt. Regelmæssigt afholdtes et saakaldt Sommermøde, som varede en hel Dag, og et To-Dages Efteraarsmøde. Til disse Møder maatte Husmødrene her i Ramsing være forberedt paa, at de rimeligvis kunde faa fremmede at beværte; thi de, der var langvejs fra, kunde jo nok trænge til et Maaltid Mad. Der blev tænkt baade paa den aandelige og den legemlige Næring.

Det gik udmærket med disse Møder i mange Aar; thi baade ældre og unge havde Trang til at høre et godt Ord. Der var blevet pustet Liv i Folk heromkring i det sydvestlige Salling. En af de første, som havde begyndt med at rydde op i Dødvandene, var Pastor Kirkeby i Lem. Han var ligesom afpuddet efter Tiden, han hørte ikke til nogen bestemt Retning. Han var en Personlighed, som man uvilkaarlig fik baade Respekt og Agtelse for. Han kunde faa Folk til at høre, og derved udførte han et Arbejde, som var nødvendigt for videre aandelig Udvikling. Efter ham kom andre dygtige Præstemænd, de er nævnt ovenfor, blandt dem var Pastor Monrad i Lem den betydeligste.

Foruden disse hjemlige Kræfter kom der baade Præster og Højskolemænd fra forskellige Egne af Landet, og særligt ved de ovennævnte store Møder blev der altid benyttet fremmede Talere. Som Tiden gik, blev det almindeligt, at der i de fleste Sogne blev bygget Forsamlingshuse, hvilket naturligvis medførte, at Møderne her i Ramsing blev mindre søgt, og dette medførte ligesaa naturligt, at det forventede Overskud blev til et Underskud. Det har senere hen knebet haardt nok med at skaffe Balancen.

Det gamle Forsamlingshus har staaet i 56 Aar, og selv om det i de sidste mange Aar var af mindre Værdi, har det i alt Fald den Værdi, at det har mindet os alle om en god og skøn Tid. Nu er det gamle Hus ikke mere, idet det er revet ned, og et helt og fuldt moderne Forsamlingshus er bleven rejst (1935). Nu lever vi i en helt anden Tid, og ingen kan vide, hvad ondt eller godt Fremtiden vil bringe, men hvad enten Tiden er ond eller god, saa kan vi alle, hvis vi vil, arbejde paa at gøre den bedre; det gælder saavel Konge som Stodder.

Her ender den gamle Smed sin Rundgang af Sognet. Han har været indenfor hos de fleste, og vi maa alle lade ham, at bruge sine Øjne, det har den gamle Smed forstaaet, og hans Hukommelse har været glimrende.

Naar vi nu ser hen over Sognet og sammenligner det og de Mennesker, der nu lever her i Sognet med det Sogn og de Mennesker, som den gamle Fortæller har præsenteret os for, saa kan vi nok sige med Blicher: „Ak! hvor forandret!“ Bare der var flere, der vilde nedskrive det, de ved eller har hørt om vore hengangne Forfædre, saa vilde mangt og meget interessant blive bevaret for Efterslægten.

Den gamle Smed har nu fortalt om andre, men ik-

ke om sig selv. Han fortjener ogsaa at mindes, ikke alene fordi han har skrevet dette til Glæde for mange, men fordi han selv er en Hædersmand helt igennem. Noget af en Original er han, det ved vi alle, og det har vi ogsaa fortalt ham; men han er ikke som Folk er flest. Kommer en fremmed i Selskab et eller andet Sted i Sognet, hvor den gamle Smed er til Stede, saa vil han snart lægge Mærke til ham. Han ser en tynd, lidt duknakket og mager Mand med hvidt Skæg og med skarpe Ansigtstræk og et Par levende og ualmindelige klare Øjne. Haaret er ogsaa hvidt; men det er ikke sikkert, den fremmede lægger Mærke til det, for Smeden gaar altid med Hat paa, ikke af de nymodens, men en gammel trofast Ven, der beskytter hans Hoved mod Kulde baade inde og ude. Om han sover med den paa om Natten, det ved jeg ikke, men ellers kommer den sjælden af Hovedet. Desuden er han næsten altid iført Frakke og Halstørklæde om Halsen, for Kulde er den eneste Fjende eller Uven, den gamle Smed har her i Sognet; men den plager ham ogsaa tit. Lægger den fremmede Mærke til ham ved et lille Parti Whist med andre gode Mænd, saa vil han med Forundring se ham sidde paa Knæene paa Stolen, siddende paa sine Fødder for at varme dem; stivbenet er han alt-saa ikke. Ret ofte skal han ned af Stolen for at spytte enten i Spyttebakken eller ind ad Kakkelovnsdøren; han er en Mester i at kunne ramme Fyrhullet paa ret lang Afstand. Kortspillet gaar kun langsomt, for vor gamle Ven har mange Historier at fortælle, og morsomt er det altid at høre paa alt det, som han kan berette om.

Af den Karakteristik, som den gamle Smed har givet af de henfarende gæve Mænd og Kvinder, vil man jo nok forstaa, at Evnen til at karakterisere

de levende er lige saa god. Det kommer frem ved mange Lejligheder, naar man taler med ham. Det er ligefrem en Oplevelse at blade de gamle Kirkebøger eller gamle Sogneraadsprotokoller igennem sammen med ham. Om alle har han altid et eller andet at fortælle, noget, der træffende karakteriserer Manden.

Der er vist ingen i hele Sognet, der har læst saa meget som han, men tro ikke, at han læser det, som almindelige Mennesker læser. De Romaner, han har læst, er snart talt. Nej, det er Bøger af et helt andet Indhold, Bøger af videnskabeligt Indhold, af Mænd som Høfding, Brandes, Martensen for at nævne nogle faa Stykker. Saa Folk, der ikke kender ham, vil nok kunne forstaa, at af en Grovsmed at være, saa er han ikke helt almindelig, men det skal tilføjes, at det mærkes ikke i hans Omgang med andre Mennesker. Han lader sig ikke mærke over for nogen, at han er saa belæst, eller at de mærker, han er et Hoved højere end de i det Stykke; for den gamle Smed er Jævnheden selv, Opblæstheden er noget af det værste, han ved; det er han heller ikke bange for at sige, naar han møder saadan „en begavet Mand“, der ikke kan se andet end sin egen Storhed.

Der kunde fortælles meget mere om denne i mange Maader mærkelige Mand, men det maa vist hellere vente til en anden Gang, han hører jo ikke helt ud Historien til endnu, og forhaabentlig ser vi ham endnu i mange Aar gaa stiltfærdigt omkring iblandt os.



HR. TYGE KRABBE TIL BUSTRUP OG VEGHOLM

RIDDER, RIGSRAAD, DANMARKS RIGES MARSK

1474--1541.

AF M. BRANDT

3. Del: Kong Frederik den Førstes Tid.

5. Tyge Krabbe og Poul Helgesen.

Da Poul Helgesen var faldet i Unaade efter Prædiken om Herodes og Herodias paa Slottet St. Hansdag 1522, flygtede han til Biskop Ove Bille i Aarhus, og det maa antages, at han nu kom i Forbindelse med de misfornøjede jyske Raader. Historikerne er enige om, at det var ham, der førte de Op-
raab og Klageskrifter i Pennen, som saa Lyset i Op-
rørsaaet 1523, saaledes at Røsten er Raadernes, nær-
mere bestemt — i hvert Fald i adskillige Enkelthe-
der — Tyge Krabbes, men Haanden Poul Helgesens.

Skæringsaaet for det kirkelige Opgør her i Lan-
det er 1526. Da var det, Kongen viste sit lutherske
Sindelag ved at bryde Fastereglerne. Den 29.
August var Poul Helgesen for anden Gang paa Slot-
tet for at prædike, og da han gik bort, blev han
Genstand for den Overlast og haanende Behandling,
han beklager sig saa bittert over i Skibykrøniken
(Skivebogen 1936, S. 6. f.). Det var Tyge Krab-
be, der havde foranlediget, at netop han blev til-

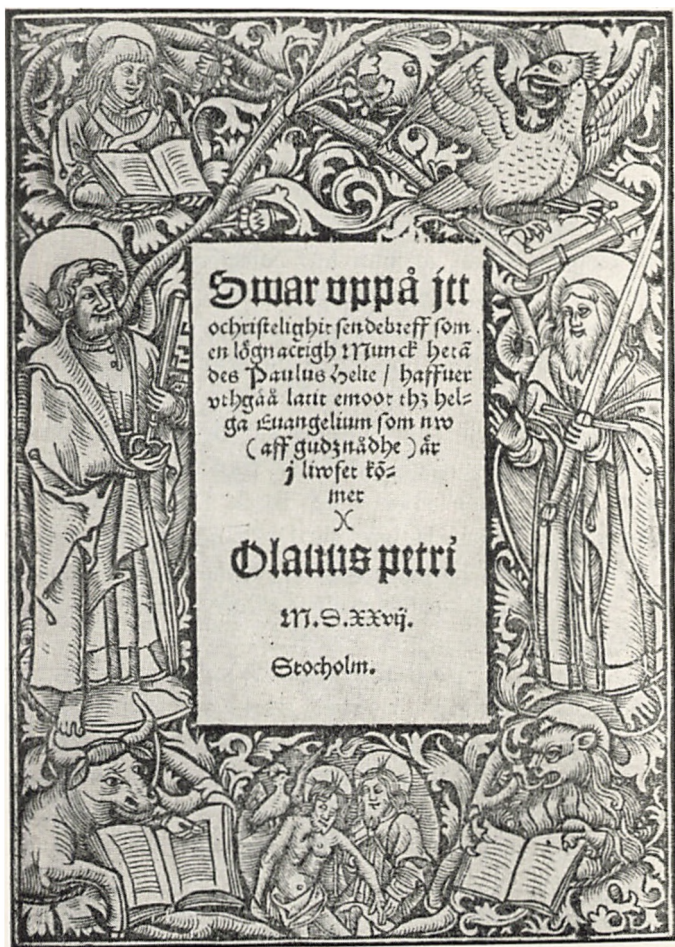
kaldt som Prædikant; men han har sikkert ikke haft nogen Andel i, hvad der overgik hans aandelige Lærefader, har tværtimod faaet ham tilkaldt som den, der bedst vilde forstaa at føre den fælles Sag.

I 1526 var det ogsaa, man begyndte at tillægge Poul Helgesen Navnet „Vendekaabe“. En af Grundene har været, at han i 1524 havde oversat Luthers lille Skrift om Bønnen, som saa var blevet udbredt i Afskrifter ved hans Lærlinge. Nu lod han det trykke og medgav det en Fortale rettet til Tyge Krabbes Svoger, den tro Katolik Oluf Rosenkrantz: „Dette føje Brev (Fortalen) vilde jeg tilskrive eder, Hr. Oluf, til min Undskyldning og med denne lille Bog bekende min fattige Tjeneste for eders og eders kære Moders (danske Birgittes) Gunst og gode Vilje. Men havde jeg været kendt med eder noget længere, da skulde jeg tale noget videre med eder i dette Brev; dog det kan bedre give sig en anden Tid af en anden Aarsag. Hermed eder den evige Gud befallende nu og altid.“ Han forklarer, at han saa langt fra har oversat Bogen, fordi han var enig med Luther, at han tværtimod derved vilde rense Sandheden fra Vildfarelsen og advare mod de mange tyske Bøger, som nu førtes ind i Landet.

I et Sendebrev til den svenske Konge fra samme Sommer nævner Poul Helgesen „en kristelig Undervisning, som jeg havde skrevet til ærlig og velbyrdig Mand og strenge Ridder Hr. Tyge Krabbe, Danmarks Riges Marsk, om denne Luthers Handel, som nu er i Hænder og for Øjne“. Skriftet selv er tabt; men Sverrigs Reformator Oluf Person udsendte næste Aar et Modskrift, som er til i et eneste Eksemplar, der opbevares paa det store kongelige Bibliotek i København. Det fremgaar heraf, at Oluf Person kun har kendt Poul Helgesens „Undervis-

ning“ til Tyge Krabbe i en, som han selv beklager, mindre god Afskrift. Men det var almindeligt dengang og brugtes særlig af Poul Helgesen, at Bøger gik om i Afskrifter, før de blev trykt. Og da baade Oluf Person paa selve Titelbladet af sit Skrift (se Afbildningen) bruger Udtrykket, at det var „udgaaet, og Poul Helgesen i Brevet til Gustav Vasa udtrykkelig siger, at han har „udgivet“ det, tør det sluttes, at ogsaa dette Skrift kom i Trykken. Skønt vi ikke har Brevet selv, kan vi dog gøre os en ret tydelig Forestilling om, hvad det har indeholdt. Oluf Person anfører nemlig sin Modstanders Paastande, efterhaanden som han imødegaar dem. I Eksemplaret paa det kongelige Bibliotek har en vistnok samtidig Læser eller Ejer med Blæk i Randen anført Sidetallene i Poul Helgesens Brev ud for de paagældende Punkter. Højeste Sidetal er 18 (12 - 16 mangler), og meget omfangsrigere har Undervisningen til Tyge Krabbe næppe været.

Det ses da, at Poul Helgesen til sin højadelige Velynders Oplysning i kortfattet og letforstaaelig Form har sammentrængt paa de faa Sider det meste af, hvad han havde at fremføre imod den lutherske Lære. Desværre har Oluf Person ikke fundet det nødvendigt udførligt at gengive Poul Helgesens Betragtninger angaaende den sociale og økonomiske Side ved Reformationen; og dog var dette det første af alle Punkter i Poul Helgesens Skrift. Det er næppe tilfældigt, at dette Anliggende skydes i Forgrunden i et Brev netop til Hr. Tyge Krabbe; Poul Helgesen har godt forstaaet, hvor denne Mands Interesse for Kirkens hellige Sag begyndte, og hvor den slap op. Han ved, hvad han gør, naar han overfor Rigens Marsk stiller den Anklage i Spidsen, at Luther med snedig Forslagenhed havde udhængt



Titelbladet til Olaus Petris Stridsskrift mod Poul Helgesens Brev til Hr. Tyge Krabbe.

Frihedens Flag saavel i borgerlig som i kirkelig Betydning, og naar han tillægger Reformationen en Retning henimod Kommunisme og skildrer den som Aarsag til blodigt Oprør og Tvedragt. — Men naar Poul Helgesen særlig udbreder sig om Gejstlighe-

dens Adkomst til at beholde verdslig Ejendom, har det en videre og dybere Baggrund.

I Aaret 1525 udskreves svære Rustningsbyrder. Paa den jyds-fynske Herredag i Kolding i Maj og paa den almindelige Herredag i København i Juli var af denne Grund den udenraads Adel mødt op og rejste Kravet om Kirkegodset: Adelen alene skulde have Adgang til de kirkelige Embeder og til Bestyrelsen af Klostergodserne; men alt det Gods, som de i Egenskab af kirkelige Embedsmænd havde købt eller tilpantet sig i de sidste 20 Aar, skulde blive i deres Familiers Eje og ikke gaa til Kirken; hvad uadelige Biskopper paa samme Maade havde erhvervet sig fra Adelsmænd, maatte de ikke, hvad de havde begyndt paa, sælge til Bønder eller Borgere, men det skulde komme tilbage til Adelen; heller ikke maatte Prælaterne kræve Bøder af Adelens Fæstere. Kun da kunde det Had og den Tvedragt, som for disse Sagers Skyld var kommet den gejstlige og den verdslige Stand imellem, nedlægges.

Gejstligheden saa sig nødsaget til at købe Adelens Støtte ved at imødekomme de første af disse Krav paa den almindelige Herredag i Odense i December 1526. Her var Poul Helgesen til Stede, denne Gang som Pennefører for Biskopperne ved den endelige Affattelse af Svaret til Hans Mikkelsen. Ogsaa Tyge Krabbe var til Stede, thi han benyttede Lejligheden til at faa Brev paa et Par af Niels Brahes Gaarde. Han har da personligt kunnet takke Poul Helgesen for hans Undervisning fra i Sommer, selv om det snart skulde vise sig, at han ikke var nogen synderlig lærvillig Elev.

Virkningen af de vedtagne Bestemmelser var en gærende Uro i Almuen med Viborgegnen som Brændpunkt. Adelen pustede til Ilden for at faa ogsaa det

sidste af de fremsatte Krav gennemført. Gejstligheden vidste da intet andet Raad end at forlange en ny almindelig Herredag sammenkaldt for om muligt at holde Kongen til at opfylde sin Haandfæstning. Den kom i Stand i Odense i August 1527. Men man havde sørget for, at der var udenraads Adel til Stede i saadant Tal, at der maatte tages Hensyn til dem; Tyge Krabbe har saaledes her kunnet hilse paa sin Nabo Jens Hvass til Kaas, hvis han har brudt sig om det. Disse menige Adelsmænd rejste saa paa ny det sidste af Kravene: Retten til Bøder. Prælaterne satte deres Lid til deres Slægt og Blod, de verdslige Raader; men her slog Blodet ikke til, de gik sammen med deres menige Standsfæller. Sukkende gav Prælaterne efter, og da Kongen havde givet sit Ja, var Herredagen til Ende. — Ogsaa Almuen havde opnaaet lidt, idet Bønderne fik frit Valg imellem de mange ubestemte Ydelser, der gik under Navnet „Redsler“, og fuld Opfyldelse af Tiendepligten. Et Tingsvidne fra 1528 (Æ. A. II, Nr. 79) viser, at Bønderne i Fjends Herred foretrak Tienden.

Naturligvis forsvinder Enkeltmænd i Mængden ved saa omfattende Vedtagelser. En Undtagelse udgør dog et Kongebrev af 22. August (Fr. I.s Reg. S. 130):

„Om Jorder givne eller solgte fra Bondegaarde fik Hr. Tyge Krabbe sligt et Brev. — Retterting paa Odense Bispegaard; var skikket for os elskelige Hr. Tyge Krabbe, Ridder, vor Mand og Raad, Danmarks Riges Marsk, og berettede, at mange jordegne Bønders Forældre havde givet og solgt fra deres Bøndergaarde til Kirker og Klostre, saa at deres Gaarde dermed storlig var forkrænket og vor og Kronens Tynge ikke mindre; og satte i Rette, om disse Bønder ikke burde være nærmest til at bruge den Jord,

som saaledes var givet og solgt fra deres Gaarde, for den paahvilende Skyld og Afgift. Derpaa blev saa sagt for Rette, at hvad Jord, Ager e'ller Eng, som er givet eller solgt fra Bøndergaarde, bør komme til samme Gaarde igen, som det er givet eller solgt fra, dog at de Selvejerbønder, som bor i disse Gaarde, hvert Aar fuldt ud skal give den aarlige Skyld, som paahviler dem til saadanne Klostre eller Kirker. — Dn. Rex per se“.

Det er som Lensmand, Tyge Krabbe paa denne Maade tager sig af Selvejerbønderne paa Kirkens Bekostning, eller rettere af deres Afgifter til Konge og Lensmand. Som det var at vente, anstiftede dette Brev ny Uro i Almuen. I Juli 1528 maatte Kongen skrive fra Nyborg (N. D. M. V., S. 310):

„Sidste Herredag i Odense udgav vi nogle Breve ind i Nørrejylland og andensteds i Riget lydende paa, at hvilke Stykker Jord, Ager og Eng, der var givet eller solgt til Sognekirker eller Klostre fra vore og Kronens selvjordegne Bøndergaarde, da skal samme Stykker Jord komme tilbage til deres Bøndergaarde, hvorfra de var givet eller bortsolgt, dog saaledes, at Bønderne skal give deraf til Kirker og Klostre den Skyld og Afgift, som de plejer af Arilds Tid, som samme vore Breve ydermere indeholder og udviser. Da er det kommet til vor Kundskab, at Bønderne nu siden har befattet sig med andet af den hellige Kirkes Jordegods og Ejendom, end hvad der er kommet fra deres Bøndereje og -gaarde, saa de vil have baade fra Præstegaarde og andre Kirkens Tjeneres Gaarde ud over, hvad vort Brev derom indeholder. Thi forbyder vi alle vore og Kronens Bønder og Fæstere at befatte sig med noget andet af den hellige Kirkes Jordegods eller Ejendom end de fornævnte Jorder, som samme vore Breve inde-

holder. Men hvem der vil have andet Jordegods eller Ejendom fra Kirken eller Kirkens Fæsteres Gaarde, maa vinde det med Loven og ikke ellers befatte sig dermed i nogen Maade, under vor Hyldest og Naade“.

6. *Tyge Krabbe og Gustav Vasa.*

En Brevveksling.

Imod al menneskelig Beregning havde Tyge Krabbe vundet sin tabte Stilling tilbage og mere til. Helsingborg Len regnedes for et af Danmarks betydningsfuldeste, baade fordi det med sine 9 Herreder hørte til de største, og især paa Grund af dets Beliggenhed op imod Grænsen til Sverrig. Her sad nu som Konge den fordums Adelsmand Gustav Vasa, og imellem de to Naboer gik der saa mange Breve, at man med Rette kan tale om en Brevveksling. Ganske vist er det, hvad vi vilde kalde tjenstlige Skrivelser, der veksledes; men de to Mænd er hver for sig saa kraftfulde og oprindelige Skikkelser, at der stadig fornemmes noget personligt bag de stive Former. Desuden var den Tids Breve næsten ufravigelig fulgt af den saakaldte „Kalv“, en indlagt Seddel, hvortil det mere private var henvist, hvor man sagde sin Hjertens Mening, hvor det var skrevet med tydelige Ord, som ellers maatte læses mellem Hovedbrevets Linier.

Et ganske ejendommeligt Naboforhold er det, vi her faar et Indblik i. Det var ikke længe siden, Gustav Vasa havde været en almindelig Adelsmand ligesom Tyge Krabbe. De havde hver sin Storm- og Trængselstid bag sig. Men havde Tyge Krabbe været en paa forsmædelig Vis afsat Lensmand, ved Kong Kristians Ugunst sendt tilbage til den Afkrog

af Landet, hvor han var kommet fra, saa havde Gustav været den samme Konges Krigsfange og var blevet det paa ikke mindre oprørende Maade. Og den, der havde gjort ham til Fange, var ingen anden end hans nuværende Nabo. Med eller uden kongelig Vidende havde Tyge Krabbe optaget ham og 5 andre svenske Sendebud, da de i god Tro lod sig ro ud til den danske Flaade for at være ridderlige Gidsler, saa længe Samtalen imellem den danske Konge og den svenske Rigsforstander stod paa i Landsbykirken inde paa Land (Skivebogen 1938, S. 6). Imidlertid, det laa nu Aar tilbage, store Begivenheder havde skudt sig ind og delvis bragt det i Glemme; i Brevene nævnes det gamle Mellemværende aldrig. Korrekt tilskriver Tyge Krabbe sin høje Nabo: „Stormægtige Herre, Hr. Gustav, med Guds Naade Konge til Sverrig og Götland ydmygeligen tilskrevet“, og et flittigt indstrøet „kæreste, naadige Herre“ holder Afstanden i stadig Erindring. Gustav Vasa svarer med et „Ærlig, velbyrdig Mand, strenge Ridder Hr. Tyge Krabbe, Danmarks Riges Marsk og Hovedsmand paa Helsingborg kærligen tilskrevet“, alt imens det kongelige „Vi“ ikke tillader at glemme, at han er salvet og kronet. Men var Gustav Vasa end naaet højere i Rang, saa var de dog til sidst af jævngod Byrd, og det mærkes i en kammeratlig Tone, næsten som mellem Ligemænd. Helst hilser Sverrigs Konge sin Nabo med en storladen Haandbevægelse: „Kære Hr. Tyge, synderlig gode Ven“.

I den første Tid er det den fælles Fare fra Sørøveren paa Gulland, der er det vigtigste Emne for Brevvekslingen. I Juli 1526 maatte de endog døje den Tort begge at faa Søren Norby til Nabo som dansk Lensmand i Bleking; det var dog overstaaet i Løbet af et Par Maaneder, da Norby efter Nederla-

get til Søs Bartolomæus Dag forsvandt til Rusland. Men han havde naaet at volde Bryderier nok. Gustav Vasa besværede sig blandt andet over hans grove Mund; men Tyge Krabbe beroligede Kongen: „Kære Herre, som eders Naade skriver, at Hr. Søren har mange løse og unyttige Ord, da staar det ham selv værst, og tager ikke en Dannemand Skade deraf, at en galen Hund gør paa hannom“. — Det er langt fra den eneste Gang, Kongen tager sig det nær, at der tales ilde om ham.

Selv om den fynske Søhane var vel af Lande, stod der ikke saa lidt Forstyrrelse efter ham. Noget af Kongens Skyts og andre saavel af hans egne som af Undersaatternes Ejendele var faldet i Fribytterens Hænder og derfra ved Stranding kommet ind i Helsingborg Len; det vil Kongen gerne have tilbage. Til Gengæld var Vraggoods indbragt af Kongens Lensmand, medens Strandingen formentes at være sket ud for Helsingborg Len; det krævede Tyge Krabbe for sig; Strandingsgoods var jo en af Lene-nes Indtægtskilder. Deraf flød meget dansk og svensk Blæk.

Paa samme Maade gik det med adskillige andre Sager, som faldt ind under de Overenskomster, der var indgaaet Landene imellem. Tyge Krabbe skulde gøre Forestillinger paa rette Sted, den danske Kong havde altid ganske tilsvarende Anker, og det blev til Skriverier frem og tilbage. Særlig truede det gode Forhold mere end een Gang med at briste for de mange Skalkes og Forræderes Skyld, som færdedes over Grænsen. Kong Gustav var yderst mistroisk og holdt skarpt Udkig; fandt han, at man holdt Haanden over dem nede i Danmark, var det Tyge Krabbe, der maatte indhente Erklæringer fra Konge og Raad. Det kunde ogsaa hænde, at de sad skjult i

Helsingborg Len, og en og anden Gang var Tyge Krabbe med til at gaa i Forbøn for nogle af disse mistænkte. Farligst for det gode Venskab blev det, da Tyge Krabbes egen Mostersøn, den af ham saa højt beundrede Dr. Vincens Lunge, Statholderen i Norge, befattede sig med Daljunkerens Oprør i Dalarnne. Først da Faren var ovre, havde Kong Gustav Raad til at vise Højmodighed: „Endvidere skrev I om Hr. Vincens Lunge og beder, at vi vil vende ham vort Venskab til. Endskönt vi ikke har modtaget saadan Begæring fra ham selv, giver vi ham alligevel for eders og Venners Skyld vort Venskab“.

Men hertil kom en dybere Modsætning. Et Par store Herrer er tyet til Danmark for den nye Læres Skyld, som den svenske Konge under Fremgang i sit Land; dem maa der ikke vedblivende gives Ly hernede. Da lukker Tyge Krabbe i et Brev den 12. Maj 1529 sin Mund op i dette nu saa brændende Anliggende: „At eders Naade vilde afstille det lutherske Regimente, som dog ingen Bestand har i Fremtiden og er imod alle kristne Menneskers Samfund. Kæreste, naadige Herre, jeg raader eders Naades Højmægtighed fuldkommelig, at eders Naade ikke taaler Luthers Parti i eders Land, ellers befrygter jeg, at den alsommægtigste Gud skal kaste Hævn og Vrede i eders Naades Land. Gud alsommægtigste ved, at jeg raader eders Naade dette af et godt Hjerte og i en god Mening, og jeg beder eders Naades Højmægtighed ydmygeligen, at eders Naade ikke tager mig det til Mistykke, at jeg skriver eders Naade saa djærvelig til i denne Sag“.

I Sammenligning hermed er det Smaating, naar Tjenere rømmede fra deres Herre og søger ind over Grænsen. Saaledes er 2 af Tyge Krabbes Tjenere rømt, de kan kendes paa, at de er klædt i sort med

brandgul Besætning, og venter han, at de udleveres til ham, naar de paatræffes. Sligt er af halv privat Natur og kommer i „Kalven“.

I øvrigt hjælpes de to Mænd efter bedste Evne med at følge Begivenhederne ude i den store Verden. Har den ene spurgt Nyt fra Krigsskuepladserne i Europa, lader han det ved første Lejlighed gaa videre til den anden. Saadan var Tidens Underretningsvæsen, usikkert og langsomt. Men hvad de to Herrer paa denne Maade holder hinanden underrettet om, er dog betydelig nærmere ved Virkeligheden, end hvad den landflygtige Kristian den Andens brave Medfølgere skænker Tiltro og løber i deres Herre om Forholdene i Norden.

Ind imellem kan „Kalven“ bringe Glimt fra det frie Ridderliv, de førte. Den 6. Februar 1526 minder Adelsmanden i Stokholm Adelsmanden i Helsingborg om en tidligere stillet Anmodning: „Kære Hr. Tyge, som vi skrev eder til tilforn om en god Jæger, saa beder vi eder nu, at I ville tilskaffe os en, der kunde jage vel med Høg og skyde kunde, deslige et Par gode Støvere, det vi altid gerne forskylde“. Jo, den 29. Juni lover Hr. Tyge godt: „Kære, naadige Herre, den Jæger og de Hunde, jeg har lovet eders Naade, skal eders Naade nok faa; mig er lovet 1 Jæger udi Jylland; Jeg kan ingen faa her i Landet, som duer noget“. Den 5. Septbr. er Tyge Krabbe saa kommet hjem fra det sidste Togt mod den arge Søren Norby, og der venter Kongens Bud paa ham: „Jeg kom i Dag hjem fra Sølvisborg, da kom eders Naades Ride-Smaasvend Peder Svenske hid til mig i Aften fra min kære, naadige Herre Kong Frederik, da vilde jeg gerne have sendt eders Naade et godt Kobbel Støvere med ham, som jeg har lovet eders Naade, da sagde han, at han skulde ride saa hasteligen, thi

kunde han ikke tage dem med sig". Støverne har han altsaa haft, saa med dem er det vel gaaet i Orden; siden er det kun i Tyge Krabbes saftfulde Billedsprog, Hundene spiller saa stor en Rolle, som de vel har gjort det i hele hans Liv, lige siden han som liden Smaasvend 6—7 Aar igennem maatte djævles med Kong Hanses Hundekobbel i Moser og Kær. Jægeren derimod manglede stadig. Endnu i Februar 1528 er det ikke kommet videre, saa det er ikke gaaet fortere med det end med Statssagerne; men nu lover han, at det skal blive til noget.

Dette Brev er det første besvarede, der er skrevet fra Vegholm. Der gik kanhænde den Jæger, der kunde bruges. —

De 5 Aar efter Søren Norbys Forjagelse ser ud til at have været de lykkeligste i Tyge Krabbes Liv; da nyder han sit Len og soler sig i Naadestraalerne fra Danmarks og Sverrigs Kongetroner. Men bag alt, smaat som stort, staar en truende Skygge. I Aarene 1526 og 1528 belavede begge Brevskrivere sig efter fælles Aftale paa en Invasion fra Hollands Havne. Det drev dog over endnu. Men før Aaret 1531 gik til Ende, nærmede Fredsforstyrrelsen sig i den gamle Fjende Kong Kristians Skikkelse.

7. Andvaranaut gør sit Arbejde færdigt.

I de sidste Dage af Oktober og de første Novemberdage 1531 havde en heftig Storm fra Øst—Syd—Øst raset over Kattegat. Den 7. November vendte Stormen tilbage fra Vest, og nu iagttoges 6—7 store Skibe, der flakkede om i Farvandet under Læsø. Den 9. kom en hollandsk Skipper til Tyge Krabbe paa Helsingborg og forklarede, at det maatte være en Afdeling af Kong Kristians Flaade. Skipperen var sej-

let ud fra Holland den 26. Oktober og havde da om Aftenen set hele Flaaden foran sig, mellem 25—30 Skibe, med Kurs mod Sundet eller Norge; men næste Morgen var den forsvundet, da Stormen havde rejst sig om Natten; siden havde han kun set et enkelt Skib drive om. Med den nuværende Vind kunde Flaaden ventes til Sundet næste Dag. — Rygterne tog hurtig Fart. Nordfra forlød det, at Kong Kristian i egen Person var med; en hallandsk Bonde havde været om Bord og set det med sine egne Øjne; de styrede lige løs paa Kysten oven for Helsingborg! — Sandheden var, at Kong Kristian paa samme Tid ankom til Oslo med 4 Skibe. Den første Efterretning herom naaede Danmark den 11. November.

I December var Tyge Krabbe i denne Anledning til Rigsraadmøde i København. Akershus maatte undsættes. Man tænkte sig at sende Hjælpen over Land. Men Tyge Krabbe fraraadede det; i den strenge Vinter herskede der stor Nød, hvor Tropperne skulde frem. Efter hans Raad besluttede man da at sende en foreløbig lille Undsætning til Søs. Eskadren afgik først den 4. Marts næste Aar; Knægtene blev ført af Tyge Krabbes tilkommende Svigersøn, den unge Peder Skram; efter 10 Dages Forløb vendte han tilbage med kaprede Skibe og Fanger.

Langt om længe var en Flaade af danske og hanseatiske Skibe udrustet, men saa ogsaa den stateligste, der var set i Danmark i Mands Minde. I Spidsen for Ekspeditionen blev sat en 3-Mands Kommission, til hvis Formand udnævntes Fyns Biskop Knud Gyldenstjerne, Broder til Befalingsmanden paa Akershus og den samme, som havde haft Mæglerens Rolle under Oprøret for 9 Aar siden. Den 28. April blev Kommissionens Fuldmagt underskrevet. Den lød paa, at Norge skulde bringes under Kong Frede-

rik igen; det kunde ske „enten med Minde, Dagtingen eller med Magt“, men nogen anden Løsning var der ikke aabnet Mulighed for. Hertil fik Sekretæren det kongelige Segl medgivet. — Kong Frederik havde i Februar paa Rigsraadets indstændige Opfordring løsrevet sig fra sit Gottorp og var ankommet til København. Kra Krogen Slot fulgte han den bortsejlende Flaade med Øjnene.

Det kom til at gaa helt anderledes end i Fuldmagten forudsat. Fejden sled sig hen uden at bringe nogen Afgørelse. Men den 28. Juni udfærdigedes et Lejdebrev for Kong Kristian lydende paa, at han med 200 Personer fri og sikker skulde føres til København eller et andet Sted i Danmarks Rige for personlig at forhandle med sin Farbroder og Rigsraadet; blev han ikke enig med Farbroderen, skulde han føres fri og sikker tilbage til Norge eller Tyskland.

Den 1. Juli føjedes til Lejdebrevet en Kontrakt med nærmere Bestemmelser om Kongens Rettigheder og Pligter under selve Rejsen. Hertil havde Kommissionen føjet et Tilsagn om at arbejde paa, at han kom til en ærlig Forhandling og en god Ende uden nogen lang Forhaling eller Ophold i nogen Maade. Man tvivler ikke om, men vil fuldkommen love og tilsige Kongen, at hans Farbroder modtager ham i al tilbørlig og kristelig Ære og Kærlighed.

Denne Overenskomst var jo noget ganske andet, end Fuldmagten lød paa, og den forsøgt hindret af Kong Frederik. Spørgsmaalet er kun, om det skete tidlig nok. Da det meldtes i Danmark, at Kommissionen var i Underhandling med Kong Kristian, sendte Kong Frederik Peder Skram selvanden til Formanden med Brev, at det ikke syntes Kongen raadeligt, at der forhandlede yderligere. I Helsing-

ør blev Peder Skram og hans Ledsager endog indhentet af et Ilbud fra Kongen med den Besked, at de ogsaa mundtlig skulde indskærpe Gyldenstjerne ikke at indgaa nogen Overenskomst med Kong Kristian. Den uløste Gaade er saa, om Brevet naaede Kommissionen, før Lejde og Kontrakt var underskrevet, saa intet mere kunde gøres om. Sikkert er kun, at Peder Skram ikke underskrev noget af de to skæbnesvangre Dokumenter; Ledsageren har derimod sat sit Navn under det sidste af dem, Kontrakten.

Den 5. Juli gik Kong Kristian i Tillid til de Til-sagn, der var givet ham, om Bord i Karavellen Enckhuysen, det eneste Skib, han havde tilbage i Oslo af sin stolte Flaade, frivilligt stillet til hans Raadighed af de hollandske Stæder. Den 9. Jui afsejlede man.

Medens Kong Kristian nu var undervejs til Danmark, samledes i København efterhaanden en stor Forsamling af Udsendinge fra Holland, Hansestæderne, Sverrig, ja, fra Kejseren og Frankrig til Løsning af de mange Spørgsmaal, der hang sammen med den landflygtige Konges Krav. Tidligst ankom de hollandske Sendebud. Som Rigsraad og Marsk var Tyge Krabbe blandt Underhandlerne paa dansk Side, selv om han ikke var Ordfører.

Den 12. Juli kunde han sammen med de andre afslutte disse Forhandlinger med en Reces, hvorved Hollænderne forpligtede sig til at unddrage Kong Kristian enhver Støtte. Det har været en stor Tilfredsstillelse for ham, da dette var naaet, og en endnu større Beroligelse, da derefter Hollænderne forlod København; den landflygtige Konges eneste Venner var dermed ude af Hovedstaden.

Søndag den 14. Juli ankom den første Efterretning om, at Kong Kristian havde begivet sig om

Bord i Os. Knud Gyldenstjernes Melding slutter: „Og ejer den almægtigste Gud nu stor Lov og Tak, som først har undt eders Naades kgl. Maj. Riger, Kongedømme og Lande og nu tilmed eders Naades Hoved og aabenbare Arvefjende i sine Hænder og Vold“. Gyldenstjerne var selv yderst tilfreds med det opnaaede, men Virkningen paa Kong Frederik var en anden end ventet. Udsigten til personligt at skulle møde sin fordrevne Brodersøn Ansigt til Ansigt gjorde Kongen saa utilpas, at han sluttede sig inde og kun gav sine mest betroede Raader Adgang til sig. Til dem hørte Hr. Tyge Krabbe.

Kong Kristian kunde snart ventes, noget maatte der gøres. Tirsdag den 23. Juli om Morgenens samledes da Tyge Krabbe og 3 andre med samtlige Udsendinge fra Hansestæderne i Helliggeist Kirke. Den Dag naaedes intet videre; men Stæderne fik udleveret Afskrift af Lejde og Kontrakt.

Den 24. mødtes man igen, og denne Dag besegledes Kong Kristians Skæbne. De vidt udspundne Forhandlinger blev ført til Protokols af Lybækkerne. (Den paa Tidens Plattysk førte Protokol findes aftrykt i Georg Waitz: Lübeck unter Jörgen Wullenwever I (1855).) Hver Gang en af Parterne skulde afgive en Udtalelse eller et Svar, trak alle Mand sig tilbage for at raadslaa.

De Danske lod ret hurtigt forstaa, at de vel nødig vilde bryde det givne Lejde, men dog endnu nødigere beholde den landflygtige Konge inden for Rigets Grænser, allernødigtst lade ham passere ud af det. Men var der nogen anden Udvej? Ja, der var endnu en fjerde Mulighed; men ingen vilde være den første til at nævne den. Da Tingene stod saaledes, foreslog de Danske — ingen Enkeltpersoner er nævnt ved Navn, man er traadt til Side og stiller For-

slaget een for alle og alle for een — nemlig, at da Sagen er overmaade vigtig og ikke alene angaar Liv, Gods, Stæder og Folk, men ogsaa Ære og Velfærd, vil det være rettest, at alt, hvad der bliver sagt saavel af den ene som af den anden, det mindste som det største, ikke bliver udspreedt, men holdes hemmeligt; derpaa var de for deres Vedkommende villige til at aflæge Ed. Hvilket da først de forordnede danske Raader gjorde Mand for Mand og derefter Stædernes Udsendinge, ligeledes enhver for sig. „Derfor er heller ikke denne Reces medoptegnet, hvad der er blevet sagt af den ene eller den anden, og det skal heller ikke ske herefter“ staar der i Protokollen. Af den Grund kan det ikke fastslaas, hvilken Andel Tyge Krabbe havde i den Beslutning, der endelig fattedes; kun Hovedgangen i Forhandlingerne kan følges.

Raaderne gjorde nu først opmærksom paa, at den Kontrakt, der var gjort med Hr. Kristian, jo hverken nævnede Tid eller Sted, hvor man skulde underhandle med ham, heller ikke, i Løbet af hvor lang eller kort Tid Underhandlingen skulde være bragt til Ende (jvfr. dog Kontraktens Løfter med Hensyn til Forhaling og Ophold), og endelig intet indeholdt om, paa hvilken Plads man skulde stille ham, hvis han ikke kom til Enighed med den danske Konge (men Lejdet: han skulde føres fri og sikker tilbage til Norge eller Tyskland)! Naar det nu kom til Forhandling, maatte det ventes, at Kong Kristian ikke vilde forlange noget lidet, men noget stateligt, maa-ske et helt Land om ikke et Kongerige. Da kunde man svare, at saa store Krav var man ikke belavet paa, det maatte henstilles, til man fik indhentet Svar fra alle Parter. Imidlertid vilde man bringe ham i sikker Forvaring og holde ham der, som det søm-

mer sig for en Fyrste. Naar Sagerne stilledes saaledes, fortrøstede man sig til, at Kontrakten blev efterkommet og Lejdet holdt og ikke brudt, og man kunde være det bekendt og forsvare det for Gud og hver Mand, for Pave, Kejser, Kongen, Kurfyrster og Fyrster, Herrer og Stæder. Imidlertid kunde man trække Sagen ud efter Behov, og saa maatte Gud den almægtige give Naade og Raad. — Dette lod Stæderne sig gefalde.

Dernæst blev de svenske Sendebud tilkaldt. Hr. Tyge Krabbe forelæste for dem paa det danske Sprog en Kontrakt, der var gjort med Kong Kristian, og opfordrede til, at de, ligesom de andre tilstedeværende havde gjort, aflagde Ed paa ikke at udsprede, hvad der blev forhandlet i Sagen. Da Eden var aflagt, oplyste Tyge Krabbe, hvad man var enedes om, dog med den Tilføjelse, at de forordnede danske Raader havde stillet deres Forslag paa egne, ikke paa Kongens eller Rigsraadets Vegne. — Dette lod saa ogsaa de Svenske sig gefalde.

Sluttelig aftalte man, at Udsendinge fra samtlige tilstedeværende Parter skulde deltage i Forhandlingen med Hr. Kristian. —

A. Heise, som har viet Kristian den Andens Norgetog sin Doktorafhandling, skriver: „Denne djævelske Plan, som Hr. Tyge Krabbe gjorde sig til Talsmand for, lagdes altsaa, medens Kong Kristian sejlede op ad Sundet, eller medens Kanonernes Drøn bebudede hans Ankomst til København“. Samme Morgen som Planerne smededes i Helliggeist Kirke, stod Skibene fra Norge ind i Sundet. Kendt er Reimar Kocks Skildring af, hvorledes Helsingørs Borgere, Mænd og Kvinder, stod paa Broen og saa Kong Kristian sejle forbi. „Jeg skyndte mig at faa en Baad og komme tilbage til mit Skib, fordi jeg ikke

længere kunde taale den Jammer, Græden og Hændervriden", skriver han.

Næste Morgen indkaldte man Knud Gyldenstjerne og Peder Skram med hans Ledsager, og i sin Egenskab af Rigmarsk lod Tyge Krabbe dem afgive hver sin Erklæring. Peder Skram fastholdt imod Knud Gyldenstjerne, at han havde afleveret Kongens Brev, før Lejde og Kontrakt blev overgivet til Kong Kristian. Gyldenstjerne paa sin Side lod sig trænge til den senere for ham fældende Erklæring, at Kong Frederik efter hans Mening ikke behøvede at holde Lejdet.

Paa Grund af dette Forhør kan Tyge Krabbe næppe have været blandt de tilforordnede, som om Formiddagen Kl. 9 lod sig ro ud til Flaaden for at høre Kong Kristians Krav, som det var aftalt i Helliggeist. I Virkeligheden strandede her hele Planen. Kongen lod sig nemlig ikke lokke til at fremsætte de store Krav, man ventede, men ønskede kun det ene: at komme sin Farbroder til Ords. Dog forlangte han at blive sat i Land her eller et andet Sted, og det greb man. Svaret bragtes med det samme Kongen og Rigsraadet, og om Aftenen begav Underhandlerne sig til de lybske Udsendinge i Herberget og sagde dem, at det var besluttet, at Kong Kristian efter sin Begæring skulde komme i Land — hvor, skulde de nok faa at vide.

Fredag Morgen den 26. holdtes endelig i Helliggeist den sidste Raadslagning: hvor skulde Kong Kristian holdes i Forvaring? Fire Steder bragtes i Forslag. De danske Medlemmer af Rigsraadet og derimellem rimeligvis Tyge Krabbe holdt paa Visby, fordi der ikke herfra mere kunde rejses noget Opørør; de første Begivenheder under Grevefejden viste, hvor klogt det vilde have været af dem at følge

dette Raad. Men Kongens og hans holstenske Raaders Mening trængte igennem: det blev Sønderborg Slot. Tanken var, at man saaledes havde den farlige Fange under Øjne. For Kong Frederiks Vedkommende maa det dog vel tillige antages, at han virkelig havde i Sinde at opfylde det givne Tilsagn og lade Brodersønnen komme til Ords med sig. — Samme Dag udstedtes Instruksen for de 4 Raader, som skulde bringe Kong Kristian til hans Fængsel.

Om, hvad der skete Tirsdag den 30. Juli, siger den lybske Protokol kun: „Medens nu Rigsraadet fra den tidlige Morgen til henimod Aften ved Rigsmarsken Hr. Tyge og andre lod forhandle paa Skibene om at sejle bort til et andet Sted, hvor man igen vilde forhandle med ham, hvortil han ikke var meget villig, saa er man den Dag ikke kommet til Underhandling“. Svaning og efter ham Hvitfeldt siger, at man indbildte Kongen, at hans Farbroder var i Flensborg, og at han saa indvilgede i at lade sig føre derhen. I den Form kan det dog ikke være sket, da Kongen efter de 6 Dages Ophold paa Skibet i Havnen ikke kan have været uvidende om, at hans Farbroder var i København.

Antagelig den 1. August kunde Hr. Tyge Krabbe saa nyde Synet af Skibet, der sejlede bort med hans Fjende. For 14 Aar siden havde Kongen truet sin Lensmand og Raad med Københavns Taarn; nu havde det vendt sig saaledes, at Rigsmarsken kunde sende sin fordums Herre til „det blaa Taarn“ i Sønderborg til livsvarigt Fængsel; yderligere var han en af de 8 Adelsmænd, til hvem Slottet skulde holdes, hvis Kong Frederik faldt fra, først derefter til Kongens Søn Hertug Kristian. — For 14 Aar siden havde Kong Kristian frataget Tyge Krabbe hans fædrene Arv, Fiskbækgodset; nu kunde Tyge

Krabbe skille Kongen ved hans Rige. Andvaranaut havde gjort sit Arbejde færdigt. —

Da disse Begivenheder udspillede, var Tyge Krabbes Datter Elsebe kun 18 Aar. I Sølvbryllups-aaret 1560 forfattede hun en Levnedstegning af Ægtefællen Peder Skram stilet til deres Børn. I sin endelige Skikkelse indledes den med hendes kæreste Minde, Trolovelsesfesten i Frue Kirke den 18. Juni 1533; men oprindelig begyndte hun den med Krigs-toget til Norge. Mærkeligt nok skriver hun, at Knud Gyldenstjerne allerede havde sluttet Handelen med Kong Kristian, da Peder Skram med sin Ledsager kom med Brevet fra Kong Frederik; men han overgav det alligevel, og hun henholder sig til den uomstødelige Kendsgerning, at hendes Mand hverken underskrev Lejdebrevet eller Kontrakten. Hun er overbevist om, at hverken Kong Frederik eller Rigsraadet, derunder hendes Fader, havde Lod eller Del i den begaaede Uret: „Gyldenstjerne havde da ført Konning Christian med sig til København paa sin egen Kontrakt og ikke med den gode højlovlige og salige Konning Frederiks eller hans elskelige Kongens Raad, som nu mesten er hensovede i Herren, hvilket jeg haver et vist Haab til Guds Naade, at jeg igjen skal finde udi Æren hos Gud foruden al Ende“.

Fortsættelsen og dermed Afslutningen af Tyge Krabbes Levnedsbetænelser findes i Skivebogen 1936.

M. Brandt.

NAVNELISTE

A.

Aakjær, Jeppe 4, 13, 24.
 „ Svend, 9, 33.
 Andersen, Niels, 73.
 „ Thomas 64, 78.
 Astrup, Kresten, 97.

B.

Baunsgaard, Kristian, 66.
 Behrens, F. C., 51.
 Bertelsen, Søren, 65, 85, 94.
 Bille, Ove, 107.
 Bjørnson, Bj., 11.
 Blichfeldt, Pastor 103.
 Brahe, Niels. 111.
 Brand, Niels S., 97.
 Brandes, Edvard, 13.
 „ Georg, 13.
 Brandt, Tagea, 10.
 Bregendahl, Marie, 2 ff.
 Breton, Amtmand, 39.

C.

Carlsen, Justitsraad, 40 ff.
 Christensen, (Høj) Christen, 7.
 „ Dorthæa, 83.
 „ Kathrine, 7.
 „ Niels, 7.

D.

Dalsgaard, 40 ff.
 Dam, 95.
 Dige, Peter E., 39 ff.

E.

Erichsen, Landinspektør, 43 ff.
 Esmann, Gustav 13.

F.

Feldingbjerg, Jens J. 6.
 Frederik II 5, 120 ff.
 Friis, Frederik, 39 ff.
 „ Johan, 5.

G.

Gade, Marinus, 71.
 Godsk, Chr., 70.
 Grundvad, Karen, 82.
 „ Laust, 82.
 Gyldenstjerne, Knud, 120 ff.

H.

Hansen, I. C., 39.
 Hasse, Provst, 37.
 Hedegaard, Søren, 95, 96.
 Heise, A., 125.
 Helgesen, Poul, 107 ff.
 Hessellund, Hans, 97.
 Hoppe, Amtmand, 88.
 Horn, Byfoged, 39.
 Hvass, Jens, 112.
 Hvitfeldt, 127.

I.

Ibsen, Henrik, 13.
 Iversen, Niels, 67.

J.

Jacobsen, J. P., 12.
 Jensen, Anton, 86, 97.
 „ Ole, 5.
 „ Niels, 66.
 „ Svenning, 63.
 Jeppesen, Niels, 67.
 Jørgensen, Peter, 78.
 „ P. Chr., 78.

K.

Kaas, Niels, 5.
 Kirk, Jens, 71.
 Kirkeby, Pastor, 103.
 Klausen, Niels, 71.
 „ Søren, 69.
 Knud, Søren, 65.
 Krabbe, Tyge, 107 ff.
 Kristian II, 118 ff.
 Kristoffersen, Chr., 72.
 Krænsen, Jens, 78.
 Krøhnke, G. H. A., 51.
 Kurup, Lars, 74.

L.

Larsen, Alfred, 62.
 „ Gjertrud, 78.
 Laursen, Ane M., 7.
 „ Jens Peter, 62.
 „ Lærer, 103.
 „ Mette C., 7.
 „ Peder, 7.
 Leth, Kaptajn, 39 ff.

Lillienkjold, Hans G., 50 ff.
Lundgaard, Esper E., 76.
" Peder, 76.
Lunge, Vincens, 117.

M.

Madsdatter, Mette, 6.
Madsen, Kresten, 65.
" Lærer, 72.
" Marius, 65.
" Niels, 83.
Mikkelsen, Hans, 111.
Mogensen, Kristen, 101.
" Søren, 7.
Monrad, Pastor, 103.
Munksgaard, S., 51.
Møller, Jens, 72.
" Karen J., 7.
" Kirsten, 98.
" Magnus, 95.
" Mogens, 98.

N.

Nansen, Peter, 13.
Nielsen, Apoteker, 42.
" Hans Kr., 103.
" Jens P., 83.
" Laust, 67.
" Niels Chr., 70, 80.
Nikolajsen, Jens K., 88 ff.
Norby, Søren, 115 ff.

O.

Olesdatter, Maren, 6.
Olesen, Elias, 77.
" Niels, 93, 96.
Olufsdatter, Ane, 6.

P.

Pedersen, Clemmen, 66.
" Jacob P., 80 ff.
" Johanne M., 87.
" Mads, 71.
Person, Oluf, 109 ff.
Primdahl, Lærer, 69.

R.

Rasmusen, Jens, 66.
" Kresten, 99.
" Maren, 101.
" Niels, 101.

Refsgaard, Thorvald, 80.
Rosenkrantz, Amtmand, 37.
" Oluf, 108.
Rosenthal, Fr., 51.

S.

Schrøder, Pastor, 103.
Schrön, Hugo, 51.
Simonsen, Hans, 87, 95.
Skov, Laust, 74.
" Mathias, 66.
Skram, Peder, 120 ff.
Smidth, Philip Edv., 49 ff.
Stampe, Mette, 72.
" Ole, 63, 64, 95.
Strindberg, August, 13.
Svening, 127.
Svajgaard, Jens Chr., 78.
" Poul, 78.
Svenningsen, Gerhard, 77, 95, 102.
" Ole, 63.
Svenske, Peder, 118.
Søndergaard, Christen, 63.
Sørensen, Anders, 62.
" Jens, 51.
" Knud, 80.
" Kresten, 62.
" Lars, 76.
" Peter, 7.
" Niels, 78, 86, 97.
" Søren, 62, 97.

T.

Thomsen, Kr., 68.
" Thomas, 68.
Thorup, Mikkell, 39.
Tramp, Greve, 38.
Trogelsen, Jens, 6.

V.

Vasa, Gustav, 109, 114 ff.
Vestergaard, Jens, 71, 79, 96, 97.
Villadsen, Niels, 73.

W.

Wessel, J. H., 73.
Willemoes, Kammerjunker, 40 ff.

Ø.

Øllgaard, Chr., 39.
Østergaard, Kresten, 65, 74, 85, 89.
" Mads, 73, 102.
" Søren, 68, 78.

Indhold:

	Side
<i>Niels P. Bjerregaard: Marie Bregendahl</i>	3
<i>P. Schou: Skive Havns Forhistorie</i>	36
<i>I. C. Christensen: Ramsing By og dens Bebore</i>	60
<i>M. Brandt: Hr. Tyge Krabbe til Bustrup og Vegholm</i>	107
<i>Niels P. Bjerregaard: Navneliste</i>	129